

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

Επιθεώρηση

ΑΔΙΣΠΟ

ΤΕΥΧΟΣ 260 ΜΑΡΤΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2013

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
Διοικητής ΑΔΙΣΠΟ
Υπποχος (Ι) Θεόδωρος Μπόμπος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Προχος Δημήτριος Πέππας ΠΝ
Σμχος (Ι) Θεόδωρος Παπάζογλου
Σμχος (Ι) Τριαντάφυλλος Ματαφτσής
Αντρος Δημήτριος Σπύρου ΠΝ
ΜΥ Ελευθερία Καρατσίν

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
ΜΥ Ελευθερία Καρατσίν

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ
Αλχίας (ΠΖ) Ελένη Κισκίνη

ΕΠΙΛΟΓΗ - ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ
ΜΥ Ελευθερία Καρατσίν

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ
Σμχος (Ι) Θεόδωρος Παπάζογλου

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ
Τχης (ΠΖ) Χρήστος Μπουκουβάλας
Σπουδαστής θης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ
Επχος Μαθαίος Γρατικάκης
Σπουδαστής θης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ
Αντρος Παναγιώτης Πέτρου ΠΝ
Σπουδαστής θης ΕΣ ΑΔΙΣΠΟ
Dr. Παναγιώτης Νοτόπουλος
Επίκ. καθ., Σχ. Διοίκ. και Οικον. Τ.Ε.Ι. Σερρών
Υπίατρος Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου
Ιατρός ΑΔΙΣΠΟ

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
ΤΥΕΣ

ΔΙΑΝΟΜΗ

Υπουργεία, Πρεσβείες, Προξενεία, Μουσεία,
Γενικά Επιτελεία,
Στρατιωτικού Σχηματισμού, ΓΕΕΦ, ΣΕΘΑ,
Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΑΔΙΣΠΟ,
ΑΕΙ, Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Γεωργικής Σχολής 29, ΤΚ 55535 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310 472603, FAX 2310 471710
e-mail: info@adispo.gr

Διανέμεται Δωρεάν

Το περιοδικό
“Διακλαδική Επιθεώρηση”
δημοσιεύεται
και στο διαδίκτυο
www.adispo.gr

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στη Διακλαδική Επιθεώρηση δημοσιεύονται:

- a. Επιστημονικές εργασίες και διαδεξιές των Σπουδαστών της Σχολής, ομιλίες της Ηγεσίας του ΥΕΘΑ, που αφορούν της ΕΔ, Καθηγητών Πανεπιστημίων και γενικά Πνευματικών Προσωπικοτήτων, για θέματα Διακλαδικού ενδιαφέροντος, Στρατηγικής, Γεωπολιτικής και Διεθνών Σχέσεων.
- b. Σύμπεράσματα ή αποσάραμα από σεμινάρια, ημερίδες και διημερίδες, που διοργανώνει η Σχολή.

- c. Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής.
- Οι εργασίες πρέπει να περιλαμβάνουν πλήρη επιστημονική τεκμηρίωση - βιβλιογραφία, να αναφέρουν πλήρως τα στοιχεία του συγγραφέα και να μη υπερβαίνουν τις 4000 λέξεις.

- Δε δημοσιεύονται εργασίες που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, εργασίες που δεν τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους και έχουν αιχμές πολιτικής φύσεως ή μη ενεργεπείς εκφράσεις.

Δημοσιέψεται εργασίας δε σημαίνει απόδοχη απόφεων του συγγραφέα της από την ΑΔΙΣΠΟ.

Οι βιβλιογραφικές σημειώσεις πρέπει να έχουν ενιαία αρίθμηση, να βρίσκονται στο τέλος των άρθρου και να δίνονται ως εξής: Ονοματεπώνυμο συγγραφέα, Τίτλος βιβλίου και υπότιτλος, Έκδοσης οίκος, Έτος έκδοσης, Σελίδα.

Οι μελέτες στρατηγικού και γεωπολιτικού περιεχομένου πρέπει να συνοδεύονται και από σχετικούς χάρτες και σχεδιαγράμματα.

Η οποιαδήποτε εργασία πρέπει να παραδίδεται σε έντυπη και πλεκτρονική μορφή.

Δεν επιστρέφεται το υλικό, ανεξάρτητα αν δημοσιευθεί ή όχι.

πρόλογος

του Υππχου (Ι) κ. Θεόδωρου Μπόμπηου
Διοικητή Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

Αγαπητοί αναγνώστες καλώς ήλθατε στο 260 τεύχος της Διακλαδικής Επιθεώρησης.

Με ιδιαίτερη χαρά τον Ιούλιο ολοκληρώνουμε τον κύκλο εκπαίδευσης της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς, κλείνοντας έτσι την πρώτη δεκαετία διακλαδικής εκπαίδευσης της ΑΔΙΣΠΟ.

Από την πρώτη στιγμή που ανέλαβα τη διοίκηση της Σχολής, διαπίστωσα ότι η διακλαδικότητα αποτελεί απαίτηση, πρόκληση, αλλά και μεγάλη ευκαιρία, ο δε συγκεφρασμός των ικανοτήτων μεταξύ των τριών Κλάδων αποτελεί πλέον ανάγκη, όλο και περισσότερο επιτακτική. Όσο γρηγορότερα τον βελτιστοποίήσουμε, τόσο περισσότερους πόρους θα περισσώσουμε και σε τόσο περισσότερους τομείς θα ανταποκριθούμε αρτιότερα.

Οι σημερινές δημοσιονομικές συνθήκες επηρέασαν αναπόφευκτα και τις Ένοπλες Δυνάμεις, μαζί με το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας. Στο χέρι μας είναι τώρα να περιορίσουμε στο ελάχιστο τις επιπλοκές που η κατάσταση επιφέρει στη λειτουργία του στρατεύματος.

Η διακλαδικότητα στοχεύει στην αύξηση της επιχειρησιακής ικανότητας και ισχύος των ΕΔ, εστιάζοντας κατά κύριο λόγο, στις μαχητικές λειτουργίες τους. Ωστόσο, σήμερα αποδεικύεται εξίσου σημαντική απαίτηση, η εστίαση στους τομείς υποστήριξης των επιχειρήσεων, τομείς αν και φαινομενικά απλούστερους, εξαιρετικά όμως σημαντικούς για τη δομή της βάσης λειτουργίας κάθε στρατεύματος.

Απαιτείται λοιπόν η ωρίμανση και η προσαρμογή της νοοτροπίας και των πρακτικών μας, ώστε πλέον τις λύσεις στα προβλήματα που παρουσιάζονται, να τις αναζητούμε σε όλο το εύρος των ικανοτήτων και των λειτουργιών των ΕΔ.

Ανάλογα με την υφή των προβλημάτων, ο συγκερασμός αυτών των ικανοτήτων δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνο εντός του παρεχόμενου από τις ΕΔ εύρους. Στην ΑΔΙΣΠΟ, λόγω της εκπαιδευτικής και επιμορφωτικής φύσης του έργου μας, έχουμε το περιθώριο συνεργασίας με εξωτερικούς φορείς και έτσι επιδώκουμε να αξιοποιούμε τις γνώσεις των συνεργαζόμενων ειδικών και επιστημόνων από τον πανεπιστημιακό, τον πολιτικό και το διπλωματικό χώρο.

Με αυτό τον τρόπο, και με παράλληλη εκμετάλλευση επωφελών στοιχείων που προέρχονται από το διεθνή και το συμμαχικό παράγοντα, στοχεύουμε στη δημιουργία ενός συνεκτικού και κατά το δυνατόν ολοκληρωμένου θεωρητικού υπόβαθρου των σπουδαστών μας.

Σε αυτό το πλαίσιο και εντείνοντας την προσπάθεια για αρτιότερο επίπεδο γνώσεων και αύξηση των ικανοτήτων των σπουδαστών, με τρόπο ορθολογικό, επιλεκτικό και εκλεκτικό, περνάμε τη Σχολή στη δεύτερη δεκαετία της διακλαδικής της λειτουργίας.

Καλή σας ανάγνωση!

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Υποπτέραρχος (Ι) Θεόδωρος Μπόμπηος γεννήθηκε στο Ναύπλιο Αργολίδος το 1959. Εισήλθε στη Σχολή Ικάρων το 1977 και μετά την αποφοίτησή του ως Ανθυποσμηνάρχης Ιππάμενος, υπηρέτησε σε Μονάδες μαχητικών αεροσκαφών και στο Αρχηγείο Τακτικής Αεροπορίας (ΑΤΑ).

Διετέλεσε Αξιωματικός Επιχειρησέων και Διοικητής της 337ΜΠΚ, καθώς και Διευθυντής Επιχειρησιακής Φυλακής, Υποδιοικητής και Διοικητής και του Εθνικού Κέντρου Αεροπορικών Επιχειρήσεων (ΕΚΑΕ). Συμπλήρωσε συνολικά 5500 ώρες πτήσης.

Υπηρέτησε σε θέσεις εξωτερικού, στο Combined Air Operations Center 5 (CAOC-5) για τις επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ στη Βοσνία και ως Αεροπορικός Ακόλουθος στην Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια της Βουλγαρίας.

Είναι απόφοιτος της Σχολής Πολέμου Αεροπορίας, του Σχολείου Ηλεκτρονικού Πολέμου Πολεμικής Αεροπορίας (ΣΗΠ), του Διακλαδικού Σχολείου Ηλεκτρονικού Πολέμου (ΔΣΗΠ), του Σχολείου Όπλων Τακτικής (ΣΩΤ), του Σχολείου Ζενών Γλωσσών (ΣΖΓ), του Σχολείου Εκπαίδευσης (ΣΕΕ).

Έχει παρακολουθήσει τις εκπαίδευσεις στο ΝΑΤΟ Joint Electronic Warfare course (ΝΑΤΟ School), στο ACE Air and ASACS Operations Evaluators course (ΝΑΤΟ School), στο ΝΑΤΟ Conventional Targeting & Weaponizing course (ΝΑΤΟ School) και στο Psychological Operations School του Γερμανικού Στρατού.

Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού στη Φιλοσοφία με τίτλο σπουδών "Master's degree in Philosophy" (taught in English). Είναι έγγαμος και έχει δύο κόρες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1

Ο Ρόλος των Πυρηνικών Όπλων στην Πιθανή Σύγκρουση δύο Περιφερειακών Δυνάμεων. Η Περίπτωση Ινδίας - Πακιστάν
Σεμινάριο του Τχη (ΠΖ) Μπουκουβάλα Χρήστου (Σπουδαστής 9ης ΕΣ)

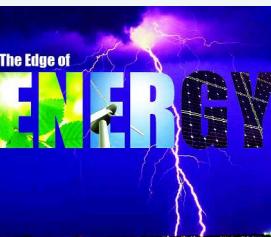

21

Οι Έννοιες της Διπλωματίας και της Στρατηγικής
Σεμινάριο του Επίχου Μαθαίου Πρατικάκη (Σπουδαστής 9ης ΕΣ)

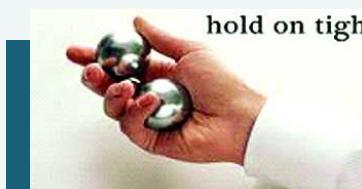
43

Ο Γεωπολιτικός Ρόλος των Νέων Ενεργειακών Τεχνολογιών. Πιθανές Επιπτώσεις στη Γεωστρατηγική των ΗΠΑ, της ΕΕ και της ΡΩΣΙΑΣ
Περιληψη Διατριβής του Αντρου Πέτρου Παναγιώτη ΠΝ (Σπουδαστής 6ης ΕΣ)

61

Μοντέλα Ανάπτυξης του Ανθρώπινου Δυναμικού:
μία πληροφοριακή προσέγγιση
του Dr. Παναγιώτη Νοτοπούλου
Επίκουρου καθηγητή, Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας Τ.Ε.Ι. Σερρών

80

Η Φιλοσοφία της Πρόληψης
του Υπάτρου Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου, Ιατρού ΑΔΙΣΠΟ

85

Ημερίδα ΑΔΙΣΠΟ

"Διεθνές-Εγγύς Γεωστρατηγικό Περιβάλλον
μέσα από την Οικονομική Κρίση"

Δραστηριότητες ΑΔΙΣΠΟ 88

Ο Αρχηγός ΓΕΕΦ
στην ΑΔΙΣΠΟ 90

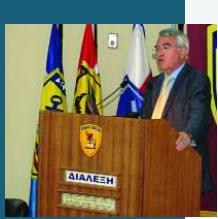
Ο Αρχηγός Στόλου
στην ΑΔΙΣΠΟ 91

Ο Γενικός Επιθ.
ΠΥ Β. Ελλάδος
στην ΑΔΙΣΠΟ 92

Ο Διοικητής
της 71 Α/Μ ΤΑΞ
στην ΑΔΙΣΠΟ 93

Ο Επίτιμος Διοικητής
του ΓΣΣ/NDC-GR
Αντγος εα Ιωάννης
Ζούκας στην ΑΔΙΣΠΟ 93

88
Ο Αρχηγός ΓΕΝ
στην ΑΔΙΣΠΟ

94
Ο ΑΚΑΜ Γαλίας
στην ΑΔΙΣΠΟ

95
Ο ΑΚΑΜ
Μ. Βρετανίας
στην ΑΔΙΣΠΟ

96
Ο ΑΚΑΜ ΗΠΑ
στην ΑΔΙΣΠΟ

Επιτετική Ενημέρωση
επί Επιχειρησιακών
Θεμάτων 97

Διαλέξεις στην
ΑΔΙΣΠΟ 100

Επισκοπήσεις 103

Άσκηση ΤΑΣ “Συμμαχικό
Στρατηγείο Τ-121” 105

Εκπαιδευτικές
Επισκέψεις 106

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΔΙΣΠΟ

Ίδρυση της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)

Με απόφαση του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας (Φ.022/27/158782/ Σ.4405/25
Ιουλ 2003/ΥΕΘΑ/ΓΕΕΘΑ/ΔΙΔΥΠ&ΟΡΓ.)

συγκροτήθηκε η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ).
Στις 1 Οκτ 2003 εκδόθηκε ο Νόμος υπ' αριθ. 3186 (ΦΕΚ230/Τεύχος Πρώτο)
για την ίδρυση της Α.ΔΙ.Σ.ΠΟ.

Ως ημερομηνία έναρξης λειτουργίας της Σχολής καθορίσθηκε η 9η Σεπ 2003,
ημερομηνία κατά την οποία εκλήθη να φοιτήσει η 1η Εκπαιδευτική Σειρά (Ε.Σ)
Στις 27 Οκτ 2003 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Σχολής
με την παρουσία της Πολιτικής και Στρατιωτικής Ηγεσίας του ΥΕΘΑ.

Έδρα της Σχολής

Η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου έχει την έδρα της στο στρατόπεδο
"Ταξιάρχου Λασκαρίδη Κωνσταντίνου" στη Θεσσαλονίκη, όπου μέχρι το έτος
2003 λειτουργούσε η Ανωτάτη Σχολή Πολέμου του Στρατού Ξηράς.

Έμβλημα της Σχολής

Το έμβλημα της Σχολής αποτελείται από το έμβλημα του ΓΕΕΘΑ
με τα σύμβολα των 3 Κλάδων και με την προσθήκη ενός βιβλίου
και ενός ξίφους που κόβει τον "Γόρδιο Δεσμό",
που συμβολίζουν τη δύναμη και την αποφασιστικότητα
που δίδει η γνώση για την επίλυση παντός προβλήματος.

Στο πάνω μέρος του εμβλήματος
φέρεται η επιγραφή "ΕΝ ΤΗ ΕΝΩΣΕΙ Η ΙΣΧΥΣ"
που έχει ληφθεί από τη λαϊκή σοφία και εκλέχθηκε
για να τονίσει το διακλαδικό χαρακτήρα
της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου.

Ο Ρόλος των Πυρηνικών Όπλων στην Πιθανή Σύγκρουση δύο Περιφερειακών Δυνάμεων. Η Περίπτωση Ινδίας - Πακιστάν

Σεμινάριο του Τχη (ΠΖ) Μπουκουβάλα Χρήστου
Σπουδαστή της 9ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

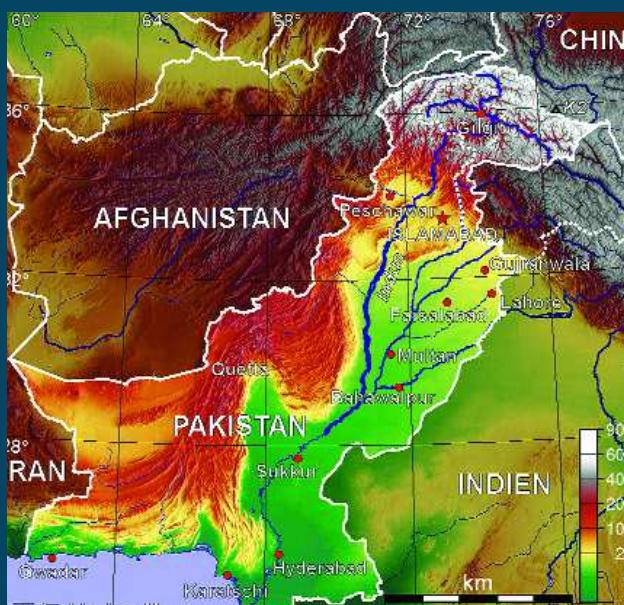
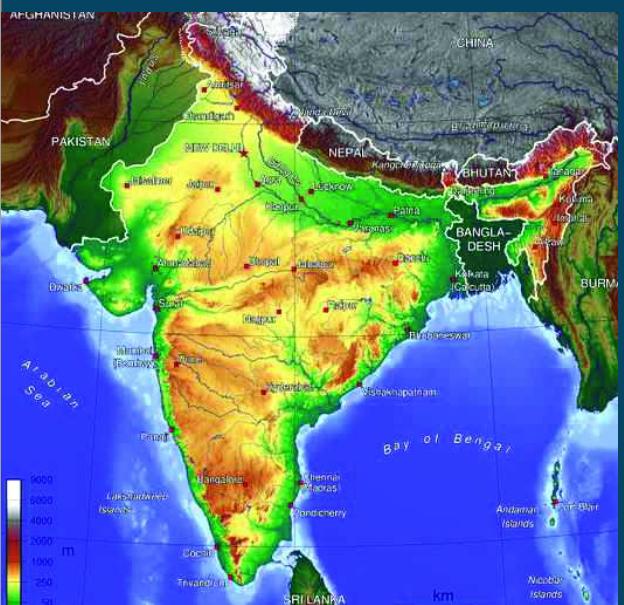
Εισαγωγή

Τα πυρηνικά όπλα έχουν ζωή 7 δεκαετιών. Είναι γεγονός ότι ενώ η απειλή ενός παγκόσμιου πυρηνικού πολέμου μεταξύ των υπερδυνάμεων έχει μειωθεί η πιθανότητα μιας πυρηνικής ανάφλεξης στην λεγόμενη υποήπειρο, μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν, έχει αυξηθεί κατακόρυφα δημιουργώντας μια εκρηκτική κατάσταση.

Πώς όμως οδηγήθηκαμε σε αυτή τη κατάσταση; Ποια τα κίνητρα και τα αντικίνητρα που οδήγησαν αυτές τις δυο χώρες να πυρηνικοποιηθούν; Είναι αναγκαίο να πάμε στη ρίζα του προβλήματος για να κατανοήσουμε την επιθυμία αυτών των κρατών να πυρηνικοποιηθούν και να δούμε τι μπορεί να γίνει για να εξασφαλιστεί η ειρήνη.

Σκοπός

Σκοπός του παρόντος άρθρου και το κεντρικό ερώτημα που επιχειρείται να απαντηθεί στις σελίδες που ακολουθούν είναι: "Ποιος ο ρόλος των πυρηνικών Όπλων σε μια σύγκρουση δύο περιφερειακών δυνάμεων, όπως η Ινδία και το Πακιστάν;"

Παραδοχές

Το πλαίσιο του παρακάτω άρθρου οριοθετείται από τις βασικές θέσεις του νεορεαλισμού του Kenneth Waltz¹ από τη μία, ο οποίος τάσσεται υπέρ της, υπό προϋποθέσεις, πυρηνικής διασποράς, και αυτές του Scott Sagan², από την άλλη, ο οποίος αντιτάσσει την οπτική της οργανωτικής θεωρίας, σύμφωνα με την οποία η πυρηνική διασπορά προκαλεί περισσότερα προβλήματα και κινδύνους από όσα καλείται να επιλύσει.

Η μελέτη του ρόλου των πυρηνικών όπλων σε μια σύγκρουση Ινδίας - Πακιστάν, βασίζεται στις παρακάτω παραδοχές:

a. Αποτελεί μία από τις πλέον χαρακτηριστικές περιπτώσεις όπου δε στάθηκε δυνατό να αποτραπεί η διασπορά των πυρηνικών όπλων.

β. Η ευρύτερη περιοχή της Νότιας και Κεντρικής Ασίας χαρακτηρίζεται από έντονες τάσεις διασποράς πυρηνικών.

γ. Το ακανθώδες ζήτημα του Kashmir³ εξακολουθεί ακόμη και σήμερα για 60 και πλέον χρόνια να προκαλεί σοβαρούς τριγμούς στις σχέσεις Ινδίας - Πακιστάν.

δ. Μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, το δίπολο Ινδία - Πακιστάν αποτελεί ουσιαστικά τη μοναδική⁴ περίπτωση σύγκρουσης δύο πυρηνικοποιημένων κρατών παγκοσμίως και μάλιστα με τόση μεγάλη διάρκεια⁵.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Α"

Πυρηνικοποίηση Ινδίας - Πακιστάν

Ιστορική Αναδρομή

a. Η ανεξαρτησία των δύο κρατών

(1) Τα δύο κράτη προήλθαν από τον βίαιο διαμελισμό της Ινδικής χερσόνησου το 1947 από όπου προέκυψαν, το κοσμικό κράτος της Ινδίας, στο οποίο κυριάρχησε η ινδουϊστική παράδοση, και το μουσουλμανικό κράτος του Πακιστάν. Ο διαχωρισμός αυτός δεν ήταν αναίμακτος⁶.

(2) Μετά το σχηματισμό των δύο ανεξάρτητων κρατών το 1947, οι Βρετανοί ζήτησαν από τους μαχαραγιάδες να αποφασίσουν οι ίδιοι σε ποιο από τα δύο κράτη θα πρέπει να ανήκει η περιοχή που κυβερνούν με κριτήριο φυσικά

1. Ο Kenneth Waltz Neal θεωρείται από τους σημαντικότερους μελετητές των διεθνών σχέσεων (IR). Είναι ένας από τους ιδρυτές του νεορεαλισμού στη θεωρία των διεθνών σχέσεων.

2. Ο Scott Douglas Sagan είναι καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο του Στάνφορντ. Είναι επίσης ένας από τους κορυφαίους μελετητές της οργανωτικής θεωρίας (απαισιόδοξος) σχετικά με τη διάδοση των πυρηνικών, και συνέγραψε το βιβλίο του με τον Kenneth Waltz, "The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed".

3. Διαφλονικούμενη περιοχή στα βόρεια ινδοπακιστανικά σύνορα.

4. Robert Chase, Emily Hill, Paul Kennedy, Τα κομβικά κράτη και η Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ, 1999, σελ.96.

5. Pascal Boniface, Οι Πόλεμοι του Αύριο, 2001, σελ. 238.

6. Οι εξεγέρσεις που έλαβαν χώρα κόστισαν τη ζωή σε περίπου μισό εκατομμύριο ανθρώπους.

τη γεωγραφική εγγύητα αλλά και τη θρησκευτική ομοιογένεια. Τελικά τον Οκτώβρη του ίδιου έτους και ύστερα από πολλές πιέσεις της ισχυρότερης πλευράς, της Ινδίας, το Jammu και Kashmir εντάσσεται στην τελευταία⁷. Το Πακιστάν δεν δέχθηκε τη νομιμότητα αυτής της προσάρτησης, στηριζόμενο στο ότι η πλειοψηφία του πληθυσμού στην κοιλάδα του Kashmir είναι μουσουλμανική.

β. Ο Πόλεμος του 1947-48

(1) Ο πρώτος ινδο-πακιστανικός πόλεμος ξέσπασε μετά την εισβολή αντάρτικων σωμάτων στο Kashmir από τα βορειοδυτικά του Πακιστάν τον Οκτώβρη του 1947. Ο μαχαραγιάς του κρατιδίου βρέθηκε σε δεινή θέση, καθώς ταυτόχρονα με την εισβολή ξεσπούσε και εξέγερση εντός της επικράτειας που ήλεγχε, αναγκαζόμενος έτσι να αποταθεί στην ινδική βοήθεια. Το αντάλλαγμα για την ένοπλη επέμβαση της Ινδίας ήταν να αποκτήσουν οι Ινδοί τον έλεγχο ουσιαστικά του κρατιδίου.

(2) Το Μάϊο του 1948 ο πακιστανικός στρατός κλήθηκε να προστατεύσει τα σύνορα της χώρας με την Ινδία τη στιγμή που οι συγκρούσεις ινδικού στρατού και άτακτων πακιστανικών σωμάτων συνεχίζόταν. Τελικά την πρωτοχρονιά του 1949 τα Ηνωμένα Έθνη πέτυχαν την κατάπauση του πυρός. Το 1954 η διαφίλονικούμενη περιοχή έγινε επίσημα μέρος της ινδικής επικράτειας⁸.

7. Έκτοτε, το Πακιστάν μετατράπηκε στο μεγαλύτερο εχθρό της Ινδίας. Μία σειρά από μεγάλες πολεμικές συγκρούσεις ξέσπασαν κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 20ου αιώνα μεταξύ των δύο κρατών, με νικητή πάντοτε την Ινδία.

8. Το 1957 το Jammu και Kashmir ψηφίζει δικό του σύνταγμα. Δυτικότερα της γραμμής εκεχειρίας διαμορφώνεται μια νημ-αυτόνομη περιοχή, ονομαζόμενη Azad (Ελεύθερο) Jammu και Kashmir από τους Πακιστανούς, ενώ η Ινδία το ονομάζει Κατεχόμενο από το Πακιστάν Kashmir.

γ. Ο Πόλεμος του 1965

Τον Απρίλη του 1965 ξέσπασαν συγκρούσεις μεταξύ συνοριακών φρουρών των δύο χωρών⁹ σε μια ασήμαντη από στρατηγικής απόψεως περιοχή. Τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου ο τότε Πακιστανός δικτάτορας Αγιούμπ Κάν έστειλε στο Κασμίρ ειδικά εκπαιδευμένους ισλαμιστές αντάρτες. Η αντίδραση της Ινδίας ήταν άμεση. Αρχικά αντεπιτέθηκαν και κύκλωσαν τους εξτρεμιστές και στη συνέχεια εισέβαλε στο Δυτικό Πακιστάν ανοίγοντας νέο μέτωπο. Οι Πακιστανοί δεν κατάφεραν να διασπάσουν τις ινδικές γραμμές και αναγκάστηκαν να οπισθοχωρήσουν.

δ. Ο Πόλεμος του 1971

Η ένταση ανάμεσα στο Ανατολικό και δυτικό Πακιστάν αυξανόταν προοδευτικά και ήταν θέμα χρόνου το "διαζύγιο" τους. Στις εκλογές του 1970 νικητής αναδείχθηκε το μεγαλύτερο κόμμα του Ανατολικού Πακιστάν. Ωστόσο ο πρόεδρος Yahya Khan ανέβαλε τη σύσταση της νέας Εθνοσυνέλευσης¹⁰, με αποτέλεσμα να διαρραγούν οριστικά οι σχέσεις ανάμεσα στα δύο τμήματα της χώρας. Τον Δεκέμβρη του 1971 ο ινδικός στρατός εισέβαλλε στο Ανατολικό Πακιστάν, παγιδεύοντας τα στρατεύματα του Δυτικού. Τελικά το Ανατολικό Πακιστάν διακηρύσσει την ανεξαρτησία του, μετονομαζόμενο πλέον σε Bangladesh¹¹.

Πυρηνικοποίηση Ινδίας - Κίνητρα - Αντικίνητρα

α. Η Ινδία υπήρξε μία από τις βασικότερες υπέρμαχους του παγκόσμιου πυρηνικού αφοπλισμού¹². Εγκατέλειψε όμως το δόγμα αυτό και κινήθηκε δραστήρια στο να αποκτήσει η ίδια την απαιτούμενη τεχνολογία και την αντίστοιχη ισχύ, τόσο με τη μορφή "ειρηνικής" εκμετάλλευσης των πυρηνικών δυνατοτήτων, όσο όμως και με την κατασκευή σημαντικών πυρηνικών οπλικών συστημάτων.

β. Η Ινδία σήμερα θεωρείται η μία εκ των μόλις τριών χωρών παγκοσμίως που χαρακτηρίζονται πυρηνικά κράτη, τα οποία δεν έχουν υπογράψει την πλέον σημαντική διεθνή συνθήκη κατά της εξάπλωσης της πυρηνικής τεχνογνωσίας και τεχνολογίας, την NPT¹³.

γ. Η κινεζική εισβολή στην Ινδία το 1962 με τη κατάληψη ενός στρατηγικού

9. Ηλίας Παπαθανάσης, Πυρηνικά όπλα στη σύγκρουση Ινδίας - Πακιστάν, Αμυντική Επιθεώρηση, Ιούνιος 2002, σελ.53.

10. Ανχης (Κινεζικού Στρατού) Meng Lingde, Αντιπαράθεση Ινδίας - Πακιστάν, Επιθεώρηση ΣΕΘΑ "ΑΘΗΝΑ", τεύχος 22, σελ.13.

11. Η ήπτα του Δυτικού Πακιστάν προκάλεσε την παραίτηση του προέδρου Madhya Khan και την αντικατάσταση του από τον Zulfikar Ali Bhutto.

12. Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992), σελ. 145

13. Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT or NNPT): Η συνθήκη τέθηκε σε ισχύ στις 5 Μαρτίου 1970, στην οποία πέντε αναγνωρίζονται ως κράτη με πυρηνικά όπλα: οι Ηνωμένες Πολιτείες, τη Ρωσία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία, και η Κίνα.

τμήματος του Kashmir και η πρώτη κινεζική πυρηνική δοκιμή, μετά από δύο χρόνια, θεωρείται ότι ώθησαν την Ινδία να πυρηνικοποιηθεί¹⁴.

δ. Οι ρίζες της Πυρηνικοποίησης

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 οι ηγέτες της Ινδίας άρχισαν να δείχνουν ενδιαφέρον για την απόκτηση "πυρηνικής επιλογής". Με το, πρωθυπουργείο από τις ΗΠΑ, πρόγραμμα "Άτομα για την Ειρήνη" οι τότε πυρηνικές δυνάμεις προσπάθησαν να εμποδίσουν την διασπορά των πυρηνικών όπλων προσφέροντας ως αντάλλαγμα την τεχνολογία για να εκμεταλλευθούν τα ενδιαφερόμενα κράτη τις ειρηνικές χρήσεις της πυρηνικής ενέργειας¹⁵.

ε. Η "Ειρηνική Πυρηνική Έκρηξη"

(1) Η κινεζική δοκιμή βόμβας υδρογόνου από την Κίνα το 1967 έπεισε και τους τελευταίους διαφωνούντες¹⁶ και έτσι η Indira Gandhi αποφάσισε το 1971 την έναρξη της προετοιμασίας για την πραγματοποίηση πυρηνικής δοκιμής. Την 18η Μαΐου του 1974 η Ινδία προχώρησε σε μία μάλλον συμβολική πυρηνική δοκιμή, την οποία χαρακτήρισε "ειρηνική πυρηνική έκρηξη"¹⁷, με την πλειοψηφία του λαού να την επιδοκιμάζει.

(2) Σήμερα θεωρείται ότι στόχος της εν λόγω δοκιμής του 1974 ήταν η πολιτική προβολή της ισχύος και της διεθνούς θέσης της Ινδίας παρά η απόκτηση αξιόπιστης αποτρεπτικής πυρηνικής δύναμης.

στ. Πακιστανική απειλή

Η δεκαετία του 1970 σηματοδοτήθηκε από την κινητικότητα των Πακιστανών να διαβούν και οι ίδιοι το πυρηνικό κατώφλι. Η γνωστοποίηση των πακιστανικών προθέσεων θορύβησε το Νέο Δελχί, ώστε οι Ινδοί να προχωρήσουν σε επανεξέταση της δικής τους θέσης σε ό,τι αφορά την πυρηνική τους πολιτική.

ζ. Κίνητρα Πυρηνικοποίησης Ινδίας

Τα βασικότερα κίνητρα που ενδέχεται να επιδρούν στην απόφαση μιας μεσαίας ή μικρής χώρας να επιδιώξει να πυρηνικοποιηθεί, σύμφωνα με τον καθηγητή Αθανάσιο Πλατιά¹⁸, είναι κατά σειρά σπουδαιότητας:

14. Ηλίας Παπαθανάσης, Πυρηνικά όπλα στη σύγκρουση Ινδίας - Πακιστάν, Αμυντική Επιθεώρηση, Ιούνιος 2002, σελ.53.

15. Το 1955 ο Καναδάς προμηθεύει την Ινδία με έναν ερευνητικό αντιδραστήρα βαρέος ύδατος, από τον οποίο τελικά προήλθε το πλουτώνιο που χρησιμοποιήθηκε στην δοκιμή του 1974.

16. Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992), σελ. 145.

17. Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992), σελ. 145.

18. Πλατιάς Γ. Αθανάσιος Το Πυρηνικό Πρόγραμμα Της Τουρκίας, Ελληνικά Αμυντικά Προβλήματα, επιμ. Βαληνάκης Γιάννης, Κίτσος Πάρις, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 1986, σελ. 198.

(1) Πυρηνικός Κίνδυνος από Άλλη Χώρα

Οι περισσότεροι αναλυτές συγκλίνουν ότι σε πρώτη φάση, και μόνο τότε, η πυρηνικοποίηση της Ινδίας είχε να κάνει με την απάντησή της στην κινεζική πυρηνική ισχύ.

(2) Εκκολαπτόμενος Πυρηνικός Κίνδυνος

Κατά τις ινδικές αιτιάσεις, οι κινήσεις του Πακιστάν προς την πυρηνικοποίηση τροφοδοτούσε τις δικές τους, αν και πιθανότατα στην περιοχή έλαβε χώρα η εφαρμογή της θεωρίας "ντόμινο"¹⁹.

(3) Συντριπτική Συμβατική Υπεροχή Αντίπαλης Χώρας

Η αδυναμία των Ινδών να αντισταθμίσουν την κινεζική συμβατική ισχύ²⁰ ίσως έπαιξε σημαντικό ρόλο στην απόφασή τους να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα για να αποτρέψουν στο μέλλον τη σύγκρουση δύο άνισων συμβατικών στρατών.

(4) Επιδίωξη Στρατιωτικής Υπεροχής

Το δυσεπίλυτο ζήτημα του Kashmir και οι κατά καιρούς τριβές με την Κίνα ίσως οδήγησαν στην επιδίωξη συντριπτικής στρατιωτικής υπεροχής αναφορικά τουλάχιστον με τον προς δυσμάς γείτονά τους.

19. Σύμφωνα με την οποία η πυρηνικοποίηση της Κίνας οδήγησε στην αντίστοιχη της Ινδίας, η οποία προκάλεσε την αντίστοιχη του Πακιστάν.

20. Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992), σ .149.

(5) Επιδίωξη Διεθνούς Αναγνώρισης²¹

Η επιθυμία των Ινδών να αντιμετωπιστούν με τον ανάλογο σεβασμό και εκτίμηση από την υπόλοιπη διεθνή κοινότητα έπαιξε καθοριστικό ρόλο προς την κατεύθυνση της πυρηνικοποίησης.

(6) Ενδυνάμωση Ηθικού στο Εσωτερικό

Η ενδυνάμωση του ηθικού στο εσωτερικό, ιδίως μετά την απογοητευτική ήττα στον σινο - ινδικό πόλεμο του 1962, κρίθηκε ως αναγκαία.

η. **Αντικίνητρα Πυρηνικοποίησης Ινδίας**

Η διεθνής εμπειρία έχει καταδείξει και ορισμένους παράγοντες που δρουν αποτρεπτικά στην απόφαση μιας χώρας να πυρηνικοποιηθεί.

(1) Ενδεχόμενη Πυρηνικοποίηση Αντιπάλου

Στην υπό εξέταση περίπτωση οι Ινδοί αδιαφόρησαν για την πιθανή πυρηνικοποίηση του Πακιστάν²².

(2) Διεθνείς Νομικές Δεσμεύσεις

Η Ινδία δεν υπέγραψε την NPT, αφήνοντας ανοικτό το "παράθυρο" της πυρηνικοποίησης ως τη στιγμή που τελικά συνέβηκε²³.

(3) Ενδεχόμενο Προληπτικής Επίθεσης (Preemption)

Η Ινδία δεν επλήγη από τέτοιες προληπτικές επιθέσεις παρά την προφανή ενδυνάμωση της Ινδίας σε σχέση με το γειτονικό Πακιστάν αλλά και την σχετική ισορροπία με την επίσημη πυρηνική Κίνα²⁴.

(4) Φήμη Ειρηνόφιλης Χώρας

Αποτέλεσε ένα από τα πλέον σημαντικά αντικίνητρα για την είσοδο της Ινδίας στην πυρηνική λέσχη.

(5) Εσωτερικές Αντιδράσεις

21. Ηλίας Παπαθανάσης, Πυρηνικά όπλα στη σύγκρουση Ινδίας - Πακιστάν, Αμυντική Επιθεώρηση, Ιούνιος 2002, σελ.54.

22. Αυτό διεφάνη το 1998, όταν η Ινδία διεξήγαγε πυρηνικές δοκιμές, αν και γνώριζε την διακηρυγμένη πρόθεση του Πακιστάν να απαντήσει σε μια τέτοια κίνηση της.

23. Οι πολιτικές, οικονομικές, εμπορικές και στρατιωτικές κυρώσεις που την περίμεναν, αν περνούσε το πυρηνικό κατώφλι, δεν ππόησαν τελικά την ινδική ηγεσία να κάνει το 1998 το απαραίτητο βήμα για την "ανοικτή" πυρηνικοποίησή της.

24. Ωστόσο υπάρχουν πλήθος άλλων αντι-παραδειγμάτων που διαψεύδουν αυτή την περίπτωση, όπως συνέβη και στις ισραηλινές αεροπορικές επιδρομές στις ιρακινές πυρηνικές εγκαταστάσεις το 1981.

Δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υπό εξέταση περίπτωση καθώς η πλειοψηφία των Ινδών υποστήριζαν την πυρηνικοποίηση της χώρας.

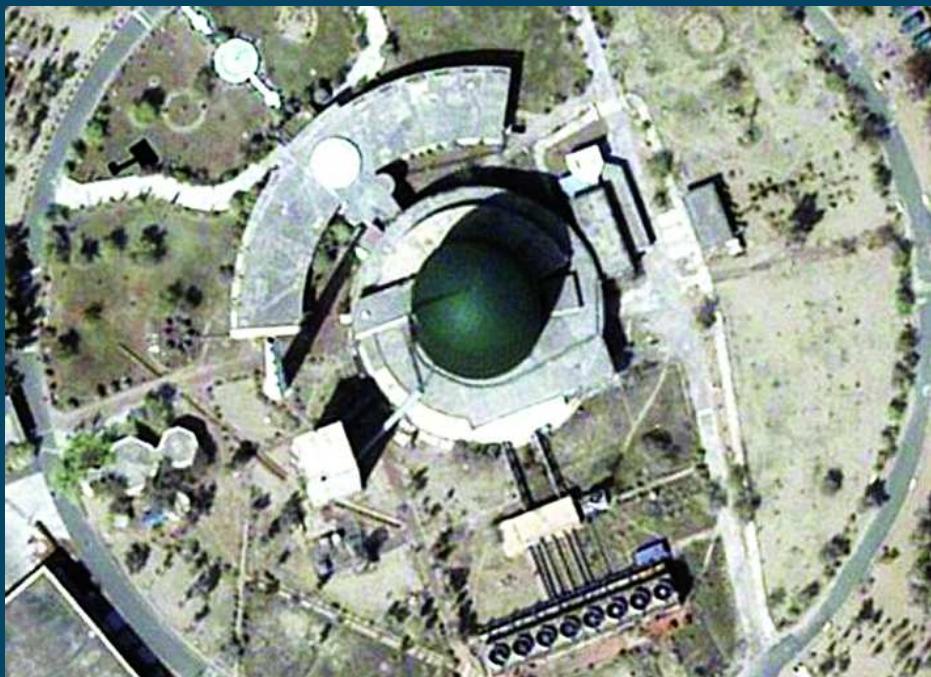
(6) Οικονομική και Τεχνολογική Ανικανότητα

Η απόφαση για ολοκλήρωση των φιλόδοξων ινδικών σχεδίων, αναφορικά με τις πυρηνικές δυνατότητες της χώρας προσθέτει σημαντικά οικονομικά βάρη στην ήδη προβληματική ινδική οικονομία την τελευταία 20ετία²⁵.

Πυρηνικοποίηση Πακιστάν - Κίνητρα - Αντικίνητρα

a. Οι Ρίζες της Πυρηνικοποίησης

(1) Αρχικά ο στόχος της ίδρυσης της Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας ήταν καθαρά ειρηνικός. Ωστόσο οι ινδικές ενέργειες για την κατασκευή πυρηνικών όπλων και κυρίως τα οφέλη της απόκτησής τους στο ισοζύγιο ισχύος ώθησαν τους Πακιστανούς να επιδιώξουν και εκείνοι την πυρηνικοποίηση. Η μεγαλύτερη πρόοδος έλαβε χώρα τη δεκαετία του 1970 με

τον πρωθυπουργό Zulficar Ali Bhutto, ενώ τα αποτελέσματα της εντατικοποίησης των προσπαθειών για πυρηνικοποίηση οδήγησαν το Πακιστάν στην πρώτη πυρηνική του δοκιμή στις 28 και στις 30 Μαΐου του 1998.

25. Ηλίας Παπαθανάσης, Πυρηνικά όπλα στη σύγκρουση Ινδίας - Πακιστάν, Αμυντική Επιθεώρηση, Ιούνιος 2002, σελ.54.

(2) Η έναρξη του πυρηνικού προγράμματος εντοπίζεται μέσα στο 1972, λίγο μετά την ταπεινωτική ήττα από τους Ινδούς. Η πραγματοποίηση της "ειρηνικής πυρηνικής έκρηξης" στην Ινδία το 1974 έδωσε περαιτέρω ώθηση στο πρόγραμμα, το οποίο συντόνιζε ο Δόκτωρ Khan, πακιστανός ειδικός επί των πυρηνικών, με γερμανική εκπαίδευση, και θητεία σε απόρρητες πυρηνικές εγκαταστάσεις στην Ολλανδία²⁶. Οι ΗΠΑ προχώρησαν σε διακοπή της οικονομικής βοήθειας προς το Πακιστάν λόγω των νομικών τους δεσμεύσεων. Ο πόλεμος ΕΣΣΔ - Αφγανιστάν άλλαξ άρδην τη στάση των Αμερικανών και ουσιαστικά ανάγκασε τις ΗΠΑ να ακυρώσουν την παραπάνω νομοθεσία και να προχωρήσουν σε γενναιόδωρη οικονομική και στρατιωτική βοήθεια προς το Πακιστάν.

β. **Κίνητρα Πυρηνικοποίησης Πακιστάν**

(1) Πυρηνικός Κίνδυνος από Άλλη Χώρα

Η πυρηνικοποίηση έγινε ύψιστη προτεραιότητα της πακιστανικής κυβέρνησης αμέσως μετά την ινδική πυρηνική δοκιμή του 1974²⁷.

(2) Συντριπτική Συμβατική Υπεροχή Αντίπαλης Χώρας

Η μεγάλη διαφορά που χωρίζει τις δύο χώρες σε συμβατική ισχύ λειτουργησε καταλυτικά²⁸.

(3) Επιδίωξη Στρατιωτικής Υπεροχής

Η πυρηνικοποίηση του Πακιστάν δεν σχετίζεται με υπεραισιόδοξους στόχους για στρατιωτική υπεροχή αλλά περιορίζεται στην βελτίωση της διαπραγματευτικής του θέσης, σε σχέση με την συμβατικά ισχυρότερη Ινδία, αλλά και στην εξασφάλιση της επιβίωσης και ακεραιότητάς του.

(4) Επιδίωξη Πολιτικής και Στρατιωτικής Ανεξαρτησίας

Η επιδίωξη πολιτικής και στρατιωτικής ανεξαρτησίας, σε συνάρτηση με τις κατά καιρούς κυρώσεις της διεθνούς κοινότητας αλλά και του Αμερικανικού Κογκρέσου, που πάγωνε τη σχετική οικονομική ή και τεχνολογική βοήθεια προς το Πακιστάν²⁹, έπαιξε σημαίνοντα ρόλο.

(5) Επιδίωξη Διεθνούς Αναγνώρισης

26. Οι γνώσεις και η εμπειρία του συνέβαλαν τα μέγιστα κυρίως σε ό,τι αφορούσε τη λειτουργία της εγκατάστασης εμπλουτισμού της Kahuta.

27. Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992), σ .158

28. Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992), σ .159

29. Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992), σ .161.

Η απόκτηση των πυρηνικών όπλων εξυπηρετούσε ακριβώς αυτήν την πάγια πακιστανική επιδίωξη, καθώς αποτελεί τη μοναδική μουσουλμανική χώρα του κόσμου που ανήκει στη λέσχη των πυρηνικών κρατών³⁰.

(6) Ενδυνάμωση Ηθικού στο Εσωτερικό

Το εν λόγω κίνητρο δεν βρίσκει εφαρμογή σε ένα στρατοκρατούμενο κράτος.

γ. **Αντικίνητρα Πυρηνικοποίησης Πακιστάν**

(1) Ενδεχόμενη Πυρηνικοποίηση Αντιπάλου

Το εν λόγω αντικίνητρο επέδρασε αντίθετα στην πακιστανική ηγεσία, η οποία συνέδεσε άμεσα την πυρηνικοποίησή του με αυτήν της Ινδίας.

(2) Διεθνείς Νομικές Δεσμεύσεις

Όπως και η Ινδία, το Πακιστάν αρνήθηκε να προσυπογράψει τη Συνθήκη για τη Μη Διασπορά των Πυρηνικών (NPT) και δήλωσε πως δεν θα υπογράψει την NPT αν δεν πράξει το ίδιο και η Ινδία.

(3) Ενδεχόμενο Προληπτικής Επίθεσης (Preemption)

Οι πακιστανικές αρχές ανησυχούσαν αρκετά μήπως οι πυρηνικές εγκαταστάσεις της χώρας δεχθούν κάποιο προληπτικό πλήγμα.

(4) Φήμη Ειρηνόφιλης Χώρας

Το συγκεκριμένο αντικίνητρο δεν έχει εφαρμογή στο Πακιστάν, το οποίο δεν είχε φήμη ειρηνόφιλης χώρας, θεωρώντας τις πολεμικές αναμετρήσεις στις οποίες μετείχε ζωτικές, για την ίδια του την επιβίωση.

(5) Εσωτερικές Αντιδράσεις

Δεν υπήρξε σοβαρή αντίδραση, καθώς η πλειοψηφία θεωρούσε τη συγκεκριμένη ενέργεια επιβεβλημένη λόγω κυρίως της συμβατικής αδυναμίας του Πακιστάν σε σχέση με την Ινδία.

(6) Οικονομική και Τεχνολογική Ανικανότητα

Οι δυσκολίες που αντιμετώπιζε το Πακιστάν σε οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο ήταν ιδιαίτερα σημαντικές. Η εξωτερική οικονομική ενίσχυση, κυρίως από μουσουλμανικές χώρες, που επιθυμούσαν να στηρίξουν τις προσπάθειες της μόνης μουσουλμανικής πυρηνικής δύναμης, η τεχνολογική

30. Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992), σ .164

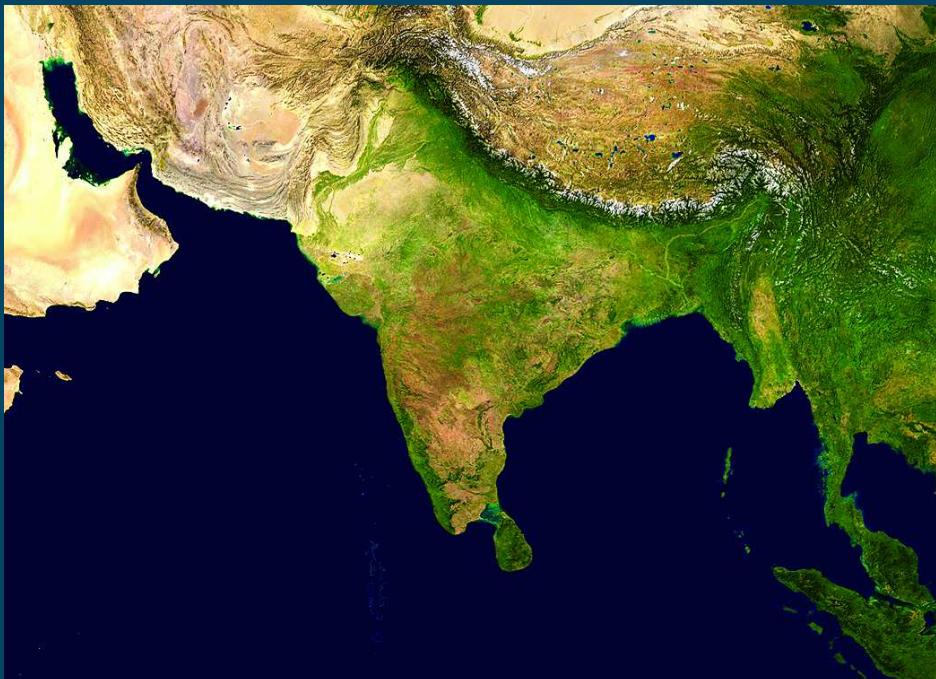
βοήθεια από την ήδη πυρηνικοποιημένη Κίνα και η πολύτιμη συνεισφορά του Dr. Abdul Khan, έδωσε "σάρκα και οστά" στα μεγαλόπνοα πυρηνικά του σχέδια. Η επίτευξη του στόχου θα επιτευχθεί, δύλωνε το 1974 ο τότε πακιστανός πρωθυπουργός, Ali Bhutto, ακόμη και αν χρειαστεί "...ο λαός του Πακιστάν να τρέφεται με γρασίδι"³¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Β"

Υπέρμαχοι Πυρηνικοποίησης Ινδίας - Πακιστάν

Η Νεορεαλιστική Θεωρία - Γενικά

α. Η αντίδραση της διεθνούς κοινότητας απέναντι στις εξελίξεις στην νότια Ασία ήταν φυσικά αρνητική. Παρόλα αυτά ο Waltz ασκεί δρυμεία κριτική στις χώρες που έχουν νομιμοποιηθεί από την συνθήκη μη διασποράς των πυρηνικών (NPT) να κατέχουν τα εν λόγω όπλα, οι οποίες ενώ ισχυρίζονται ότι για τις ίδιες είναι απαραίτητα, αρνούνται δίχως βάση στις υπόλοιπες να σκέφτονται με τον ίδιο ορθολογικό τρόπο και να θεωρούν τα πυρηνικά εξίσου χρήσιμα για την ασφάλειά τους³².

31. Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη διεθνή ασφάλεια και τη μη διασπορά των πυρηνικών όπλων (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992), σ. 163.

32. Sagan D. Scott and Waltz N. Kenneth, The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed, 2003, σελ 108

β. Το ζήτημα που απασχολεί τη νεορεαλιστική σχολή δεν είναι αν έπρεπε οι δύο χώρες να προχωρήσουν στις πυρηνικές δοκιμές του Μαΐου του 1998 αλλά πρωτίστως εάν η ασφάλειά τους απαιτεί την πυρηνικοποίησή τους³³.

Το Πακιστάν

Δεν είναι λίγοι στο Πακιστάν εκείνοι που υποστηρίζουν με θέρμη ότι τα πυρηνικά δίνουν τη δίκαιη λύση ανάμεσα σε δύο δυσανάλογους αντιπάλους και ενδέχεται η παρουσία τους να πιέσει τις δύο πλευρές για την εξεύρεση τρόπων ειρηνικής συνύπαρξης. Η εγκατάλειψη του Πακιστάν από τις ΗΠΑ μετά την πτώση του σοβιετικού καθεστώτος ήταν αναμενόμενη και επομένως σωστά κατά τους νεορεαλιστές οι ιθύνοντες της χώρας δεν εγκατέλειψαν την πορεία που είχαν χαράξει προς την πυρηνικοποίηση, εφόσον το δίλημμα ασφαλείας που αντιμετώπιζαν δεν επιλυόταν διαφορετικά.

Η Ινδία

α. Αν για το Πακιστάν η πυρηνικοποίηση φάνταζε ως η μόνη εφικτή λύση, για την Ινδία δεν ίσχυε το ίδιο. Η Ινδία αποτελεί την κυρίαρχη δύναμη στην Νότια Ασία, καθώς διαθέτει τον ισχυρότερο συμβατικό στρατό στην περιοχή. Αυτό αποτελούσε εγγύηση απέναντι στο πιο αδύναμο Πακιστάν όχι όμως και απέναντι στην Κίνα.

β. Ο άξονας Κίνα - Πακιστάν - ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και η εύνοια των Αμερικανών προς το Πακιστάν κατά τη διάρκεια του τελευταίου πολέμου μεταξύ Ινδίας - Πακιστάν το 1971³⁴ ώθησαν την Ινδία προς την πυρηνικοποίηση, παρά τους πολλούς κινδύνους που και οι ίδιοι εντόπιζαν σε μια τέτοια ενέργεια.

Πυρηνικό Παρελθόν και Μέλλον

α. Οι νεορεαλιστές βασίζουν την αισιοδοξία τους για τα οφέλη της πυρηνικοποίησης στον σχετικά αποτελεσματικό τρόπο που λειτούργησε στο παρελθόν η πυρηνική αποτροπή³⁵.

β. Ο Ψυχρός Πόλεμος απέδειξε πως όποιος και αν βρίσκεται "απέναντι", η ύπαρξη και μόνο των πυρηνικών θα τον συνετήσει. Η εξασφάλιση δεύτερου πλήγματος σημαίνει πρακτικά πως ακόμη και "τρελός" να είναι ο ηγέτης που τα ελέγχει, γνωρίζει καλά πως η επιθετικότητά του οδηγεί μαθηματικά στην ίδια του την καταστροφή.

33. Η Βραζιλία και η Αργεντινή, χώρες οι οποίες είχαν πάρει την απόφαση να πυρηνικοποιηθούν και είχαν πραγματοποιήσει κάποια βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση, εγκατέλειψαν τελικά την προσπάθεια αυτή αντιλαμβανόμενες την έλλειψη απειλής μεταξύ τους. Η περίπτωση όμως του Πακιστάν και της Ινδίας διαφέρει.

34. K. Shankar Bajpai, (Nuclear Exchange), Far Eastern Economic Review, 24 Ιουνίου 1993, σελ. 24.

35. Pascal Boniface, Οι Πόλεμοι του Αύριο, 2001, σελ. 95.

Πυρηνική Τρωτότητα - Δυνατότητα Δεύτερου Πλήγματος

Οι νεορεαλιστές υποστηρίζουν, ότι το σημαντικό είναι ο αμυνόμενος να δείχνει ξεκάθαρα ότι έχει την ικανότητα να προχωρήσει σε αντίποινα και προτίθεται να το πράξει. Αρκεί η επιβίωση ελάχιστης δύναμης. Το παραπάνω ακυρώνεται φυσικά εάν ο επιτιθέμενος είναι ικανός να καταστρέψει **το σύνολο** των αντίπαλων δυνάμεων, πριν εκείνες ανταποδώσουν το πλήγμα.

Ο Ρόλος των Ηγετών - Η επικράτηση της Λογικής

α. Οι νεορεαλιστές υποστηρίζουν ότι η ιστορική εμπειρία δείχνει ότι τα πυρηνικά αναγκάζουν τους ηγέτες να συμπεριφέρονται αισθητά πιο προσεκτικά λόγω της υψηλής καταστρεπτικότητας των εν λόγω όπλων.

β. Ο νεορεαλισμός διακρίνει τις κρίσεις σε δύο κατηγορίες, θεωρώντας ότι οι πυρηνικές τείνουν προς την σταθερότητα αντίθετα με αυτές που αφορούν τη σύγκρουση συμβατικών στρατών. Από τη στιγμή που δύο χώρες, που βρίσκονται σε διαμάχη, διαθέτουν πυρηνικά, είναι φυσικό επακόλουθο όλες οι κρίσεις που χαρακτηρίζουν τις σχέσεις τους να διαμορφώνονται και να εξελίσσονται υπό το "ειδικό βάρος" των καταστροφικών αυτών όπλων. Επομένως οι μελλοντικές συγκρούσεις Ινδίας-Πακιστάν αναγκαστικά θα μετατρέπονται σε πυρηνικές κρίσεις και θα οδηγούν αυτόμata σε αποκλιμάκωση.

γ. Είναι χαρακτηριστική η εξέλιξη της κρίσης του Δεκέμβρη του 2001, όταν το Ινδικό Κοινοβούλιο δέχθηκε επίθεση από πέντε οπλοφόρους. Σκοτώθηκαν οι ίδιοι μαζί με εννέα ακόμη άτομα. Η αντίδραση της Ινδίας, ήταν να κατηγορήσει το Πακιστάν αλλά και να κινητοποιήσει το στρατό της στα Ινδο-πακιστανικά σύνορα. Μετά από εκατέρωθεν απειλές³⁶, τελικά οι ηγέτες των δύο πλευρών με δηλώσεις τους οριοθέτησαν την έκταση της διαμάχης, υπονοώντας ότι καμία πλευρά δεν σκοπεύει να χρησιμοποιήσει τα πυρηνικά της όπλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Γ"

Υπέρμαχοι Αποπυρηνικοποίησης Ινδίας - Πακιστάν

Οργανωτική Θεωρία

α. Η οργανωτική θεωρία εστιάζει την ανάλυση στις διαφορές που εντοπίζονται ανάμεσα στα, εξελιγμένα και εξαιρετικά ισχυρά, πυρηνικά οπλοστάσια που διέθεταν και διαθέτουν ακόμη ΗΠΑ και Ρωσία από τη μία και στα ελάχιστης ισχύος και σε αρχικό ακόμη στάδιο εξέλιξης πυρηνικά οπλοστάσια της Ινδίας και του Πακιστάν.

β. Κύριο σημείο κριτικής αποτελεί το μικρό μέγεθος των πυρηνικών

36. Ηλίας Παπαθανάσης, Πυρηνικά όπλα στη σύγκρουση Ινδίας - Πακιστάν, Αμυντική Επιθεώρηση, Ιούνιος 2002, σελ.60.

οπλοστασίων των δύο χωρών, κάτι που τα κάνει εξαιρετικά ευάλωτα και μη ικανά να ανταποδώσουν το πλήγμα.

Αποτρεπτικός Πόλεμος (preventive war) και Πυρηνικά Όπλα

Η Ινδία, ήταν εκείνη που προηγήθηκε στην κούρσα για την πυρηνικοποίηση το οποίο οφείλεται στην ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση ότι το στρατοκρατούμενο Πακιστάν δύσκολα θα αντιστεκόταν σε ένα προληπτικό πλήγμα κατά της Ινδίας, αν το ίδιο διέθετε πυρηνικά, και η γειτονική του χώρα βρισκόταν στην επικίνδυνη και εξαιρετικά ευάλωτη αρχική φάση απόκτησής τους.

Brasstacks

α. Το περιστατικό με την Brasstacks³⁷, την μεγάλης κλίμακας άσκηση που πραγματοποίησε η Ινδία κοντά στα Ινδο-Πακιστανικά σύνορα τον χειμώνα του 1986, αποτέλεσε για τους θεωρητικούς της οργανωτικής πλευράς σοβαρή ένδειξη του κλίματος που επικρατούσε στις δύο χώρες³⁸. Η συγκέντρωση στρατευμάτων στα κοινά σύνορα των δύο κρατών ήταν τέτοια ώστε χρειάστηκε η κινητοποίηση της διεθνούς διπλωματίας και η παρέμβαση πολιτικών σε ανώτατο επίπεδο για να εξομαλυνθεί η κατάσταση³⁹.

β. Το παρασκήνιο γύρω από την άσκηση Brasstacks αποκαλύπτει την πρόθεση του μετέπειτα αρχηγού του ινδικού στρατού Στρατηγού Sundarji να προκαλέσει το Πακιστάν και να οδηγήσει την Ινδία σε προληπτικό πόλεμο εναντίον του πρώτου, έτσι ώστε να τερματιστεί το πυρηνικό του πρόγραμμα, πριν αυτό καταστεί επικίνδυνο⁴⁰.

37. Sagan D. Scott and Waltz N. Kenneth, *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*, 2003, σελ 93.

38. Τα στρατεύματα των 250.000 ανδρών, τα 1500 τανκς, η χρήση πραγματικών πυρών αλλά και οι αεροπορικές ασκήσεις με εικονικές επιθέσεις στο Πακιστάν οδήγησαν το τελευταίο να θέσει το στρατό του σε συναγερμό, θεωρώντας την άσκηση ως προετοιμασία πραγματικής επίθεσης.

39. Sagan D. Scott and Waltz N. Kenneth, *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*, 2003, σελ 93.

40. Το πλέον σημαντικό στην παραπάνω παρατήρηση είναι ότι οι προθέσεις του στρατηγού δεν ήταν τότε γνωστές στον Ινδό πρωθυπουργό Rajiv Gandhi.

Kargil

α. Τον Μάϊο του 1999 οι ινδικές υπηρεσίες πληροφοριών εντόπισαν τμήματα του τακτικού πακιστανικού στρατού να διαπερνούν την γραμμή ελέγχου και να εισέρχονται στο υπό ινδική κατοχή Kashmir σε ορεινή περιοχή των Ιμαλαΐων κοντά στο Kargil. Ο ινδικός στρατός και η αεροπορία, δίχως να εισέλθουν στην πακιστανική ζώνη, άρχισαν να σφυροκοπούν τις αντίπαλες δυνάμεις και να τις απωθούν⁴¹.

β. Ο Ινδός πρωθυπουργός προετοίμαζε πλήγμα ανταπόδωσης στο πακιστανικό έδαφος και ενημέρωσε μάλιστα σχετικά τις ΗΠΑ. Τελικά οι συγκρούσεις έπαψαν όταν παρενέβη ο πρόεδρος Clinton, παρέχοντας εγγυήσεις σχετικά με την επίλυση του προβλήματος του Kashmir στον πακιστανό πρωθυπουργό Sharif.

γ. Στο στρατόπεδο του Πακιστάν επικράτησε η επικίνδυνη λογική που αφορά **το παράδοξο της σταθερότητας/αστάθειας**, σύμφωνα με το οποίο η σταθερή πυρηνική ισορροπία μεταξύ των δύο κρατών αποτρέπει την κλιμάκωση των συγκρούσεων, επιτρέποντας έτσι στον επιπλέον, δηλαδή το Πακιστάν, να αναλάβει "παράτολμες" πρωτοβουλίες.

Τεχνικές Δυσκολίες Ασφάλειας Πυρηνικών Θέσεων

α. Σύμφωνα με την οργανωτική θεωρία ειδικά στο "δυσκίνητο" στρατοκρατούμενο Πακιστάν οι παραδοσιακές στρατιωτικές διαδικασίες που ακολουθούνται προδίδουν ακόμη και την ακριβή θέση αποθήκευσης των πυρηνικών όπλων.

β. Επιπλέον ο έντονος φόβος του Πακιστάν μήπως δεχθεί προληπτικό πλήγμα το αναγκάζει να μετακινεί συχνά τα πυρηνικά του όπλα, τακτική εξαιρετικά επίφοβη, καθώς εκθέτει τα όπλα σε εσωτερικούς κινδύνους, σε ατυχήματα αλλά κυρίως σε τρομοκρατικές ομάδες.

Πιθανότητα Ατυχήματος από μη Εξουσιοδοτημένη Χρήση

Οι δυο χώρες μπορεί σε καιρό ειρήνης να μην αναπτύσσουν πυρηνικά όπλα στο έδαφος με συσκευές μεταφοράς, ωστόσο οι πακιστανικές πυρηνικές συσκευές δεν διαθέτουν το προηγμένο σύστημα με τις δικλείδες ασφαλείας και τους κωδικούς που διαθέτουν οι ΗΠΑ⁴². Επιπλέον οι ίδιοι οι Πακιστανοί έχουν αρχίσει να θέτουν τα πυρηνικά τους συστήματα σε ύψιστη ετοιμότητα σε περιόδους κρίσεων, όπως έκαναν το 1999 με το Kargil και το 2001 μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις σε N. Υόρκη, Ουάσινγκτον και αργότερα στο Νέο Δελχί.

41. Θεωρήθηκε ως ο τέταρτος πόλεμος μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν και ο πρώτος μεταξύ δύο πυρηνικών χωρών.

42. Πρόκειται για το σύστημα PALs (Permissive Actions Links), με το οποίο τοποθετούνται ηλεκτρονικές κλειδαριές πάνω σε κάθε πυρηνική συσκευή, οι οποίες απαιτούν τη χρήση ειδικών κωδικών για να ενεργοποιήσουν τα πυρηνικά όπλα.

Πυρηνικά Δόγματα και Συγκεντρωτικός Έλεγχος Πυρηνικών

a. Η Ινδία έχει διακηρύξει ότι δεν πρόκειται να προχωρήσει η ίδια πρώτη στη χρήση πυρηνικών όπλων. Αυτή η πολιτική δίνει την πρωτοβουλία στην άλλη πλευρά, την θεωρούμενη πιο αδύναμη, της οποίας όμως οι ενέργειες είναι σπασμαδικές και επικίνδυνες, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων. Το Πακιστάν άλλωστε, έχει απειλήσει για τη χρήση πυρηνικών από την πλευρά του, εντάσσοντας αυτήν την πολιτική στο διακηρυγμένο πυρηνικό του δόγμα. Επομένως δεν μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα να προκύψει πυρηνικός πόλεμος μετά από έναν ηθελημένο ή μη λάθος συναγερμό για επικείμενη Ινδική επίθεση. Όταν το 1988 σημειώθηκε έκρηξη σε μυστικές πακιστανικές εγκαταστάσεις κοντά στο Rawalpindi⁴³, πολλοί πακιστανοί αξιωματούχοι πίστεψαν ότι είχε ήδη ξεκινήσει επίθεση από τους Ινδούς. Η Συμφωνία της Lahore περιελάμβανε θετικά βήματα, τα οποία στόχευαν στην αποφυγή λανθασμένων συναγερμών μέσω της παροχής έγκαιρων προειδοποιήσεων για επικείμενες δοκιμές εκτόξευσης πυραύλων. Ωστόσο κάτι τέτοιο ίσως να μην είναι αρκετό.

b. Επίσης μία από τις βασικές πηγές για την απαισιοδοξία των αναλυτών της οργανωτικής θεωρίας σε ό,τι αφορά το πυρηνικό μέλλον της Ν. Ασίας αποτελεί η έλλειψη οποιουδήποτε προγράμματος για τον έλεγχο αξιοπιστίας του προσωπικού που απασχολείται σε τόσο ευαίσθητους τομείς όπως αυτοί της φύλαξης και της συντήρησης των πυρηνικών εγκαταστάσεων και οπλοστασίων⁴⁴.

Συνέπειες Ενδεχόμενης Χρήσης Πυρηνικών Όπλων

Οι καταστροφικές συνέπειες ενδεχόμενης χρήσης πυρηνικών όπλων από τις δύο χώρες είναι μεν "μετρήσιμες", όσον αφορά τους πληθυσμούς, αλλά οι επιπτώσεις τους δεν είναι όμοιες: Οι εκτιμήσεις μιλούν για 12-16 εκατομμύρια νεκρούς από την πλευρά της Ινδίας και 20-25 εκατομμύρια από την πλευρά του Πακιστάν, στους αριθμούς δε αυτούς θα πρέπει να προστεθούν άλλοι τόσοι τραυματίες. Η Ινδία του ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων και των 3.166.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων μπορεί να αποδεχθεί και να αντέξει τον θάνατο ακόμη και 25 εκατομμυρίων ανθρώπων. Το Πακιστάν δεν έχει την ίδια δυνατότητα "απορρόφησης" ενός πυρηνικού πλήγματος⁴⁵.

43. Henry Camm, Blast in Pakistan at weapons depot, NY Time (www.nytime.com), 11 Απρ 88

44. Το πρόβλημα προκαλεί μεν ανησυχία στην Ινδία, αλλά μεγιστοποιείται στο Πακιστάν, όπου το στρατοκρατούμενο καθεστώς φέρει μεταξύ άλλων την ευθύνη του ελέγχου των πυρηνικών.

45. Ηλίας Παπαθανάσης, Πυρηνικά όπλα στη σύγκρουση Ινδίας - Πακιστάν, Αμυντική Επιθεώρηση, Ιούνιος 2002, σελ.60.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Δ"

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Συμπεράσματα

α. Οι δύο κυβερνήσεις δεν έχουν πετύχει κλίμα εμπιστοσύνης και επικοινωνίας, δεν έχουν κοινά μέτρα ελέγχου της κλιμάκωσης και στερούνται αμοιβαίων διευθετήσεων σε ότι αφορά τη μείωση ενός πυρηνικού κινδύνου⁴⁶.

β. Ο έλεγχος των πυρηνικών όπλων από ατελείς ανθρώπους που ανήκουν σε ατελείς οργανισμούς κάθε άλλο παρά αισιοδοξία και σιγουριά επιφέρει.

γ. Η Ινδία βλέπει τα πυρηνικά όπλα της σε έναν παγκόσμιο παρά ένα περιφερειακό πλαίσιο. Το Πακιστάν, από την άλλη, ειναι αποφασισμένο να διατηρήσει τα πυρηνικά όπλα του εφ' όσον η Ινδία τα διατηρεί.

δ. Το Πακιστάν έχει αφήσει την αρμοδιότητα χρήσης και διοίκησης των όπλων του, στους στρατιωτικούς. Από την άλλη στην Ινδία, την εξουσία έχει μόνο ο πρωθυπουργός.

ε. Καμία πλευρά δεν έχει ξεκάθαρη στάση για το πού είναι η κόκκινη γραμμή και ποιες πράξεις θα μπορούσαν να προκαλούσαν την πυρηνική αντίδραση της μιας ή της άλλης πλευράς.

στ. Με βάση τις συνέπειες από μια ενδεχόμενη πυρηνική σύγκρουση, μπορούμε να πούμε πως η μεν Ινδία δεν χρειάζεται τη χρήση πυρηνικών όπλων για να επιτύχει θετικό στρατιωτικό αποτέλεσμα, το δε Πακιστάν διακινδυνεύει, σε ανεπίτρεπτο ίσως βαθμό, από ενδεχόμενη πρώτη χρήση τους.

ζ. Η επιβολή εμπάργκο, οι περιορισμοί στην απόκτηση πυρηνικών υλικών, τεχνολογίας και εξοπλισμού μπορεί να καθυστερήσουν αλλά δεν μπορούν να αποτρέψουν ένα κράτος από το να αποκτήσει πυρηνικά όπλα⁴⁷.

η . Το βασικό πρόβλημα μεταξύ των δυο χωρών βρίσκεται στον έλεγχο της περιοχής του Κασμίρ. Αυτό φαίνεται να το έχει αντιληφθεί ο Πρόεδρος των

46. Η μόνη επίσημη δέσμευση και των δύο πλευρών αφορά στη μη επίθεση εναντίων πυρηνικών εγκαταστάσεων.

47. Institute for National strategic Studies (INSS), Weapons of Mass Distraction: New Perspectives on Counterproliferation, 1995, σελ.72

ΗΠΑ, ο οποίος επιστρέφοντας από το ταξίδι του στην Ινδία το Νοέμβριο του 2010 και απευθυνόμενος στους συνεργάτες του είπε: "εργαστείτε με το Πακιστάν και την Ινδία και προσπαθείτε να επιλύσετε το πρόβλημα του Κασμίρ με ένα σοβαρό τρόπο"⁴⁸.

θ. Λιγοστά πράγματα είναι γνωστά για τις πυρηνικές προθέσεις των δύο αντιπάλων. Όμως και οι δύο παραδέχονται, ένας πυρηνικός πόλεμος μεταξύ των, μπορεί να εξελιχθεί σε καταστροφή.

Προτάσεις

α. Οι μεγάλες πυρηνικές δυνάμεις θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ελλάτωση της μυστικότητας που υπάρχει σε ότι αφορά τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές δαπάνες αυτών των πυρηνικών προγραμμάτων⁴⁹.

β. Η βαθμαία αποδοχή παροχής βοήθειας από κράτη με μεγαλύτερο πυρηνικό "παρελθόν", θα βελτιώσει σημαντικά τις μεγάλες οργανωτικές δυσλειτουργίες που χαρακτηρίζουν τα πυρηνικά οπλοστάσια και τα αντίστοιχα πυρηνικά δόγματα των δύο κρατών της Νότιας Ασίας.

γ. Η διατήρηση των πυρηνικών κεφαλών εκτός των συσκευών μεταφοράς τους και των σχετικών οπλικών συστημάτων σε κατάσταση όχι πλήρους ετοιμότητας μπορούν να συνδράμουν σημαντικά στην επίλυση των πολλών προβλημάτων ασφαλείας.

δ. Η παροχή, εκ μέρους των δυο υπερδυνάμεων, τεχνογνωσίας για την τοποθέτηση σύγχρονων ψηφιακών συστημάτων με δικλείδες ασφαλείας στα πυρηνικά όπλα των δυο κρατών θα συνέβαλε τα μέγιστα στην παγκόσμια ασφάλεια.

ε. Είναι ζωτικής σημασίας η πρόσβαση του λαού στις τεχνικές πληροφορίες για τους κινδύνους της παραγωγής, της απόκτησης πυρηνικών όπλων και τις φοβερές συνέπειες της χρήσης τους.

στ. Οι δυο χώρες πρέπει να επιλύσουν το πρόβλημα στο Κασμίρ, αποσύροντας οι μεν Ινδία τα στρατεύματά τους από αυτά, το δε Πακιστάν την υποστήριξή τους στα αντάρτικα σώματα.

48. Pankaj Mishra, If India and Pakistan Come to Nuclear Blows, Blame U.S., www.Bloomberg.com, 03 Iouν 11

49. Η οργάνωση ετήσιων διεθνών συνεδριάσεων που θα φέρνουν τους νέους πακιστανικούς και ινδικούς επιστήμονες που εργάζονται στον έλεγχο όπλων και τα ζητήματα ασφαλείας μαζί με τους συναδέλφους τους απ' όλο τον κόσμο θα βοηθούσε καταλυτικά στο όλο θέμα.

Επίλογος

Μέσα από τη παραπάνω ανάλυση διαπιστώνεται ότι το περίφημο "more nuclear weapons may be better"⁵⁰ δεν στηρίζεται σε γερές βάσεις και ότι τυχόν εφαρμογή του στην πράξη εκτιμάται ότι θα επιφέρει αποσταθεροποίηση στο διεθνές σύστημα. Ταυτόχρονα δεν φαίνεται δυνατό να "δικαιωθούν" απόλυτα οι εκ διαμέτρου αντίθετες εκτιμήσεις της οργανωτικής θεωρίας⁵¹. Μέσα από την αντιπαράθεση της νεορεαλιστικής θεωρίας από τη μία και της οργανωτικής από την άλλη, διαπιστώνεται η διαφορετικότητα τόσο σε ό,τι αφορά την ερμηνεία των παρελθόντων γεγονότων όσο και σε ό,τι έχει να κάνει με τις μελλοντικές προβλέψεις.

Μένει να αποδειχθεί ποια από τις δύο θεωρίες, που τελικά διαμόρφωσαν τη συζήτηση για την πυρηνική διασπορά, θα "δει" μέσα από τις εξελίξεις των επόμενων ετών την επιχειρηματολογία της να επαληθεύεται και τις υποθετικές της διαπιστώσεις να βγαίνουν αληθινές.

50. Sagan D. Scott and Waltz N. Kenneth, *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*, 2003, σελ 88.

51. Sagan D. Scott and Waltz N. Kenneth, *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*, 2003, σελ 46.

Βιβλιογραφία

Βιβλία - Εγκυκλοπαιδίες

1. *Institute for National strategic Studies (INSS), Weapons of Mass Destruction: New Perspectives on Counterproliferation, 1995*
2. *Robert Chase, Emily Hill, Paul Kennedy, Τα κομβικά κράτη και η Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ, 1999.*
3. *Pascal Boniface, Οι Πόλεμοι του Αύριο, 2001.*
4. *Sagan D. Scott and Waltz N. Kenneth, The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed, 2003.*
5. *Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, Το Πυρηνικό Πρόγραμμα Της Τουρκίας, Ελληνικά Αμυντικά Προβλήματα, επιμέλεια Βαληνάκης Γιάννης, Κίτσος Πάρις, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 1986*
6. *Ντόκος Π. Θάνος, Αναζητώντας Την Ειρήνη: Μέτρα για τη Διεθνή ασφάλεια και τη μη Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων, (Παπαζήσης, Αθήνα, 1992).*

Περιοδικός Τύπος

7. *Ηλίας Παπαθανάσης, Πυρηνικά όπλα στη σύγκρουση Ινδίας - Πακιστάν, Αμυντική Επιθεώρηση, Ιούνιος 2002.*
8. *Ανχης (Κινεζικού Στρατού) Meng Lingde, Αντιπαράθεση Ινδίας - Πακιστάν, Επιθεώρηση ΣΕΘΑ "ΑΘΗΝΑ", τεύχος 22.*
9. *Πυρηνικός Συναγερμός για τις Ειδικές Δυνάμεις, περιοδικό "Ελληνική Άμυνα και Ασφάλεια", τεύχος 24, Φεβρουάριος 2008.*
10. *Δημήτριος Πατσουλές, Πακιστάν: Το μάτι του επερχόμενου κυκλώνα, περιοδικό "Ελληνική Άμυνα και Ασφάλεια", τεύχος 37, Μάρτιος 2009.*
11. *K. Shankar Bajpai, (Nuclear Exchange), Far Eastern Economic Review, 24 Ιουνίου 1993.*

Διαδύκτιο

12. *Henry Camm, Blast in Pakistan at weapons depot, New York Times (www.nytime.com), 11 Απρίλιος 88*
13. *Pankaj Mishra, If India and Pakistan Come to Nuclear Blows, Blame U.S., www.Bloomberg.com, 03 Ιουνίου 11*
14. *Ινδία - Πακιστάν: Τα θερμότερα σύνορα του κόσμου, www.kathimerini.gr, 20 Μαΐου 11*

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Ταγματάρχης (Πεζικού) Μπουκουβάλας Χρήστος αποφοίτησε από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 1995. Κατέχει όλα τα προβλεπόμενα του βαθμού του, έχει περάσει το σχολείο ΑΕΛΑ/117 ΠΜ και τη Στρατιωτική Σχολή Ξένων Γλωσσών. Έχει υπηρετήσει στην 640 Μ/Κ ΤΠ ως Διοικητής Λόχου - Αξκός Επιχειρήσεων, στο 2ο Μ/Κ ΤΠ/ΕΛΔΥΚ ως Διμοιρίτης, στη 224 ΤΠ ως Διοικητής Λόχου - Αξκός Πληροφοριών και Ασφάλειας, στην 50 Μ/Κ ΤΑΞ ως Τμηματάρχης Τρεχουσών Επιχειρήσεων 3ου ΕΓ και στην 640 Μ/Κ ΤΠ ως Υποδιοικητής - Αξκός Επιστρατεύσεως. Ομιλεί Αγγλικά Β' βαθμίδας και Τουρκικά Γ' βαθμίδας. Ο Ταγματάρχης (Πεζικού) Μπουκουβάλας Χρήστος, είναι έγγαμος με τέσσερα τέκνα.

Οι Έννοιες της Διπλωματίας και της Στρατηγικής

Σεμινάριο του Επχου Ματθαίου Πρατικάκη
Σπουδαστή της 9ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Εισαγωγή

Όταν διαβάζει κανείς σήμερα τόσο τις οικονομικές όσο και τις πολιτικές σελίδες των εφημερίδων, μένει με την εντύπωση ότι ο κόσμος έχει γίνει ένα μεγάλο 'χωριό', στο οποίο κυριαρχούν η οικονομική συνεργασία, οι αγορές, οι πολυεθνικές εταιρείες, το διαδίκτυο, η αλληλεξάρτηση, η τρομοκρατία, ο ανταγωνισμός. Παρά όμως την εκπληκτική πρόοδο της τεχνολογίας, τη δυνατότητα επικοινωνίας ακόμα και στα πιο απόμερα σημεία του πλανήτη, τις ανέσεις που παρέχονται στους περισσότερους τομείς, μάλλον αυτοί οι οποίοι προέβλεψαν την επιβίωση ενός κόσμου δίχως σύνορα, δε βγήκαν αληθινοί.

Προβλήματα ή καλύτερα αγαθά που η εκμετάλλευσή τους για οικονομικά βέβαια οφέλη τα κάνει προβλήματα, όπως η ενέργεια, το φυσικό αέριο, οι υδάτινοι πόροι, έχουν δημιουργήσει τεράστια γεωπολιτικά ζητήματα και εθνικιστικές συγκρούσεις. Και αυτά τα βιώνουμε ως 'Έλληνες συνεχώς, διότι η χώρα μας βρίσκεται στο κέντρο ενός άλλου 'τριγώνου των Βερμούδων', Βαλκάνια - Μ. Ανατολή - Κ. Ασία. Για να μπορέσει λοιπόν να επιβιώσει τόσο στην παρούσα φάση, αλλά πολύ περισσότερο στο μέλλον απαιτείται να ισορροπήσει και ταυτόχρονα να προηγείται των εξελίξεων. Με άλλα λόγια η ύπαρξη ενός μακροχρόνιου σχεδιασμού βασικά στοιχεία του οποίου είναι η Διπλωματία και η Στρατηγική.

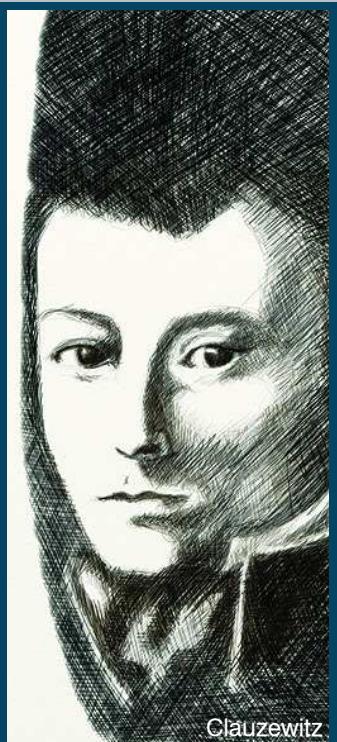
Σκοπός

Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι στο μέτρο του δυνατού και στο χώρο που διατίθεται να γίνει μία ανάλυση των δύο αυτών εννοιών, Διπλωματίας και Στρατηγικής, των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τη σωστή ή όχι χρησιμοποίηση τους από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, έτσι ώστε να αποτελέσουν για το μέλλον χρήσιμα εργαλεία για τη σχεδίαση των ενεργειών. Σε αυτό το άρθρο θα αναφερθώ σε τέσσερα ζητήματα:

1. Πρώτον, σε μία θεωρητική ανάλυση των εννοιών.
2. Δεύτερον, σε παραδείγματα από το παρελθόν και το σήμερα, στα οποία η σωστή στρατηγική έφερε την επίτευξη του Αντικειμενικού Σκοπού, ενώ οι λάθοις εκτιμήσεις ακόμα και την ολοκληρωτική καταστροφή.
3. Τρίτον, θα επιχειρήσω μία τολμηρή προσέγγιση στην "Υψηλή Στρατηγική" και
4. Τέταρτον, θα προσπαθήσω να εξηγήσω τη χρήση της στρατηγικής ως εργαλείο πολέμου, ο οποίος βέβαια με τη σειρά του είναι μέσο ασκήσεως πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Α"

Η Διπλωματία και η Στρατηγική ως Έννοιες

Το να δοθούν οι ορισμοί των παραπάνω εννοιών δε νομίζω ότι θα βοηθήσει και ιδιαίτερα την κατανόησή τους. Πέρα όμως από αυτό οι δύο γραμμές ενός ορισμού, δεν μπορούν να αντέξουν το ειδικό βάρος των λέξεων Διπλωματίας και Στρατηγικής. Χρειάζεται όμως, συχνά "οι γνώσεις να μπουν σε ένα θεωρητικό "καλούπι", χρειάζεται να ξεκαθαριστούν και να ταξινομηθούν".

Στρατηγική είναι με απλά λόγια η τέχνη αλλά και η επισήμη χρησιμοποιήσεως όλων των δυνάμεων (πολιτικών, οικονομικών, στρατιωτικών) για την επίτευξη του Αντικειμενικού Σκοπού που έχει τεθεί, τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο. Σύμφωνα με τον Clausewitz "Στρατηγική είναι το σχέδιο του πολέμου"¹². Θα πρέπει όμως εδώ να αναφερθώ σε κάτι το οποίο αξίζει να σημειωθεί. Όταν αναλύεται ένα γεγονός, μετά από χρόνια, εκ του ασφαλούς μπορεί να μιλάμε για λάθοις στρατηγική (αν κάτι δεν πήγε καλά), για εσφαλμένους χειρισμούς και για κακές εκτιμήσεις. Από τον καναπέ μας δε

1. Η Στρατηγική σκέψη, Κ. Κολιόπουλος, σελ. 12
2. Περί του πολέμου, Clausewitz, σελ. 201

λαμβάνουμε υπ' όψιν τον παράγοντα άνθρωπο, τις συνθήκες και ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης περιόδου, τις πιέσεις σε αυτούς που παίρνουν στρατηγικές αποφάσεις και προσπαθούμε με μαθηματικά να εξηγήσουμε τι δεν πήγε καλά κρίνοντας μόνο από το αποτέλεσμα. Με το παραπάνω θέλω να πω πως η στρατηγική δεν πρέπει να μπαίνει σε "προκρούστεια κλίνη". Δεν πρέπει να προσπαθώ να εντάξω την κάθε ενέργεια, τον κάθε χειρισμό σε μια προσέγγιση της στρατηγικής. Εκεί στηρίζεται και η ομορφιά της. Δεν υπακούει και δεν περιορίζεται από πουθενά. Κάτι που μέχρι χθες ήταν λάθος, σήμερα είναι σωστό και το αντίστροφο.

Η Στρατηγική, η σωστή χρησιμοποίηση των δυνάμεων ενός έθνους, των μέσων που διατίθενται, του τόπου - περιοχής που πρέπει να εφαρμοστεί, λαμβάνοντας πάντα υπ' όψιν τον παράγοντα χρόνο και γνωρίζοντας ακριβώς το επιθυμητό αποτέλεσμα, αποτελεί πολλαπλασιαστή ισχύος για ένα κράτος. Τακτικές νίκες σε μία λάθος στρατηγική δε θα φέρουν την επίτευξη του αποτελέσματος. Αντίθετα, τακτικές ήπτες βασισμένες σε σωστή στρατηγική θα έχουν λιγότερο οδυνηρά αποτελέσματα. Και μιας και αναφέρθηκε η λέξη τακτική, μπορεί να ερμηνευθεί ως η στρατηγική στο μικρότερο επίπεδο. Ο Πρώσος Στρατηγός Clausewitz τονίζει ότι "Στη Στρατηγική δεν υπάρχει νίκη, η Στρατηγική συνίσταται στην προετοιμασία της τακτικής νίκης και στη μετέπειτα εκμετάλλευσή της"³. Για να υπάρχει επομένως σωστή στρατηγική απαιτείται και σωστός πολιτικός σχεδιασμός. Φαίνεται λοιπόν ότι πρέπει 'κάποιος' να σχεδιάσει.

Η έννοια της Στρατηγικής ή ακόμη και της Υψηλής Στρατηγικής βρίσκει εφαρμογή στο Βυζάντιο. Το Βυζάντιο:

- a. Κατά το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας του, αντιμετώπιζε τουλάχιστον μία δύναμη στρατιωτικά ισχυρότερή του.
- β. Υπήρξε η μακροβιότερη πρωταγωνιστική δύναμη στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού.
- γ. Κατόρθωσε να εξαπλώσει τον πολιτισμό του σε μεγάλες απολίτιστες

3. On War, Clausewitz, τομ. VI, κεφ. 3, σελ.363

περιοχές με συνέπειες που ακόμη και σήμερα επηρεάζουν τις πολιτισμικές παραδόσεις διαφόρων περιοχών.

Όλα τα παραπάνω δείχνουν ορθή σχεδίαση, σκέψη, σωστή εκμετάλλευση μέσων και δυνατοτήτων, μακροπρόθεσμους στόχους και σωστή στρατηγική για την υλοποίησή τους. Κάτι όμως το οποίο δεν έχω αναφέρει και συχνά δε λαμβάνεται υπ' όψιν είναι το θηικό πλαίσιο το οποίο πρέπει να περιβάλλει όλες τις ενέργειες και πράξεις. Όπως λοιπόν υποστήριζε και ο Σωκράτης η θηική είναι αναπόσπαστο κομμάτι του πολέμου άρα και της στρατηγικής.

Ελ. Βενιζέλος

Υπάρχει βέβαια και η περίπτωση να επιτευχθούν οι στόχοι και οι σκοποί που έχουν τεθεί μη καταφεύγοντας στα ένοπλα τμήματα και στις συμφορές ενός πολέμου. Διπλωματία ορίζεται ως η τέχνη και εξάσκηση διεξαγωγής διαπραγματεύσεων μεταξύ των κρατών ή ως η επιδεξιότητα να διευθετούνται υποθέσεις χωρίς τη διεξαγωγή εχθροπραξιών. Όπως όμως είναι φυσικό "οι διαφορετικές κοινωνίες δημιουργούν διαφορετικούς τρόπους διεύθυνσης της εξωτερικής πολιτικής, διαφορετικά εθνικά 'στιλ' διπλωματίας"¹⁴. Σημαντικότατο ρόλο και εδώ, όπως άλλωστε και στη στρατηγική παίζει η προσωπικότητα του ατόμου. Όταν ο Ελ. Βενιζέλος για παράδειγμα αναλάμβανε πρωθυπουργός της Ελλάδος (Αύγουστος 1928) είχε να αντιμετωπίσει δύο σημαντικά προβλήματα:⁵

- a. Την μερική διπλωματική απομόνωση της Ελλάδος και,
- β. Την υπανάπτυκτη οικονομία.

Ως προς το πρώτο, επείγον ήταν το θέμα με την Αγγλία και τη Γαλλία. Έτσι για να μπορεί να πατήσει σε σταθερή διαπραγματευτική βάση, για να αρχίσει να οικοδομεί την εξωτερική του πολιτική, χρησιμοποίησε αρχικά τη σύσφιξη των διπλωματικών σχέσεων με την Ιταλία, που ήταν η ισχυρότερη στρατιωτική δύναμη της Μεσογείου και έτσι ενισχύθηκε η διπλωματική θέση της Ελλάδος στα Βαλκάνια. Κατόπιν η προσέγγιση της Γιουγκοσλαβίας και τα πρωτόκολλα του 1930 με την Τουρκία, παρά τις αντιδράσεις που προκάλεσαν στο εσωτερικό, απετέλεσαν κατά γενική ομολογία σημαντικές επιτυχίες σε διπλωματικό επίπεδο.

Ο πολιτισμός στην εποχή μας μπορεί να αποτελέσει ισχυρό πλεονέκτημα για μια χώρα που διαθέτει επάρκεια ιστορικής κληρονομιάς και εμπεδωμένων στοιχείων αυτής της κληρονομιάς στο γεωγραφικό και κοινωνικό της χώρο.

- 4. Διπλωματία, Henry Kissinger, σελ. 18
- 5. Ο Ελ. Βενιζέλος και η Ελλάδα, Θ. Κονδύλης, σελ. 254

Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο επιτεύξεως στόχων σε διπλωματικό επίπεδο. Και η χώρα μας στον τομέα αυτό του πολιτισμού, παρά τις δυσκολίες που παρουσιάζονται σήμερα λόγω του ευμετάβλητου και της κρίσης θεσμών και πολιτισμικών ταυτοτήτων στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, είναι ιδιαίτερα τυχερή. Η οικονομική σημασία της πολιτισμικής διπλωματίας λοιπόν είναι τεράστια.

"Διαπραγματεύσου προελαύνοντας: Η στρατηγική του διπλωματικού πολέμου"⁶. Οι διαπραγματεύσεις απ' όπου και αν εφαρμόζονται, έχουν ως σκοπό να αποσπάσουν κάτι προς όφελος του αντιστοίχου κράτους. Η διπλωματία είναι μία μορφή 'άοπλου' πολέμου. Και σε αυτόν τον πόλεμο επιβάλλεται να εκμεταλλευτείς τα δυνατά σου χαρτιά, να προβάλλεις τα δυνατά σου σημεία, αυτά που θα σε φέρουν σε θέση ισχύος. Είναι σημαντικό το πώς θα καθίσεις στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Η θρησκεία, η ενέργεια, η γεωγραφική θέση, η οικονομία είναι μερικά από τα εργαλεία ασκήσεως διπλωματίας. Γιατί η διπλωματία δεν εφαρμόζεται και δεν ασκείται όταν φανερωθεί το πρόβλημα. Ο ρόλος της διπλωματίας έχει μέσα του την έννοια της πρόληψης. Βλέπω αυτό που έρχεται, αντιλαμβάνομαι τι θα συμβεί, σχεδιάζω, χρησιμοποιώ τα μέσα μου έτσι ώστε να έλθω στη λύση του προβλήματος από την πιο πλεονεκτική θέση. Όπως όμως στη στρατηγική, έτσι και στη διπλωματία δεν πρέπει να παραληφθεί η σημασία της ηθικής. Σε αντίθεση με το κυνικό "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα" του Μακιαβέλλι, έχουν δημιουργηθεί τρείς σχολές σκέψης:⁷

"Η πρώτη υποστηρίζει ότι το ερώτημα ηθικής εφαρμόζεται μόνο στους στόχους της εξωτερικής πολιτικής και όχι στην επιλογή των μέσων επιτεύξεώς τους. Η δεύτερη υποστηρίζει ότι ανεξάρτητα από το πόσο ευγενής είναι ο στόχος της εξωτερικής πολιτικής, ουδέποτε δικαιολογείται η χρήση μέσων που παραβιάζουν την ηθική. Η τρίτη θέτει το θέμα σε νέα βάση. Συσχετίζεται ο χαρακτήρας των στόχων και οι συνθήκες που επικρατούν, με τα μέσα που θα εφαρμοστούν. Υπάρχει δηλαδή κατά περίπτωση σεβασμός ηθικών κριτηρίων στην επιλογή των μέσων (Η αναγκαιότητα κατά περίπτωση)".

Θεωρώ όμως σημαντικό να αναφερθώ τέλος, δείχνοντας έτσι ότι η στρατηγική δεν έχει όρια και δεν περιορίζεται σε τύπους, νόμους, πρόσωπα που την σκέπτονται και σε εκείνους που την εκτελούν, τη στρατιωτική φιλοσοφία του Τσε Γκεβάρα, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παρακάτω:⁸

a. Είναι αυτή η φιλοσοφία / στρατηγική που διαμόρφωσε τις στρατιωτικές αντιπαραθέσεις του 20ου αιώνα και άρα αξίζει να μελετηθεί πολύ περισσότερο απ' ότι συνέβη μέχρι σήμερα.

Τσε Γκεβάρα

6. Πόλεμος, οι 33 στρατηγικές του, R. Greene, σελ. 343

7. Εθνική Στρατηγική και χειρισμός κρίσεων, X. Λυμπέρης, σελ. 82

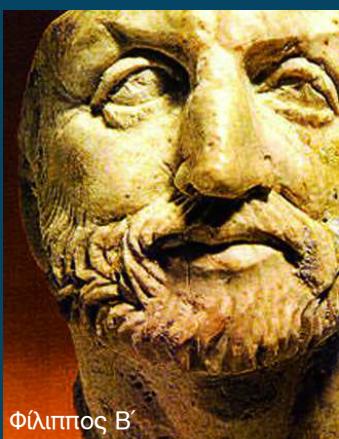
8. Ο Ανταρτοπόλεμος, Ernesto Guevara, σελ.195

β. Ο Τσε Γκεβάρα δεν ήταν ένας άκαπνος θεωρητικός που αμπελοφίλοσοφούσε για τη φύση και τη μορφή του πολέμου, αλλά αποκωδικοποίησε μια σειρά πρακτικών κανόνων για την επιτυχία των αντάρτικων δυνάμεων εναντίον τακτικών στρατών, οι οποίοι ήταν βασισμένοι στη δική του πολεμική εμπειρία και στη νίκη των Κουβανέζων επαναστατών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Β"

"Ο Ρόλος της Στρατηγικής / Διπλωματίας από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα"

"Η υψηλότερη μορφή διοικητικής ικανότητας είναι να ανατρέπεις τα σχέδια του εχθρού με στρατηγικές κινήσεις, η αμέσως επόμενη μορφή είναι να επικρατήσεις του εχθρού συνάπτοντας συμμαχίες ή σαμποτάροντας τις συμμαχίες του εχθρού με άλλους εχθρικά διατεθειμένους απέναντί σου, η επόμενη μορφή διοικητικής ικανότητας είναι να νικήσεις τον αντίπαλο στη μάχη. Η χειρότερη μορφή διοικητικής ικανότητας είναι να προσπαθήσεις να νικήσεις τον εχθρό με πολιορκία οχυρωμένων πόλεων"⁹, είναι η άποψη του Κινέζου στρατηγού Sun Tzu για τη διοικητική ικανότητα.

Φίλιππος Β'

Και παρόλο που το εν λόγω έργο γράφτηκε το 450 π.χ., ο βασιλιάς της Μακεδονίας Φίλιππος, πατέρας του Μ. Αλεξάνδρου μάλλον ασπαζόταν την ίδια άποψη. "Επέκταση χωρίς μάχη"¹⁰. Βέβαια εδώ πρέπει να πω ότι ήταν οπαδός του μακιαβελλικού δόγματος "ο σκοπός αγιάζει τα μέσα". Δωριδοκία ηγεμόνων γειτονικών κρατών για να παραδοθούν, συμμαχίες βάσει των οποίων απαιτούσε εδάφη, γάμος με την πριγκίπισσα του κράτους. Σε μια εποχή που τα κράτη ρίχνονταν στη μάχη για το παραμικρό, ο Φίλιππος θεωρούσε τον πόλεμο έσχατη λύση. Ολοφάνερα ήταν πολύ μπροστά από την εποχή του.

Η μάχη στη Χαιρώνεια το καλοκαίρι του 338 π.χ. είναι κλασσικό παράδειγμα στρατηγικής σκέψης και εκτελεστικής δεινότητας. Στη Χαιρώνεια για πρώτη φορά στα ιστορικά χρονικά η στρατηγική και όχι μόνο η τακτική έπαιξε ρόλο στη διεξαγωγή του πολέμου.

Ο Φίλιππος εξέτασε σε ποιό σημείο να επιτεθεί ώστε να χαρίσει το πλεονέκτημα στους στρατιώτες του, πότε να χτυπήσει για να επωφεληθεί από το στοιχείο του αιφνιδιασμού, πώς να αποκαλύψει και να εκμεταλλευθεί από την αρχή τα τρωτά σημεία του αντιπάλου, ποιές παραπλανητικές ενέργειες να χρησιμοποιήσει για να κρύψει τις αληθινές του προθέσεις, ποιά έπρεπε να είναι η σειρά των επιθέσεων, από ποιά κατεύθυνση, ποιός θα ηγούνταν κάθε

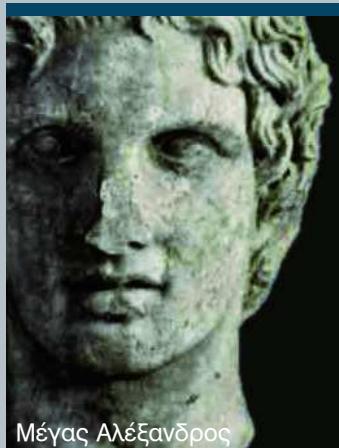
9. Sun Tzu, Η τέχνη του Πολέμου, σελ. 117

10. Μ. Αλέξανδρος, η τέχνη της στρατηγικής, P. Bose, σελ. 36

τμήματος, ποιά αποτελέσματα αναμένονταν σε κάθε φάση της μάχης. Η Στρατηγική σε όλο της το μεγαλείο, το 338 π.χ. Πιθανόν και το απόφθεγμα του Ναπολέοντα "Η τέχνη του πολέμου συνίσταται από μια προσεκτική και μετρημένη άμυνα, που ακολουθείται από μια αστραπιαία και τολμηρή επίθεση"¹¹, θα μπορούσε να έχει βασιστεί στη μακεδονική στρατηγική.

Ο Μ. Ναπολέων πίστευε στην αρχή: "όταν είναι δυνατόν, κάνε πάντα επίθεση". Επίσης σε δύο γραμμές εξέφρασε το πως ένιωθε στο πεδίο της μάχης: "Υπάρχουν στην Ευρώπη σήμερα πολλοί καλοί στρατηγοί, οι οποίοι όμως βλέπουν πολλά πράγματα ταυτόχρονα. Εγώ (στη μάχη) βλέπω μόνο ένα και αυτό είναι το σώμα του εχθρού. Προσπαθώ να το συντρίψω"¹².

Άλλωστε τι έκανε και ο Αλέξανδρος στη μάχη του Γρανικού; Οι Πέρσες είχαν συγκεντρωθεί κατά μήκος του Γρανικού ποταμού για να περιμένουν τους Μακεδόνες παίρνοντας αμυντικό σχηματισμό. Οι 18000 Μακεδόνες χρειάστηκαν τρείς (3) ημέρες για να φθάσουν στο μέρος που θα διεξαγόταν η μάχη. Καθώς ο Αλέξανδρος πλησίαζε, πίστευε και περίμενε την επίθεση του ιππικού των Περσών. Τίποτε όμως από αυτά δε συνέβη. Όταν λοιπόν έφθασε ο στρατός του Μ. Αλεξάνδρου μπροστά στο ποτάμι, κατάκοιτοι κι εξαντλημένοι από την εξουθενωτική πορεία, ο Παρμενίωνας πήγε στον Αλέξανδρο και πρότεινε να ξεκουραστούν την υπόλοιπη νύχτα, πριν περάσουν τα ορμητικά νερά του Γρανικού. Πόσο λίγο ήξερε τον μικρό κύριο του. "Τι πρόκληση αποτελεί ένα ρυάκι σαν τον Γρανικό για εκείνους που διέσχισαν τα αφρισμένα νερά του Ελλησπόντου;"¹³. Και δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς τι ακολούθησε. Και παρά τις λίγες πληροφορίες που μας δίνει ο Αρριανός για τη συγκεκριμένη μάχη, ένα είναι βέβαιο. Στο Γρανικό ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία του πολέμου που το ιππικό χρησιμοποιήθηκε ως μέσο για να διασπάσει την εχθρική παράταξη. Σε αντίθεση με τη Χαιρώνεια όπου χρησιμοποιήθηκε για να προκαλέσει ένα ρήγμα στο μέτωπο του αντιπάλου, στο Γρανικό απετέλεσε το επίκεντρο της μάχης. Η μάχη του Γρανικού αποτελεί σταθμό στην ιστορία του πολέμου.

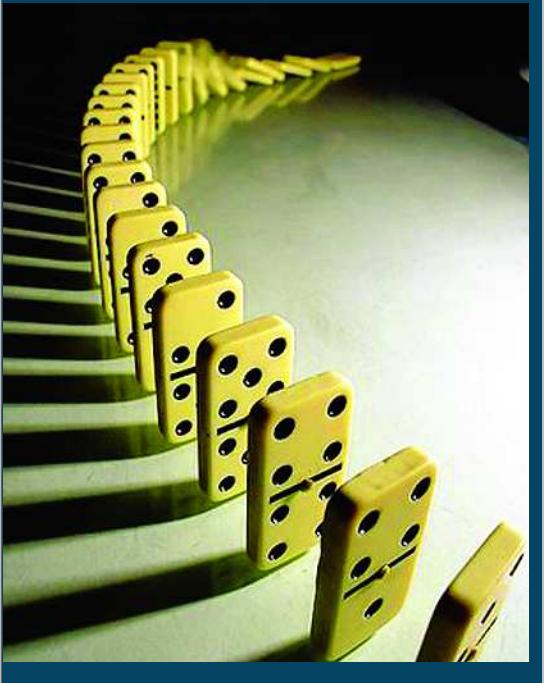
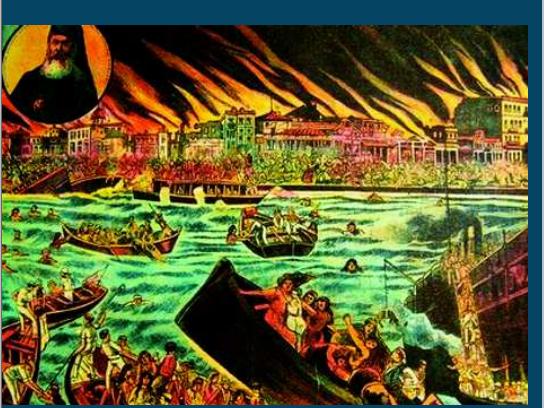
Μέγας Αλέξανδρος

Η νίκη στο Μαραθώνα είναι άλλη μία περίπτωση στρατηγικής σκέψης του Μιλτιάδη. Το κλειδί ήταν η μεταφορά της μάχης στο Μαραθώνα. Τοπιθετώντας το στρατό στο πέρασμα που οδηγούσε στην Αθήνα, κατέλαβε την κεντρική θέση της πολεμικής αναμέτρησης. Ακόμη η διαίρεση των δυνάμεων του εχθρού ήταν άλλο ένα πλήγμα στους Πέρσες. Οι Αθηναίοι πολέμησαν πρώτα τη μικρότερη δύναμη που είχε μείνει στο Μαραθώνα και κατόπιν στράφηκαν στην Αθήνα.

11. Ναπολέων Αξιώματα, σελ. 63

12. Ναπολέων Αξιώματα, σελ. 87

13. Μ. Αλέξανδρος, η τέχνη της στρατηγικής, P. Bose, σελ. 159

Η Μικρασιατική καταστροφή (1921 - 1922), αποτελεί μελανό σημείο της Ελληνικής, λιγότερο τακτικής και περισσότερο στρατηγικής σκέψης. Η συνθηκολόγηση της Τουρκίας μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο δημιούργησε την εντύπωση στους δυτικούς συμμάχους ότι θα ήταν δυνατή η διανομή των εδαφών της στις ζώνες επιπροής που θα ήλεγχαν οι ίδιοι. Κανένας ωστόσο ούτε και η Ελληνική πολεμική ηγεσία, είχε υπολογίσει την πολεμική ικανότητα του Κεμάλ, ούτε και τα μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης του Τουρκικού εθνικισμού. Πλην των άλλων στρατηγικών σφαλμάτων, εσφαλμένου σχεδιασμού, άγνοιας της πραγματικότητας, όλοι συμφωνούν πως η κύρια αιτία της καταστροφής μας ήταν η ανεπάρκεια μας σε άνδρες και υλικές δυνατότητες να κρατήσουμε ένα μέτωπο περίπου 800 χιλιομέτρων. Η υποστήριξη μας ανύπαρκτη, στα βάθη της Τουρκίας πενήντα πέντε (55) περίπου χιλιόμετρα από την Άγκυρα.

Ο Αραβοϊσραηλινός πόλεμος των έξι ημερών, τον Ιούνιο του 1967, με καταλυτικό στοιχείο εκείνο του αιφνιδιασμού από την πλευρά των Ισραηλινών, είχε ως αποτέλεσμα να αναδιαταχθεί πλήρως ο χάρτης της Μ. Ανατολής.

Τέλος, πιο κοντινά ή καλύτερα σημερινά ζητήματα διπλωματίας και στρατηγικής, που από την έκβασή τους εξαρτάται η τύχη μελλοντικών γενεών και η

επιβίωση ολοκλήρων κρατών, 'παίζονται' στη γειτονιά μας, σ' αυτή τη γειτονιά, σ' αυτή τη θέση που αν και τόσο χαρισματική είναι ταυτόχρονα και 'ηλεκτρική'. Το ντύμινο της Μ. Ανατολής για οικονομικούς κυρίως λόγους, η αποσταθεροποίηση καθεστώτων που μάλλον εκπλήρωσαν την αποστολή τους αλλά ήλθε η ώρα να φύγουν, οι δρόμοι της ενέργειας, οι νέο-οθωμανικές/ κεμαλικές ιδέες της γείτονος χώρας απαιτούν σκληρούς παίχτες τόσο στα τραπέζια των διαπραγματεύσεων ή ακόμα και στα πεδία των συγκρούσεων. Ο έξυπνος τρόπος, με τον οποίο χειρίζεται η Κύπρος το ενεργειακό της ζήτημα στο "ΟΙΚΟΠΕΔΟ 12"¹⁴, η σύναψη συμμαχιών με ισχυρά κράτη, έστω και με μερίδιο στην 'πίτα', αναγκάζει την Τουρκία να εκτίθεται συνεχώς χρησιμοποιώντας ως συνήθως τη στρατηγική των απειλών, τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στο

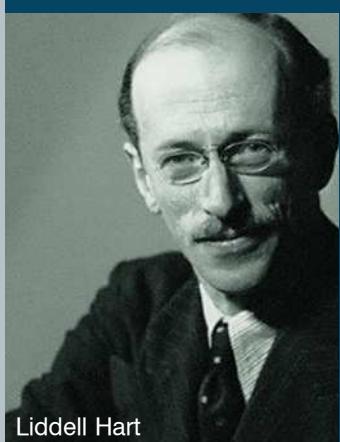
NATO. Ένα άλλο θέμα που απασχολεί σαν μια δύσκολη 'σπαζοκεφαλιά' τους Τούρκους αναλυτές και διπλωμάτες είναι το ισχυρό ενδεχόμενο οι εξελίξεις στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο και την Κύπρο να επηρεάσουν και να συμπαρασύρουν στη ροή τους το καθεστώς της στατικότητας που έχει επικρατήσει στο Αιγαίο, μετά το πρωτόκολλο της Βέρονης, το Νταβός και τα Ίμια. Με άλλα λόγια σε περίπτωση που οι εξελίξεις προχωρήσουν στην κατεύθυνση που έχουν δρομολογηθεί, η Άγκυρα βλέπει τη γεωπολιτική της συντριβή, γι' αυτό και το σχέδιο της αντίδρασής της αποσκοπεί στην αποκλιμάκωση της έντασης που δημιουργεί η ίδια η Άγκυρα στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο κατά τα πρότυπα της κρίσης των Ιμάων. Στόχος της Τουρκίας είναι το 'πάγωμα' των γεωτρήσεων από πλευράς της Κύπρου και των ερευνών από πλευράς της Τουρκίας, η οποία φιλοδοξεί όταν 'ξεπαγώσουν' οι διαδικασίες να είναι "στο τραπέζι που θα ξαναμοιραστεί η 'πίτα'". Βλέπουμε δηλαδή το πώς κατάλληλοι χειρισμοί μπορούν να επηρεάσουν, όχι ένα αλλά πολλά ζητήματα μεταβάλλοντας τις ισορροπίες και αλλάζοντας τη θέση του ισχυρού.

Συμπερασματικά, είδαμε λοιπόν το πώς η Στρατηγική με τη Διπλωματία δημιούργησαν ή κατέστρεψαν κόσμους, διαμόρφωσαν γεγονότα και καταστάσεις που με διαφορετική κατάληξη των μαχών μπορεί ο κόσμος να μην ήταν όπως είναι σήμερα. Ακόμα διακρίνουμε τον τεράστιο ρόλο που παίζουν αυτά τα δύο στοιχεία (Διπλωματία και Στρατηγική) για την πορεία των κρατών στο μέλλον, η οποία πορεία εξαρτάται από τη σωστή ή όχι 'ανάγνωση' και ερμηνεία των διεθνών συνθηκών και την ανάλογη εφαρμογή Στρατηγικής και Διπλωματίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Γ"

"Περί 'Υψηλής' Στρατηγικής και Στρατηγικού Σχεδιασμού"

Ο όρος 'Υψηλή Στρατηγική' "χρησιμοποιείται για να συμπεριλάβει όλα τα διαθέσιμα μέσα (στρατιωτικά, οικονομικά, διπλωματικά κλπ) που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα κράτος προκειμένου να επιτύχει τους μακροπρόθεσμους πολιτικούς του σκοπούς, εν' όψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης"¹⁵. Θα μπορούσε επίσης να λεχθεί πως Υψηλή Στρατηγική είναι η απάντηση ενός κράτους σε συγκεκριμένες απειλές κατά της ασφάλειάς του. Μπορεί να γίνει αντιληπτή ως μια πολιτικοστρατιωτική αλυσίδα μέσων - σκοπών, στην οποία οι στρατιωτικές δυνατότητες συσχετίζονται με πολιτικούς σκοπούς. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει ο Liddell_Hart "η υψηλή στρατηγική βλέπει πέρα από τον πόλεμο, στην ειρήνη που θα επακολουθήσει"¹⁶.

Liddell Hart

15. Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη, Αθ. Πλατιάς, σελ. 81

16. 'Στρατηγική', Liddell_Hart.

Από τα παραπάνω φαίνεται λοιπόν πως βασικός στόχος της υψηλής στρατηγικής είναι ο προσδιορισμός των απειλών και η επινόηση αντιμέτρων, χρησιμοποίηση όλων των διαθεσίμων μέσων για την αντιμετώπισή τους. Μια άλλη καθοριστική λειτουργία της υψηλής στρατηγικής είναι η 'ιεράρχηση προτεραιοτήτων'. Συνήθως οι εκτιμώμενες απειλές είναι περισσότερες και μη αντιμετωπίσιμες από τα διαθέσιμα μέσα και τους υπάρχοντες πόρους. Αυτό συχνά παρατηρείται στα μικρά κράτη. Είναι απαραίτητο επομένως να ιεραρχούνται τόσο οι απειλές όσο και το κόστος των αντιμέτρων. Συχνά ταυτίζεται η 'στρατηγική' ή η 'υψηλή στρατηγική' με τη 'στρατιωτική στρατηγική'. Η τελευταία αποτελεί μεν αναπόσπαστο κομμάτι κάθε υψηλής στρατηγικής, όχι όμως το μοναδικό. Ασχολείται με την εναρμόνιση των στρατιωτικών μέσων με τους πολιτικούς στόχους. Αυτό άλλωστε δικαιολογείται και από τη γνωστή ρήση του Κλαούζεβιτς, "ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα"¹⁷.

Γίνεται αντιληπτό έτσι πως βασικός στόχος της υψηλής στρατηγικής είναι η εκμετάλλευση όλων των πλεονεκτημάτων που διαθέτει ένα κράτος καθώς και ο περιορισμός αυτών του αντιπάλου. Η αναφορά όμως της ύπαρξης αντιπάλου δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητη. "Η υψηλή στρατηγική (και γενικά η στρατηγική) δεν υπάρχει ποτέ 'εν κενώ'"¹⁸.

"Η εξέταση στατικών εικόνων που έχουν ληφθεί σε τακτές χρονικές περιόδους με ανεξάρτητο τρόπο η μία από την άλλη μετατρέπει τη στρατηγική ανάλυση σε μία επιφανειακή και ανιαρή περιγραφή, που παραβλέπει τη διάσταση του χρόνου. Για να αποφευχθεί αυτό το μεθοδολογικό ολίσθημα απαιτείται, να αποφεύγει κανείς την ευκολία της μονοδιάστατης περιγραφής και να υιοθετεί τη διαδικασία πολυδιάστατης ανάλυσης"¹⁹.

17. Περί του πολέμου, Clausewitz, σελ.12

18. Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη, Αθ.Πλατιάς, σελ. 82

19. Το Στρατηγικό Βάθος, η Διεθνής θέση της Τουρκίας,

Αχμέτ Νταβούτογλου, σελ. 29

Έχει πολλές διαστάσεις η στρατηγική, πόσο μάλλον η υψηλή στρατηγική. Ας δούμε όμως θέτοντάς τη στη σωστή βάση, πόσο αβίαστα απλώνεται τόσο σε οριζόντια, όσο και σε κατακόρυφη διάσταση. Αναφέρθηκε παραπάνω πως η υψηλή στρατηγική θα μπορούσε να θεωρηθεί ως μία αλυσίδα μέσων και στόχων. Βασικό μέσο όμως της υψηλής στρατηγικής είναι η στρατιωτική στρατηγική. Για να έχει όμως τα ανάλογα αποτελέσματα η στρατιωτική στρατηγική απαιτείται σχέδιο, είναι αναγκαία μία επιτυχημένη επιχειρησιακή στρατηγική. Και η αλυσίδα συνεχίζεται.

Η επιχειρησιακή στρατηγική για να πετύχει τους στόχους της χρησιμοποιεί την τακτική. Η τακτική τέλος χρησιμοποιεί τη στρατιωτική τεχνολογία και τα οπλικά συστήματα. "Αυτή η διαδοχική σύνδεση μέσων και σκοπών, που αρχίζει από την Υψηλή Στρατηγική, το ύψιστο επίπεδο της στρατηγικής και καταλήγει σε συγκεκριμένα οπλικά συστήματα, τη χαμηλότερη βαθμίδα στρατηγικής, θα μπορούσε να ονομασθεί 'κάθετη' διάσταση στρατηγικής"²⁰.

Επειδή όμως στρατηγική χωρίς αντίπαλο δεν νοείται, το κάθε στάδιο, η κάθε πτυχή της στρατηγικής ενός κράτους συγκρούεται με την αντίστοιχη ενός αντιπάλου κράτους. Όπως άλλωστε αναφέρει και ο Κλαούζεβιτς, "Ο πόλεμος είναι μία πράξη βίας προορισμένη στο να καταναγκάσει τον αντίπαλο να εκτελέσει τη θέλησή μας"²¹. Συνεπώς θα μπορούσαμε να ορίσουμε τη στρατηγική στην οριζόντια της διάσταση σαν, "σύγκρουση δύο αντιπάλων που χρησιμοποιούν την ένοπλη βία ή την απειλή χρήσης ένοπλης βίας για να επιλύσουν τις διαφορές τους ή να επιβάλλουν τη θέλησή τους"²².

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η υψηλή στρατηγική χρησιμοποιεί όλα τα διαθέσιμα μέσα και όχι μόνο τα στρατιωτικά. Εδώ λοιπόν μπορεί να συμβάλλει και η οικονομία. Η τελευταία, επηρεάζει την εθνική ασφάλεια που είναι ο βασικός στόχος της υψηλής στρατηγικής με τους εξής τρόπους:

- a. Ισχυρή οικονομία, στηρίζει τη στρατιωτική στρατηγική (πχ εξοπλισμοί) αλλά και την εξωτερική πολιτική έστω και με τρόπους που δε συμβαδίζουν με την ηθική. Αδύνατη οικονομία έχει τα αντίθετα αποτελέσματα.
- β. Μπορεί να λειτουργήσει ανεξάρτητα, έχει αυτόνομο ρόλο σε περίπτωση οικονομικού πολέμου.

Σειρά έχει τώρα, για μία ακόμα φορά, η σημασία του φρονήματος για την αποδοχή της υψηλής στρατηγικής από το λαό. Συνέπεια αυτού η άνοδος του φρονήματος του λαού, κυρίως σε περίοδο κρίσεων, εντάσεων, πολέμου. Όπως εύστοχα επισημαίνει ο Lidell_Hart, "Η υψηλή στρατηγική πρέπει να υπολογίζει και να αναπτύσσει και τις ηθικές δυνάμεις γιατί για να αναπτυχθεί το πνεύμα και η θέληση του λαού, συχνά οι ηθικές δυνάμεις είναι το ίδιο σπουδαίος παράγοντας όσο και η κατοχή πιο συγκεκριμένων μορφών ισχύος"²³.

20. Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίη, Αθ.Πλατιάς, σελ. 83

21. Περί του Πολέμου, Clausewitz, σελ. 11

22. Introduction a la strategie, Andre Beaufré, σελ. 16

23. 'Στρατηγική', Lidell_Hart, σελ.501

Η μη αποδοχή της στρατηγικής από το λαό, συνεπάγεται και την κατάρρευση του στρατηγικού εποικοδομήματος. Για την επιτυχία μιας στρατηγικής είναι ουσιαστική η διασφάλιση της αρμονίας σε αυτό που ο Κλαούζεβιτς ονόμασε κρίσιμο στρατηγικό τρίπτυχο και αποτελείται από το λαό, την πολιτική ηγεσία και τις Ένοπλες Δυνάμεις. Ακόμα και ο Ερνέστο Γκεβάρα υποστηρίζει, τονίζει και συμπληρώνει: "η αντάρτικη ομάδα είναι η μάχιμη εμπροσθοφυλακή του λαού. Ο ανταρτοπόλεμος είναι πόλεμος του λαού, η προστάθεια διεξαγωγής ενός τέτοιου πολέμου, χωρίς την υποστήριξη του λαού είναι το προοίμιο μιας αναπόφευκτης καταστροφής"²⁴.

Η εξωτερική πολιτική επίσης συμπεριλαμβανομένης και της διπλωματίας μπορούν να συνεισφέρουν στην εθνική ασφάλεια και κατ' επέκταση στην υλοποίηση των στόχων της υψηλής στρατηγικής. Η εξασφάλιση συμμάχων ή η εκμετάλλευση ισορροπίας δυνάμεων για τη δημιουργία αξόνων, όταν το επιτρέπει η διεθνής συγκυρία είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα έξυπνης, θετικής ασκήσεως εξωτερικής πολιτικής.

Είναι αρκετοί αυτοί που υποστηρίζουν ότι η τύχη ενός κράτους δεν κρίνεται στα πεδία των μαχών, αλλά στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Όταν σβήσουν τα φώτα, περάσει η κρίση, τελειώσει ο πόλεμος, η πολιτική επανέρχεται για να πει την τελευταία λέξη. Η διπλωματία είτε οριστεί ως "σύνθετη πρακτική στη διαχείριση και διεκπεραίωση των εξωτερικών σχέσεων ενός λαού, μίας χώρας ή ενός έθνους"²⁵, είτε ως 'επίσημος κρατικός θεσμός σε πιο οργανωμένα κράτη', συνέβαλλε και συμβάλλει στην πλήρη αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της στρατηγικής. Ακόμη και στρατηγικά λάθη μπορεί να τα κάνει να φαίνονται τακτικά, αλλά και να περιορίσει το κόστος των συνεπειών τους. Είναι αλήθεια ότι από εποχή σε εποχή η διπλωματική πρακτική γνώριζε νέες μορφές έκφρασης και η ίδια η διπλωματία, όπως όλοι οι θεσμοί,

24. Ο Ανταρτοπόλεμος, Ernesto Guevara, σελ. 20

25. Διπλωματία και πολιτική, Ε.Ι.Ε, σελ. 9

προσαρμοζόταν σταδιακά στις νέες ιστορικές συγκυρίες, ακολουθώντας ίσως τις τοπικές εξελίξεις ή τις μεταβολές που επέρχονταν από το συσχετισμό των δυνάμεων στο διεθνές περιβάλλον.

Σήμερα η διπλωματία λειτουργεί ως κορυφαίος θεσμός στο πλαίσιο ενός διεθνούς, παγκοσμιοποιημένου θα λέγαμε συστήματος και στηρίζει την επικοινωνία των μελών του σε όλα τα επίπεδα. Η επικοινωνία, όπως και η συνεχής ροή της πληροφορίας είναι απαραίτητα συστατικά της διπλωματίας. Και παρά την αλματώδη πρόοδο της τεχνολογίας όπου δίνει τη δυνατότητα, σε οποιοδήποτε χρόνο, της άμεσης επαφής των ηγετών των χωρών, η διπλωματική αντιπροσωπεία είναι αυτή που θα βάλει τις βάσεις, θα 'χτίσει' με άλλα λόγια την πορεία των διαπραγματεύσεων.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του 'πολυδιάστατου', 'πολυεπίπεδου' με ποικιλία μέσων και μηχανισμών, τρόπου ασκήσεως της διπλωματίας, έχουμε στη Βυζαντινή αυτοκρατορία. Η πολυμορφία με την οποία εμφανίζεται στη διεξαγωγή και διεκπεραίωση των εξωτερικών της σχέσεων, αποσκοπούσε κατά κύριο λόγο στην ενίσχυση της ασφάλειας και συνακόλουθα της επιβίωσης της Αυτοκρατορίας, στο πλαίσιο ενός ευμετάβλητου, ανασφαλούς και κυρίως άναρχου διεθνούς περιβάλλοντος. Πέραν όμως της ταυτίσεως

της διπλωματίας με τις εξωτερικές σχέσεις μπορεί επίσης να ληφθεί σε μια άλλη διάσταση ως 'τεχνική', που το κάθε κράτος θα χρησιμοποιήσει στις σχέσεις του με τους εκτός των συνόρων του λαούς. Μία 'τεχνική' διαρκώς μεταβαλλόμενη και προσαρμοζόμενη στις εκάστοτε διαμορφούμενες νέες συνθήκες. Κάτι το οποίο γινόταν από τη Βυζαντινή αυτοκρατορία. Έτσι εξηγούνται και ορισμένοι χαρακτηρισμοί της Βυζαντινής διπλωματίας όπως, "επιστήμη του παρασκηνίου", "θεμέλιο και μέσο επιβίωσης του Βυζαντινού κράτους", "επιστήμη διακυβέρνησης των βαρβάρων"¹²⁶. Γίνεται σαφές λοιπόν, παράλληλα με την υψηλή στρατηγική, πως επιδίωξη της διπλωματίας είναι:

- a. Αποφυγή του πολέμου και ειρηνική προσέγγιση ξένων λαών.
- β. Προώθηση και διάδοση στις κοινωνίες, της ιδεολογίας, των θεσμών και των πολιτισμικών αξιών της χώρας, για την ενίσχυση της επιρροής και την εμπέδωση της ισχύος της.
- γ. Ενημέρωση της πολιτικής ηγεσίας και της κεντρικής υπηρεσίας με πληροφορίες σχετικές με άλλα κράτη και υποβολή εισηγήσεων για την ακολουθητέα πολιτική.

Από τις παραπάνω αναλύσεις, καταλήγουμε ότι ο σχεδιασμός της υψηλής στρατηγικής, που καθορίζει την επίτευξη των στόχων ενός κράτους στο όνομα της ασφάλειας, πρέπει να περιλαμβάνει την εξέταση των παρακάτω:

α. Μια καλή εξέταση του διεθνούς περιβάλλοντος, της γενικότερης κατάστασης που επικρατεί με σκοπό την αποφυγή ενδεχομένων κινδύνων και την εκμετάλλευση τυχόν ευκαιριών.

β. Οι πολιτικοί στόχοι, οι εθνικές επιδιώξεις απαιτούν τη χρησιμοποίηση όλων των μέσων που διατίθενται (Διπλωματικά, οικονομικά, στρατιωτικά, πολιτιστικά). Απαιτείται επομένων ένα 'πάντρεμα' των στόχων με τα μέσα αυτά.

γ. Τα πολλά μέσα, εάν υπάρχουν, όπως και η σαφήνεια των πολιτικών στόχων, από μόνα τους δεν μπορούν να φέρουν την επιθυμητή κατάσταση. Χρειάζεται να καθοριστεί ποιος είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος, ο αποτελεσματικότερος συνδυασμός μέσων για την εκπλήρωση των στόχων, για να υπάρξει το μεγαλύτερο δυνατό αποτέλεσμα στον ελάχιστο χρόνο, με τον ελάχιστο κόπο και τις λιγότερες δαπάνες.

δ. Έχει τονιστεί η σημασία της ηθικής που πρέπει να υπάρχει στη σχεδίαση, αλλά και στην εκτέλεση των ενεργειών. Είναι απαραίτητη η 'εικόνα' της σωστής στρατηγικής στο διεθνές περιβάλλον, όπως επίσης και η αποδοχή της στο εσωτερικό, έτσι ώστε να έχει την πλήρη στήριξη της κοινωνίας. Χωρίς την τελευταία, δε θα επιτευχθούν οι εθνικοί στόχοι και η αντιμετώπιση των προκλήσεων.

'Έτσι λοιπόν, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω, γίνεται κατανοητή ακόμη περισσότερο η έννοια της 'Υψηλής Στρατηγικής' ως: "Η στρατηγική ενός έθνους σε υψηλότερο επίπεδο με ορίζοντα και πέραν του πολέμου. Βλέπει και την μετά τον πόλεμο περίοδο. Η υψηλή στρατηγική κατευθύνει τις μεζονες εθνικές ενέργειες και έχει ως ρόλο της τον συντονισμό και τη διεύθυνση όλων των πόρων - δυνάμεων του έθνους για την επίτευξη του πολιτικού αντικειμενικού σκοπού, όπως αυτός καθορίζεται από την εθνική πολιτική. Η Υψηλή Στρατηγική λειτουργεί ταυτόχρονα σαν σπιάρι και ασπίδα του έθνους και σκοπεύει να κάμψει τη βούληση του αντιπάλου να αντισταθεί"²⁷.

Ας μην ξεχνάμε ακόμα, ότι οποιαδήποτε υψηλή στρατηγική θα οδηγηθεί σε αποτυχία εάν συμβαίνουν ένα ή πολλά μαζί από τα παρακάτω:

α. Έρχεται σε ρήξη, βαδίζει ανάποδα, δε λαμβάνει υπ' όψιν τόσο το εσωτερικό όσο και το διεθνές περιβάλλον.

β. Όπως έχω προαναφέρει η στρατηγική είναι μία αλυσίδα μέσων και στόχων. Εάν δεν υπάρχει "εσωτερική συνοχή, είτε γιατί δημιουργείται πρόβλημα στην αλυσίδα, είτε γιατί τα διάφορα μέσα της υψηλής στρατηγικής αλληλοσυγκρούονται, πχ η διπλωματική στρατηγική συγκρούεται με τη στρατιωτική²⁸, είναι δεδομένη η κατάρρευση της υψηλής στρατηγικής.

γ. Αν δεν υπάρχει σχέση μεταξύ μέσων και στόχων, δηλαδή αν οι στόχοι της υψηλής στρατηγικής υπερβαίνουν τα διαθέσιμα μέσα. Αυτό είναι και το

27. Εθνική Στρατηγική και χειρισμός κρίσεων, Χ. Λυμπέρης, σελ. 96

28. Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη, Αθ.Πλατιάς, σελ.117

γνωστό πρόβλημα της υπερεξάπλωσης. Όπως σοφά αναφέρει ο Lidell_Hart, "αν απαιτείται μακροχρόνια προσπάθεια αυτή θα πρέπει να είναι από οικονομική άποψη ανάλογη με τους εθνικούς πόρους. Ο σκοπός πρέπει να είναι προσαρμοσμένος στα διαθέσιμα μέσα"²⁹.

δ. Αν τα διαθέσιμα μέσα δε χρησιμοποιηθούν με τρόπο αποτελεσματικό. Αυτό αναφέρεται και ως 'κατασπατάληση των μέσων'. Ποτέ ένα κράτος δεν πρέπει να σπαταλά τις δυνάμεις του μέχρι σημείου εξαντλήσεώς του.

Οι παραπάνω λόγοι που θα οδηγήσουν με μαθηματική ακρίβεια μία υψηλή στρατηγική σε αποτυχία, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και ως κριτήρια αξιολόγησης υψηλής στρατηγικής.

Κλείνοντας ας δούμε και τον τρόπο με τον οποίο βλέπουν την αξία της Διπλωματίας οι γείτονές μας, μέσω του κύριου εκφραστή της, Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών, Αχμέτ Νταβούτογλου. Γράφει λοιπόν, στο βιβλίο του 'Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας': "Η Τουρκία πρέπει να βλέπει το στρατηγικό πλεονέκτημα που απέκτησε στην Κύπρο τη δεκαετία του 1970, όχι ως στοιχείο μίας αμυντικής κυπριακής πολιτικής που προσανατολίζεται στη διαφύλαξη του ισχύοντος καθεστώτος, αλλά ως ένα από τα διπλωματικού χαρακτήρα βασικά στηρίγματα μίας επιθετικής στρατηγικής θάλασσας". Ενδιαφέρουσα άποψη, δείχνοντας τις σκέψεις αξιοποίησεως των πλεονεκτημάτων, έναν από τους τρόπους που οι γείτονες μας σκέφτονται ή κινούνται σε διπλωματικό επίπεδο.

Έρχεται βέβαια να επιβεβαιώσει τις ανησυχίες μας ως προς τον τρόπο σκέψης και ασκήσεως Διπλωματίας της απέναντι πλευράς και η παρακάτω αναφορά: "Η γεωγραφία μίας χώρας είναι ένας στατικός παράγοντας. Εντούτοις η διπλωματική διάσταση της γεωπολιτικής που προσδιορίζει αυτή η γεωγραφία είναι μία δυναμική μεταβλητή που πρέπει να επανερμηνευθεί και να επαναρρυθμιστεί με βάση τις αλλαγές που έχουν επέλθει στις διεθνείς ισορροπίες. Οι προσεγγίσεις που αδυνατούν να εναρμονιστούν με αυτή τη δυναμική, επειδή απέτυχαν να αποδείξουν τις προτεραιότητες των γεωπολιτικών πλεονεκτημάτων, προκαλούν καμιά φορά τη μετατροπή αυτών των πλεονεκτημάτων σε μειονεκτήματα". Τα γεγονότα μπορείς να τα παρατηρείς και να τα ερμηνεύεις κοιτώντας τα όπως εσύ θες. Είναι και αυτό μία μορφή χαράξεως στρατηγικής, προσπαθώντας ακόμα και τα μειονεκτήματά σου ή προκλητικές ενέργειες, να τα παρουσιάσεις ως πλεονεκτήματα χρησιμοποιώντας τα σαν διαπραγματευτικά χαρτιά για την επίλυση διαφορών. Έτσι λοιπόν, λαμβάνοντας

29. 'Στρατηγική', Lidell_Hart.

υπ' όψιν και αποκωδικοποιώντας το σκεπτικό των 'απέναντι', θα πρέπει και η χώρα μας, η οποία σύγουρα έχει να παραθέσει πιο σταθερά και αξιόπιστα επιχειρήματα, να διαμορφώσει ανάλογα τη διπλωματική της πολιτική στηρίζοντάς τη στα όσα κατά καιρούς έχουν κερδηθεί, τόσο στα πεδία των μαχών, όσο και στη νομιμοποίηση που τους παρέχεται από τις Διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Δ"

"Η Στρατηγική ως Εργαλείο Πολέμου"

Η στρατηγική έχει ως σκοπό της την ασφάλεια και την ανάπτυξη. Υπάρχουν διάφοροι τρόποι χρησιμοποιήσεώς της, διαφορετικές μέθοδοι εφαρμογής της, αναλόγως των συνθηκών που επικρατούν, των επιδιωκομένων σκοπών και του γενικότερου κλίματος του διεθνούς περιβάλλοντος. Παρακάτω αναφέρω κάποιες από τις μεθόδους αυτές, που η χρησιμοποίησή τους από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, έχει οδηγήσει άλλοτε σε επιτυχία και άλλοτε σε κατάρρευση.

a. Στρατηγική εκμηδένισης

Η στρατηγική της εκμηδένισης "αποσκοπεί στην καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου μέσω αποφασιστικής μάχης"¹⁹⁰. Δίδει έμφαση κυρίως στη στρατιωτική στρατηγική. Είναι μία μορφή η οποία χρησιμοποιούνταν είτε μόνη της, είτε σε συνδυασμό με την 'άμεση' ή 'έμμεση' προσέγγιση, κύριοι εκφραστές της οποίας υπήρχαν ο Κλαούζεβιτς και ο Ναπολέων. Επειδή ακριβώς δίδει έμφαση στην 'αποφασιστική' μάχη, η ανάπτυξη της τεχνολογίας, οι νέες συνθήκες που επικρατούν και η διαφορετική προσέγγιση του πολέμου σήμερα, ίσως να μην την κατατάσσουν και ως την καλύτερη δυνατή επιλογή.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στρατηγικής εκμηδένισης υπήρξε η των Σπαρτιατών στον Πελοποννησιακό πόλεμο. Η κλασική θεωρητική της επεξεργασία βρίσκεται στο έργο του Κλαούζεβιτς, ο οποίος τη συνδύασε με την άμεση προσέγγιση. (Δηλαδή, κατεύθυνση της πολεμικής προσπάθειας πρωτίστως εναντίον του κυρίου αντιπάλου ή του κέντρου βάρους της αντιπάλου πολεμικής προσπάθειας).

β. Στρατηγική εξουθένωσης

Η στρατηγική αυτή εκτός από τη μάχη, δίδει περισσότερο έμφαση στον οικονομικό παράγοντα, προσπαθώντας να προκαλέσει οικονομικές βλάβες στον αντίπαλο. Μία υψηλή στρατηγική εξουθένωσης κάνει χρήση όλων των δυνατών μέσων, χωρίς να δίδει έμφαση στα στρατιωτικά. Οικονομία, πολιτισμός, διπλωματική απομόνωση είναι κύρια πεδία δράσης αυτής της στρατηγικής. Φαίνεται ότι ταιριάζει περισσότερο σήμερα, στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο κόσμο μας, αυτό όμως δεν εμπόδισε και την υιοθέτησή της από τους Αθηναίους κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο.

30. Η Στρατηγική σκέψη, Κ. Κολιόπουλος, σελ. 31

Πιστεύεται ότι με την πάροδο του χρόνου η χρησιμοποίηση της στρατηγικής αυτής θα γίνει συχνότερη. Άλλωστε και η έννοια της 'μάχης' έχει διευρυνθεί. Τεχνολογικές τάσεις βασιζόμενες στην ικανότητα συλλογής, επεξεργασίας και μετάδοσης πληροφοριών, καθώς και η ικανότητα χρήσης πυρός εναντίον κάθε στόχου, όπου και αν βρίσκεται αυτός, διευκολύνουν τη στρατιωτική διάσταση αυτής της στρατηγικής.

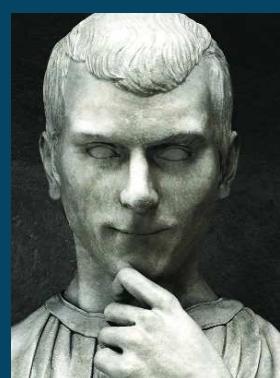
γ. Στρατηγική Αποτροπής - πειθαναγκασμού

Αποτροπή είναι η "διατήρηση της υφιστάμενης κατάστασης πραγμάτων, με απειλή χρήσεως βίας", ενώ πειθαναγκασμός "η αλλαγή της κατάστασης με απειλή χρήσεως βίας"³¹. Η διαφορά ανάμεσα σε άμυνα / επίθεση και σε αποτροπή / πειθαναγκασμό έγκειται στην απειλή χρήσης βίας και όχι στη χρησιμοποίησή της αυτή καθεαυτή. Βασικό συστατικό στοιχείο εδώ, είναι η έννοια του σχετικού 'κόστους'. Πιο συγκεκριμένα στην αποτροπή για παράδειγμα, θα πρέπει ο αντίπαλος να καταλάβει ότι του επιφυλάσσεται κόστος μεγαλύτερο από οποιοδήποτε όφελος αποκομίσει, αλλάζοντας την υφιστάμενη κατάσταση. Το πιο σημαντικό όμως στοιχείο εδώ, είναι ότι τόσο η αποτροπή όσο και ο πειθαναγκασμός πρέπει να χαρακτηρίζονται από αξιοπιστία. Για το λόγο αυτό λοιπόν εκτός του ότι πρέπει να υπάρχουν τα μέσα για να μπορούν να εφαρμοστούν, ο αντίπαλος είναι αναγκαίο να πιστέψει ότι πλην των μέσων υπάρχει και η θέληση αυτού που τα χρησιμοποιεί για την επίτευξη των αντικειμενικών του σκοπών.

δ. Στρατηγική του Διπλωματικού πολέμου

"Οι άνθρωποι πάντα προσπαθούν να σου αποσπάσουν μέσω διαπραγματεύσεων ό,τι δεν μπορούν να πάρουν πολεμώντας σε ή συγκρουόμενοι ανοικτά μαζί σου. Θα κάνουν έκκληση μέχρι και στο αίσθημα δικαίου και στην ηθική σου, προσπαθώντας να προωθήσουν τις θέσεις τους. Μην αφήσεις να σε ρίξουν: Οι διαπραγματεύσεις είναι ελιγμός για την απόκτηση δύναμης ή για τη βελτίωση των θέσεων"³².

Για την αξία της διπλωματίας και της βαρύτητας που έχει στη χάραξη και υλοποίηση στόχων έχω αναφερθεί. Πρέπει βέβαια πάντα, έστω και αν δεν υπάρχει, να φαίνεται ένα επίπεδο ισχύος ώστε να είναι αδύνατον από την άλλη πλευρά να σε ροκανίσει κατά τη διάρκεια των συνομιλιών. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η δημιουργία συνεχούς πίεσης αναγκάζοντας έτσι τον αντίπαλο να συμβιβαστεί με τους όρους σου. Η προέλαση επομένως δε σταματά ποτέ. Ακόμα και στη διαπραγμάτευση: "Διαπραγματεύσου προελαύνοντας". Ο Νικολό Μακιαβέλι βέβαια, στον 'Ηγεμόνα', μας δίνει και μία άλλη όψη,

31. Η Στρατηγική σκέψη, Κ. Κολιόπουλος, σελ. 21

32. Πόλεμος, οι 33 στρατηγικές του ,R. Greene, σελ. 343

όπως τη βλέπει αυτός: "Επομένως, ένας σώφρων αρχηγός, δεν πρέπει να κρατά το λόγο του όταν κάνοντας το, βλάπτει τα συμφέροντά του. Εάν όλοι οι άνθρωποι ήταν καλοί, αυτό το φέρσιμο θα ήταν κατακριτέο. Επειδή όμως είναι κακοί και δε θα τηρήσουν το λόγο τους απέναντι σου δεν έχεις υποχρέωση και εσύ να τηρήσεις τις υποσχέσεις που τους έδωσες. Ούτε χάθηκαν ποτέ τα ερείσματα για έναν ηγεμόνα που θέλησε να δώσει διάφορες δικαιολογίες για την αθέτηση των υποσχέσεών του"³³.

ε. Στρατηγική του κατευνασμού

Ο πυλώνας της παραπάνω στρατηγικής είναι: 'Αν δεν μπορείς να αντιμετωπίσεις έναν αντίπαλο σου, πρέπει να τον εξευμενίσεις'. Ο κατευνασμός μπορεί να είναι στρατηγικός, όταν στόχος είναι η πλήρη εξομάλυνση των σχέσεων μέσω παραχωρήσεων ή τακτικός όταν σκοπός είναι να κερδηθεί χρόνος, ή να κλείσει ένα μέτωπο χωρίς σημαντικές απώλειες. Μία άλλη διάκριση είναι σε παθητικό, όταν κανένας δε συναινεί αλλά δεν αντιδρά κιόλας ή ενεργητικό όταν συναινεί στην αλλαγή της υφισταμένης καταστάσεως. Τα επίπεδα στα οποία μπορεί να εκδηλωθεί η στρατηγική του κατευνασμού είναι το οικονομικό, το στρατιωτικό, το διπλωματικό επίπεδο.

Στο διπλωματικό για παράδειγμα, ο κατευνασμός παίρνει τη μορφή προτάσεων επιλύσεως διαφορών, πρόληψης ενεργειών που δε θα αρέσουν στον αντίπαλο, προσφοράς 'καρότων' για την επίτευξη συμφωνιών. Με τη στρατηγική του κατευνασμού δε δίδεται βάρος στη μεγιστοποίηση του κέρδους, αλλά στην αποτροπή χρησιμοποιήσεως της στρατιωτικής ισχύος του αντιπάλου και την επίλυση όλων των διαφορών στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Αν ψάχουμε να βρούμε θετικά στοιχεία της στρατηγικής αυτής, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το βασικό της πλεονέκτημα είναι, ότι θα βρισκόταν σε θέση να αποδώσει καρπούς αν ο αντίπαλος είχε περιορισμένες επιδιώξεις. Ίσως τότε αρκούνταν στις μικρές παραχωρήσεις, κατανοώντας ότι η συνεργασία είναι προτιμότερη από τον ανταγωνισμό. Το βασικό, από την άλλη πλευρά, μειονέκτημα της στρατηγικής του κατευνασμού, βρίσκεται στις συνήθως υπέρμετρες φιλοδοξίες του αντιπάλου, ο οποίος λαμβάνει τις μικρές υποχωρήσεις, την προσπάθεια κατευνασμού του, ως αδυναμία της άλλης πλευράς και επιζητά την καταστροφή της ή επανέρχεται σε νέες διεκδικήσεις. Αυτό είναι κάτι που οφείλουμε κι εμείς ως χώρα να το προσέξουμε. Οι πολλές παραχωρήσεις ισχυροποιούν τον αντίπαλο και τον οδηγούν σε αυτό που δεν επιθυμούσαμε να συμβεί, όταν σταματήσουν.

στ. Στρατηγική της εξισορρόπησης

Υπάρχουν δύο μέθοδοι:³⁴

(1) Εσωτερική εξισορρόπηση

33. Ο Ηγεμόνας, Ν. Μακιαβέλλι, σελ. 96

34. Διεθνείς σκέψεις και στρατηγική στο Θουκυδίδη, Αθ.Πλατιάς , σελ. 52

Αποβλέπει στην αύξηση της δικής μας ισχύος με αύξηση δαπανών για άμυνα, εντατικοποίηση εξοπλιστικών προγραμμάτων αμυντικής προσπάθειας. Επιβάλλει μία σειρά μέτρων και ρυθμίσεων για την καλύτερη οργάνωση, απόδοση και λειτουργία όλων των μηχανισμών και όχι μόνο του στρατιωτικού, ενός κράτους με ταυτόχρονη ισχυροποίηση της αποτρεπτικής του στρατηγικής. Η χώρα μας στην εσωτερική εξισορρόπηση έχει να χειριστεί και το θέμα της Κύπρου. Και είναι εξαιρετικά δύσκολο επιχείρημα η απειλή χρήσης στρατιωτικής δύναμης για την προστασία συμφερόντων σε άλλη χώρα.

(2) Εξωτερική εξισορρόπηση

Η πιο συνηθισμένη μορφή της εξωτερικής εξισορρόπησης είναι η δημιουργία συμμαχιών ή αξόνων όταν το επιτρέπει η διεθνής συγκυρία. Η εκμετάλλευση επίσης των προβλημάτων του αντιπάλου, των αντιδράσεων που προκαλούν οι χειρισμοί αυτού σε διάφορα επίπεδα, μπορεί να γίνει από το αντίπαλο κράτος, βατήρας για την ισχυροποίηση της θέσης του στην παγκόσμια σκηνή. Η εξωτερική πολιτική, η μετατροπή των πλεονεκτημάτων του αντιπάλου σε μειονεκτήματα, η άνοδος στην επιφάνεια των αδυναμιών του είναι παράγοντες που βοηθούν στην εξισορρόπηση με το σωστό βέβαια χειρισμό. Η στρατηγική λοιπόν της εξισορρόπησης μπορεί να θεωρηθεί ότι εκφράζεται από το γνωστό λατινικό ρητό: "Αν θέλεις την ειρήνη, προετοιμάσου για τον πόλεμο".

Υπάρχουν και άλλες στρατηγικές. Και με την αλλαγή που συμβαίνει σήμερα στο οικονομικό / πολιτικό / στρατιωτικό / τεχνολογικό επίπεδο, δημιουργούνται και νεότερες. Άλλωστε στην αρχή του κειμένου ανέφερα το ευμετάβλητο των συνθηκών, το άναρχο διεθνές σύστημα, τη δυναμικότητα και όχι στατικότητα των καταστάσεων και είπα ότι η στρατηγική δεν μπορεί να μπει σε καλούπια. Μεταβάλλεται, προσαρμόζεται, βελτιώνεται, τροποποιείται έχοντας πάντα ως στόχο την ασφάλεια και την ανάπτυξη. Το τέρμα είναι σταθερό, οι δρόμοι που ακολουθούνται αλλάζουν και πως να μη γίνονταν αυτό με τις τόσες ξαφνικές, απότομες, μη συμμετρικές αλλαγές που έχουν συμβεί στις μέρες μας.

Προτάσεις

Από τη μικρή ανάλυση δύο τόσο σημαντικών εννοιών, της Διπλωματίας και της Στρατηγικής, είδαμε πως επηρέασαν, σημάδεψαν κράτη, χαρακτήρισαν εποχές, δημιούργησαν σύμβολα, χάραξαν και καθόρισαν πορείες λαών και το κυριότερο, θα συνεχίσουν να τα ελέγχουν και να τα ρυθμίζουν. Οι ανώτεροι στόχοι στους οποίους οφείλουν την ύπαρξή τους, η Στρατηγική και η

Διπλωματία, η ασφάλεια και η ανάπτυξη, δεν είναι δυνατόν να εγκαταλειφθούν ποτέ αλλά ούτε και να βρεθεί ένας μόνιμος τρόπος για την επίτευξή τους. Πιθανόν, όπως ανέφερα στην εισαγωγή μου, αυτοί που ονειρεύονταν, που προέβλεψαν την επιβίωση ενός κόσμου δίχως σύνορα να μη βγήκαν αληθινοί. Πλην όμως έγινε επιτακτική η παρουσία της Διπλωματίας και της Στρατηγικής, για την επιβίωση των κρατών στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Πεδία δράσης και των δύο αποτελούν ο χειρισμός κρίσεων, η εθνική στρατηγική, η εξωτερική πολιτική, η λήψη αποφάσεων. Φαίνεται λοιπόν ότι είναι απαραίτητο ένα σύστημα σχεδιασμού το οποίο να στηρίζεται στα παρακάτω:

a. Προσόντα του προσωπικού που σχεδιάζει

Ο παράγοντας άνθρωπος είναι ο κυριότερος, είναι αυτός που θα καθορίσει την επιτυχία ή όχι του συστήματος σχεδιασμού. Κανένα σύστημα δεν μπορεί να πετύχει αν η ψυχή του, που είναι τα πρόσωπα που το στελεχώνουν, δεν είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν.

β. Ομαδικό πνεύμα

Ο σχεδιασμός απαιτεί συνεργασία και ομαδικότητα. Απαιτεί πλήρης εκμετάλλευση όλων όσων διατίθενται για τη λειτουργία του. Προϋποθέτει ανοικτούς διαύλους επικοινωνίας, τόσο οριζόντια όσο και κάθετα.

γ. Συνέχεια

Όπου δεν υπάρχει, ξεκινάμε από την αρχή. Καμία αξιοποίηση αυτών που έγιναν μέχρι τώρα. Και αν ληφθεί υπ' όψιν και ο παράγοντας χρόνος που πάντα είναι παρών, τότε γίνεται φανερό πως η έλλειψη συνέχειας οδηγεί στην καθυστέρηση. Αυτή αν συνδυαστεί με την ταχύτητα που εξελίσσονται οι καταστάσεις ισοδυναμεί με αποτυχία.

δ. Πληροφόρηση

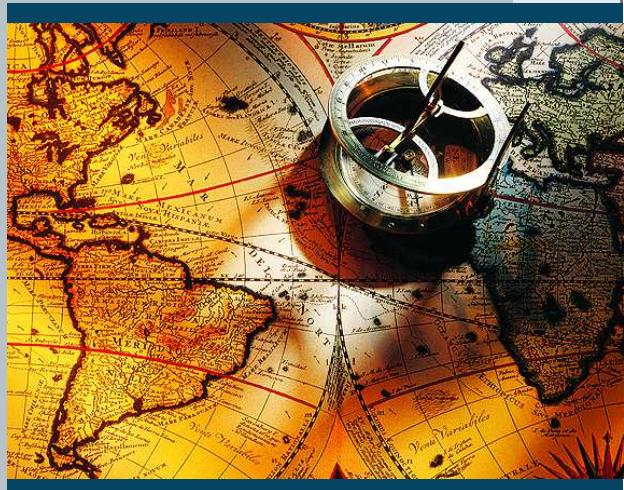
Η σημασία της πληροφορίας, ειδικά σήμερα, είναι αδιαμφισβήτητη. Αναγκαία η συνεχής ροή πληροφοριών, αξιολόγηση τους, ερμηνεία τους με σκοπό την όσο το δυνατόν πληρέστερη εκτίμηση του μέλλοντος. Και όταν λέμε πληροφορία δεν πρέπει να την περιορίζουμε. Πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, κρατικά όργανα, γραφεία μελετών και άλλα ακόμη, είναι τόποι συλλογής πληροφοριών. Ολόπλευρη, σφαιρική πληροφόρηση λοιπόν για επιτυχημένη στρατηγική.

ε. Πρόβλεψη, Σενάρια και Σχέδια Δράσης

Ο μακροχρόνιος σχεδιασμός, ξεκινάει από την ανάλυση των τάσεων στο διεθνές περιβάλλον, έτσι ώστε να μπορεί να προβλέψει τον κίνδυνο αλλά και την ευκαιρία που θα παρουσιαστούν και θα μας επηρεάσουν στο μέλλον. Σήμερα σε αυτό το σημείο είμαστε τυχεροί, διότι υπάρχουν τα κατάλληλα εργαλεία (θεωρία παιγνίων, γνώση θεωρίας διεθνών σχέσεων, αναλύσεις συστημάτων). Και επειδή συνήθως η πρόβλεψη δε σημαίνει και ακρίβεια περνάμε στη φάση της κατασκευής σεναρίων που να καλύπτουν πιθανές καταστάσεις. Για τη δημιουργία των σεναρίων λαμβάνονται υπ' όψιν οι προηγηθείσες αναλύσεις, εκτιμήσεις, επιλογές δικές μας και του αντιπάλου, για να καταλήξουμε στο σχέδιο δράσης. Το τελευταίο μας δίνει συγκεκριμένο τρόπο ενέργειας, που όμως βασίζεται σε προϋποθέσεις. Είναι φανερό λοιπόν ότι όσο ακριβής, λεπτομερής και όχι επιφανειακή ανάλυση έχει γίνει στα προηγούμενα στάδια, τόσο ένα σχέδιο δράσης πλησιάζει την πραγματικότητα. Άλλα και να μην επαληθευθεί εξαιτίας αλληλεπίδρασης διαφόρων ενεργειών ή του εξαιρετικά απρόβλεπτου, η υπεύθυνη εργασία βοηθάει στην επανεκτίμηση της καταστάσεως και στην εύρεση της ορθής και όχι επιπόλαιης λύσης. Θα ήταν παράλειψη όμως, έστω και αν εννοείται, να μην αναφέρω ότι η υλοποίηση όλων των παραπάνω απαιτεί και μία σύνθετη υποδομή υποστήριξης.

Κλείνοντας αυτή τη μικρή αναφορά σε αυτές τις τεράστιες έννοιες, καταλήγω στο ότι χρειάζεται ένα υψηλών προδιαγραφών σύστημα μακροχρόνιου στρατηγικού σχεδιασμού, που να αποτελέσει την πυξίδα για το μέλλον. Χρειάζεται η παραγωγή 'Υψηλής Στρατηγικής' η οποία θα συντονίζει όλες τις επιμέρους πτυχές της εξωτερικής πολιτικής (αμυντική, οικονομική, διπλωματική, στρατιωτική).

Η Στρατηγική και η Διπλωματία συμβάλλουν στο να παραμένει ένα κράτος ανταγωνιστικό σε όλα τα επίπεδα, ειδικά σήμερα που ο κίνδυνος της εξαφάνισης είναι πιο ορατός από ποτέ. Βοηθούν στη διατήρηση της ελευθερίας, έστω και αν αυτή περάσει μέσα από τον πόλεμο. Γιατί ο σκοπός του πολέμου είναι πάντα ο ίδιος: "Η συντριβή του εχθρού και η νίκη. Ο πόλεμος είναι πάντοτε ένας αγώνας όπου ο ένας αντίπαλος προσπαθεί να εξοντώσει τον άλλο"³⁵. Όπως προσθέτει και ο Κλαούζεβιτς "Η Στρατηγική στο υψηλότερό της σημείο συνορεύει με την τέχνη της πολιτικής ή μάλλον τα δύο γίνονται ένα"³⁶. Ο Αλέξανδρος γνώριζε εξίσου καλά με τον Κλαούζεβιτς, ότι: "Η Στρατηγική χρησιμοποιεί τη μάχη για να πετύχει το σκοπό του πολέμου"³⁷.

35. Ανταρτοπόλεμος, Ernesto Guevara, σελ. 23

36. On war, τομ. I, σελ. 164

37. Η ιδιοφυής στρατηγική του Μ. Αλέξανδρου, J. Fuller, σελ. 533

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- α. Clausewitz , Περί του πολέμου, Βανιάς, 1999.
- β. Sun Zu, Η Τέχνη του πολέμου, Π"σωτηρίου, 2008.
- γ. R. GREENE, Πόλεμος, οι 33 στρατηγικές του, Έσοππρον.
- δ. Θάνος Κονδύλης, Ο Ελ. Βενιζέλος και η Ελλάδα (1928-1932), η διπλωματική πολιτική και η οικονομία, Ίαμβος.
- ε. Fuller, Η ιδιοφυής Στρατηγική του M.Αλεξάνδρου, Ποιότητα.
- στ. Λυμπέρης Χρ., Εθνική στρατηγική και χειρισμός κρίσεων, Ποιότητα, 2009.
- Πλατιάς Α., Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στον Θουκυδίδη, Εστία, 2009.
- ζ. Κολιόπουλος Κ, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα μέχρι Σήμερα, Ποιότητα, 2008.
- η. Αχμέτ Νταβούτογλου ,Το Στρατηγικό βάθος, η διεθνής θέση της Τουρκίας, Ποιότητα.
- θ. P. Bose, M. Αλέξανδρος , η τέχνη της Στρατηγικής , Κριτική.
- ι. Ernesto Guevara, Ανταρτοπόλεμος, Άποψη
- ια. Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Διπλωματία και Πολιτική.
- ιβ. H. Kissinger, Διπλωματία, Λιβάνη.
- ιγ. Ναπολέων, Πολεμικά Αξιώματα, Επικοινωνίες
- ιδ. G. Hutchinson, Ο Ξενοφών και η τέχνη της Διοικήσεως, Ιωλκός.
- ιε. Μακιαβέλλι, Ο Ηγεμόνας, Περίπλους.
- ιστ. Lidell Hart, Στρατηγική.

Ξένη

- α. Clausewitz, On War.
- β. Andre Beaufre, Introduction a la strategie.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο 'Επχρος Ματθαίος Πρατικάκης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1972. Το 1994 αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (Σ.Σ.Ε.) ως Ανθυπολοχαγός (ΤΘ).Έχει υπηρετήσει σε διάφορες μονάδες του όπλου του, Έβρου και νήσων, όσο και σε μονάδες των Ειδικών Δυνάμεων (Ε.Δ.).Έχει αποφοιτήσει από όλα τα προβλεπόμενα σχολεία (Προκεχωρημένο, ΣΔΙΕΠ, ΑΔΙΣΠΟ).Το 2012, μετά την αποφοίτησή του από την ΑΔΙΣΠΟ, τοποθετήθηκε ως Δικτής της 32 ΙΜΑ / 32 ΤΑΞ Π/Ν, θέση στην οποία παραμένει μέχρι και σήμερα.Είναι άγαμος και κατοικεί στα Σπάτα Αττικής.

Ο Γεωπολιτικός Ρόλος των Νέων Ενεργειακών Τεχνολογιών. Πιθανές Επιπτώσεις στη Γεωστρατηγική των ΗΠΑ, της ΕΕ και της ΡΩΣΙΑΣ

του Αντρου Πέτρου Παναγιώτη ΠΝ
Σπουδαστή της 6ης ΕΣ της ΑΔΙΣΠΟ

Εισαγωγή

Στην αυγή της νέας χιλιετίας το ενεργειακό ζήτημα φαντάζει επιτακτικότερο παρά ποτέ, καθώς το τέλος του πετρελαίου, του σημαντικότερου ενεργειακού πόρου του παρελθόντος αιώνος, μοιάζει να πλησιάζει απειλητικά. Ενόψει του εν λόγω προβλήματος νέες ενεργειακές τεχνολογίες έχουν αναπτυχθεί και διερευνηθεί οδηγώντας σε νέους ενεργειακούς ορίζοντες και γεωπολιτικούς συσχετισμούς. Οι πρόσφατες δραματικές εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία είναι οπωσδήποτε άρρηκτα συνδεδεμένες με τον τρόπο που χρησιμοποιούμε την ενέργεια σήμερα, γεγονός που καθιστά ακόμη πιό επιτακτική αλλά και πολυσύνθετη την εξέταση των ενεργειακών συσχετισμών μεταξύ των κυρίαρχων ενεργειακών και γεωστρατηγικών "παικτών" ήτοι των ΗΠΑ, της ΕΕ και της Ρωσίας.

Σκοπός

Σκοπός της παρόντος άρθρου είναι η εξαγωγή συμπερασμάτων περί των γεωστρατηγικών θεωριών και αλληλεπιδράσεων υπό το πρίσμα των διεθνών εξελίξεων αναφορικά με την έρευνα, εισαγωγή και αφομοίωση των νέων ενεργειακών τεχνολογιών για τις ΗΠΑ, την ΕΕ και τη Ρωσία καθώς επίσης και οι πιθανές επιπτώσεις στη γεωστρατηγική των.

Προϋποθέσεις

Η παρούσα ανάλυση έρχεται ως αποτέλεσμα των κάτωθι παραγόντων οι οποίοι αφορούν την γεωστρατηγική:

- α. Βασιζόμενη σε αρχές και στερεά πρότυπα, δεν είναι μονότονη ούτε καθολική, αλλά έχει δυναμικό χαρακτήρα, ανάλογα με τη χρονική περίοδο,
- β. Τα δεδομένα που εξετάζονται, δεν έχουν παντοτινή διάρκεια, καθόσον νέα δεδομένα ή αρχές εξάγουν νέα συμπεράσματα,
- γ. Τα "δεδομένα" της γεωστρατηγικής βασίζονται στην "ορθή γνώση" των χαρακτηριστικών που αυτά εμπειρίεχουν (πολλές πληροφορίες σχετικά με ενεργειακούς πόρους και ενεργειακό "status" κρατών ελέγχονται ως προς την φερεγγυότητα τους).

Επιπρόσθετα και για την γεωστρατηγική ανάλυση ελήφθη υπόψη η παρούσα διάταξη οργανισμών και συμμαχιών και η υπάρχουσα ευρέως ανακοινώσιμη κατανομή και διακίνηση οπλικών συστημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Α":

Αιολική Ενέργεια

Τα τελευταία χρόνια σημειώνει αλματώδη ανάπτυξη η αιολική ενέργεια και η Ευρώπη παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο σε αυτήν την προσπάθεια. Η Γερμανία, η Ισπανία και η Δανία βρίσκονται στις πρώτες θέσεις και κατέχουν το 50% της παγκόσμιας αγοράς στην κατασκευή ανεμογεννητριών. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια, η δυνατότητα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος μέσω της αιολικής ενέργειας αυξάνεται παγκοσμίως με επήσιο ρυθμό της τάξεως του 24 - 27%. Ο άνεμος αποτελεί στην παρούσα φάση την οικονομικότερη μορφή ανανεώσιμης ενέργειας. Το 2005 έντε-

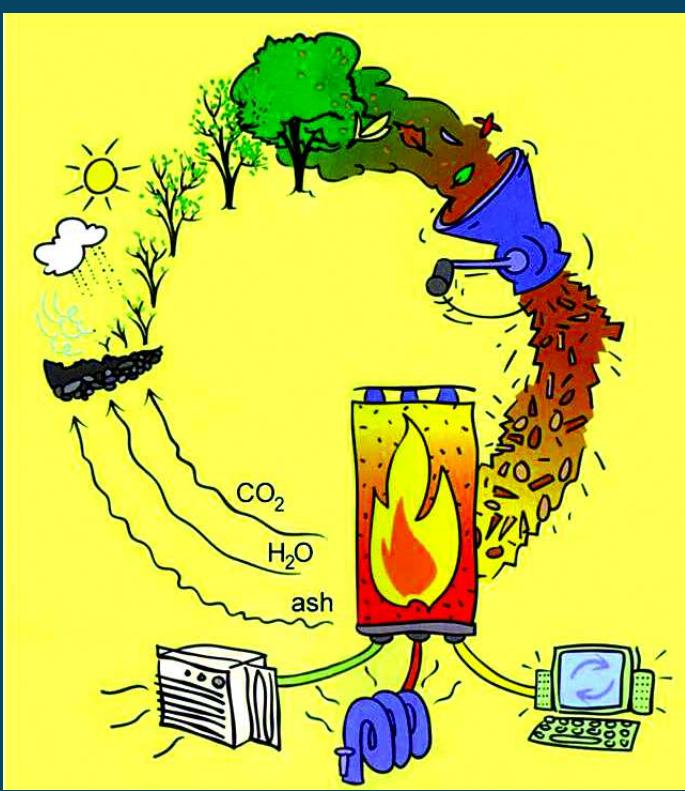

1. Chambers, "Distributed Generation", σελ.124

κα χώρες δεικνύουν δυνατότητα παραγωγής αιολικής ενέργειας πάνω από 1000MW². Αυτές είναι η Γερμανία, η Ισπανία, η Δανία, η Ιταλία, το Η.Β, η Ολλανδία και η Πορτογαλία στην Ευρώπη, η Ινδία, η Κίνα και η Ιαπωνία στην Ασία και οι Η.Π.Α. Η πιό δυναμική περιοχή παγκοσμίως ωστόσο, με ρυθμό ανάπτυξης αιολικής ενέργειας της τάξης του 45 - 48% είναι η Ασία. Οι Η.Π.Α τέλος παρουσιάζονται με ιδιαίτερα μεγάλο ρυθμό ανάπτυξης κατατασσόμενες στην τρίτη θέση παγκοσμίως³.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Β"

Βιομάζα-Βιοαέριο-Βιοκαύσιμο-Βιοενέργεια

Γενικά με τον όρο "βιομάζα" εννοούμε τα κατάλοιπα φυτικής, ζωικής και δασικής παραγωγής, τα παραπροϊόντα που προέρχονται από τη βιομηχανική επεξεργασία αυτών, τα αστικά λύματα και τα σκουπίδια. Σήμερα η ενέργεια από βιομάζα αντιστοιχεί σε ποσοστό περίπου 3% της συνολικής ενεργειακής κατανάλωσης της Ε.Ε. Οι εκτιμήσεις για τη μελλοντική της ανάπτυξη, προβλέπουν ότι η ενέργεια από βιομάζα θα ισοδυναμεί με ποσοστό 8,5% της προβλεπόμενης

2. Τα στοιχεία αφορούν έως και την 31/12/05.
3. Ακριβώς πίσω από την Ισπανία που είναι στη δεύτερη και τη Γερμανία στην πρώτη.

ενεργειακής κατανάλωσης στην Ε.Ε κατά το έτος 2010. Το βιοαέριο παράγεται από την αναερόβια αποσύνθεση οργανικών απορριμάτων και αποτελείται κυρίως από μεθάνιο και διοξείδιο του άνθρακα. Όσο υψηλότερη είναι η περιεκτικότητα του βιοαερίου σε μεθάνιο, τόσο μεγαλύτερη απόδοση έχει ως καύσιμο για παραγωγή ενέργειας. Το υδρογόνο, η αιθανόλη⁴ και η μεθανόλη μέσω της αποικοδόμησης της βιομάζας μπορούν να τροφοδοτήσουν οχήματα, που χρησιμοποιούν Στοιχεία Καυσίμου (Fuel Cells), όταν διοχετεύεται το παραγόμενο υδρογόνο σε αυτά, ή αναμειγνύουν απευθείας μεθανόλη με βενζίνη για την κίνηση τους. Η βιοαιθανόλη είναι καύσιμο υψηλής ενεργειακής περιεκτικότητας, καθαρότερο περιβαλλοντικά, μπορεί να παραχθεί ακόμη και σε τοπικό επίπεδο, με εγχώρια πρώτη ύλη και σε σχετικά χαμηλό κόστος. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η δυνατότητα χρησιμοποίησης βιομάζας και ιδιαίτερα της βιοαιθανόλης ως καύσιμης ύλης για την κίνηση αυτοκινήτων, αμιγής ή σε πρόσμιξη με τη βενζίνη ή το Diesel. Η πρόσμιξη βιοαιθανόλης με το Diesel μπορεί να φτάσει μέχρι το 15%,⁵ ενώ με τη βενζίνη μπορεί σε οποιαδήποτε αναλογία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Γ"

Γεωθερμική Ενέργεια

Η γεωθερμική ενέργεια προέρχεται από το εσωτερικό της γης και ανάλογα με τη θερμοκρασία των ρευστών που ανέρχονται στην επιφάνεια χαρακτηρίζεται ως υψηλής ενθαλπίας (για θερμοκρασίες πάνω από 150°C), μέσης ενθαλπίας (για θερμοκρασίες 100-150°C), και χαμηλής ενθαλπίας (για

4. Η αιθανόλη είναι μια αλκοόλη που χρησιμοποιείται ως καύσιμο και παράγεται από επεξεργασία και διύλιση προεπεξεργασμένων σιδειών καλαμποκιού ή σιταριού. Όταν παράγεται από κυταρρινική βιομάζα όπως δέντρα και γρασίδι ονομάζεται βιοαιθανόλη. Συνήθως χρησιμοποιείται για αύξηση οκτανίων και βελτίωση εκπομπών βενζίνης.

5. Το καύσιμο που προκύπτει με αναλογία 85% ντίζελ (diesel) και 15% βιοαιθανόλη ονομάσθηκε M85, το οποίο όμως δεν βρήκε μεγάλη εφαρμογή.

θερμοκρασίες μικρότερες από 100°C). Η γεωθερμική ενέργεια υψηλής ενθαλπίας χρησιμοποιείται για παραγωγή ηλεκτρισμού σ' όλο τον κόσμο. Γενικά υπάρχει μια σημαντική αυξητική τάση εκμετάλλευσης της γεωθερμικής ενέργειας η οποία ωστόσο εντοπίζεται κυρίως στις ανεπτυγμένες χώρες οι οποίες διαθέτουν και τους πόρους για τις απαιτούμενες υποδομές. Παρότι η γεωθερμική ενέργεια δεν έχει αξιοποιηθεί πλήρως ακόμη (αντιστοιχεί σε μόλις περίπου 0,1% της συνολικής ενέργειας σε παγκόσμιο επίπεδο) έχει σημαντικές δυνατότητες ως ανανεώσιμη πηγή ενέργειας. Στην παγκόσμια κατάταξη οι Η.Π.Α παρουσιάζονται ως η πρώτη χώρα στην εκμετάλλευση της γεωθερμικής ενέργειας⁶ ακολουθούμενη από τις Φιλιππίνες, την Ιταλία, την Ινδονησία, το Μεξικό και την Ιαπωνία. Από τον ίδιο πίνακα παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό της παγκόσμιας παραγωγής εμπίπτει σε επτά μόνο χώρες⁷. Η Ρωσία κατέχει μεγάλες γεωθερμικές πηγές, ιδιαίτερα στην ανατολική πλευρά της, έχοντας ήδη εγκαταστήσει εργοστάσια και υποδομές παραγωγής οι οποίες εκτιμάται πως αποδίδουν άνω των 200-250 MW.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Δ":

Ενέργεια από το Νερό

Διακρίνουμε δύο μεγάλες κατηγορίες ως προς την ενέργεια που μπορούμε να αντλήσουμε από το νερό, την υδροηλεκτρική και την ακεάνια ενέργεια. Η χρησιμοποίηση υδροηλεκτρικών σταθμών για παραγωγή ενέργειας είναι η πιο διαδεδομένη μορφή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας παγκοσμίως. Γενικά η εκμετάλλευση της υδροηλεκτρικής ενέργειας είναι πολύ μεγαλύτερη στην Ευρώπη και τις αναπτυγμένες χώρες. Αξίζει να σημειωθεί το ότι η παραγωγή ηλεκτρισμού στη Νορβηγία δεικνύει να προέρχεται σχεδόν εξ

6. "Glitnir Bank Considers U.S. Geothermal Energy Market as Investment", <http://www.RenewableEnergyAccess.com>

7. "Γεωθερμική ενέργεια", <http://www.geofund.info>

ολοκλήρου απ' την υδροηλεκτρική ενέργεια (ποσοστό άνω του 98%). Επίσης χώρες όπως η Βραζιλία, ο Καναδάς και η Βενεζουέλα δείχνουν και αυτές σημαντικά μεγάλα ποσοστά. Για τις Η.Π.Α το ποσοστό αυτό είναι μόλις 5,74%.

Σχετικά με την ωκεάνια ενέργεια το συνολικό παγκόσμιο δυναμικό ανέρχεται σε 2 έως 5TW. Η ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται με αυτόν τον τρόπο εκτός του ότι δεν μολύνει, είναι πολύ ανταγωνιστική δεδομένου ότι τόσο τα κύματα όσο και οι παλίρροιες είναι πολύ περισσότερο στατιστικά προβλέψιμα ακόμη και από τον άνεμο και την ηλιοφάνεια. Η παγκόσμια παραγωγή ενέργειας από τα θαλάσσια και παλιρροικά κύματα ή ρεύματα ωστόσο, είναι σε βρεφικό ακόμη στάδιο και λιγότερη του 0,05%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Ε"

Ηλιακή Ενέργεια

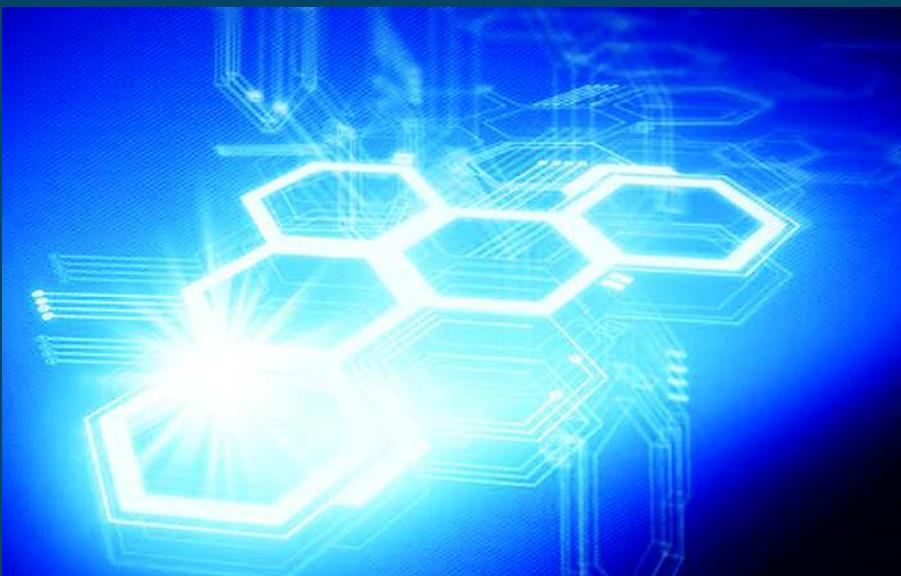

Τα φωτοβολταϊκά συστήματα αποτελούν διατάξις μετατροπής της ηλιακής ενέργειας σε ηλεκτρική η οποία αποθηκεύεται σε ειδικές μπαταρίες. Μία από τις υπό εξέταση και εφαρμογή νέες τεχνικές εκμετάλλευσης της ηλιακής ενέργειας συνίσταται στο ότι θα συλλέγεται στο διάστημα και θα ακτινοβολείται προς τη Γη σε μορφή μικροκυμάτων. Οι φωτοβολταϊκές σειρές σε μια γεωστατική γήινη τροχιά, λαμβάνουν κατά μέσο όρο, οκτώ φορές περισσότερο φως από τον ήλιο από αυτό που θα συγκέντρωναν αν ήταν στην επιφάνεια της Γης, είναι ανεπιχρέαστες από την κάλυψη νεφών, την ατμοσφαιρική σκόνη ή από τον ημερήσιο κύκλο ημέρας και νύχτας. Το ίδιο αποτέλεσμα μπορεί να προκύψει αν αντί μικροκυμάτων χρησιμοποιηθούν ακτίνες λείζερ (laser). Παρότι είναι αναγνωρισμένη η αξία και η προοπτική εκμετάλλευσης της ηλιακής ενέργειας,

αυτή παραμένει δύο έως πέντε φορές ακριβότερη από την συμβατική ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από τα ορυκτά καύσιμα⁸. Το κόστος της όμως σταδιακά μειώνεται χάρη στις νέες τεχνολογικές καινοτομίες. Στις Η.Π.Α η χρησιμοποιούμενη ενέργεια αντιστοιχεί σε ποσοστό μόλις 0,07% στην παραγώμενη ηλεκτρική ενέργεια από τον ήλιο, στη Ρωσία ακόμη λιγότερο λόγω της περιορισμένης ηλιακής έκθεσης της αλλά και λόγω των πλούσιων κοιτασμάτων της σε ορυκτά καύσιμα και τα παράγωγα τους και στην Ευρώπη αρκετά περισσότερο ως πρωτοπόρος σήμερα στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας εν γένει και της ηλιακής εν προκειμένω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "ΣΤ"

Ενέργεια από το Υδρογόνο-Κυψέλες Καυσίμου

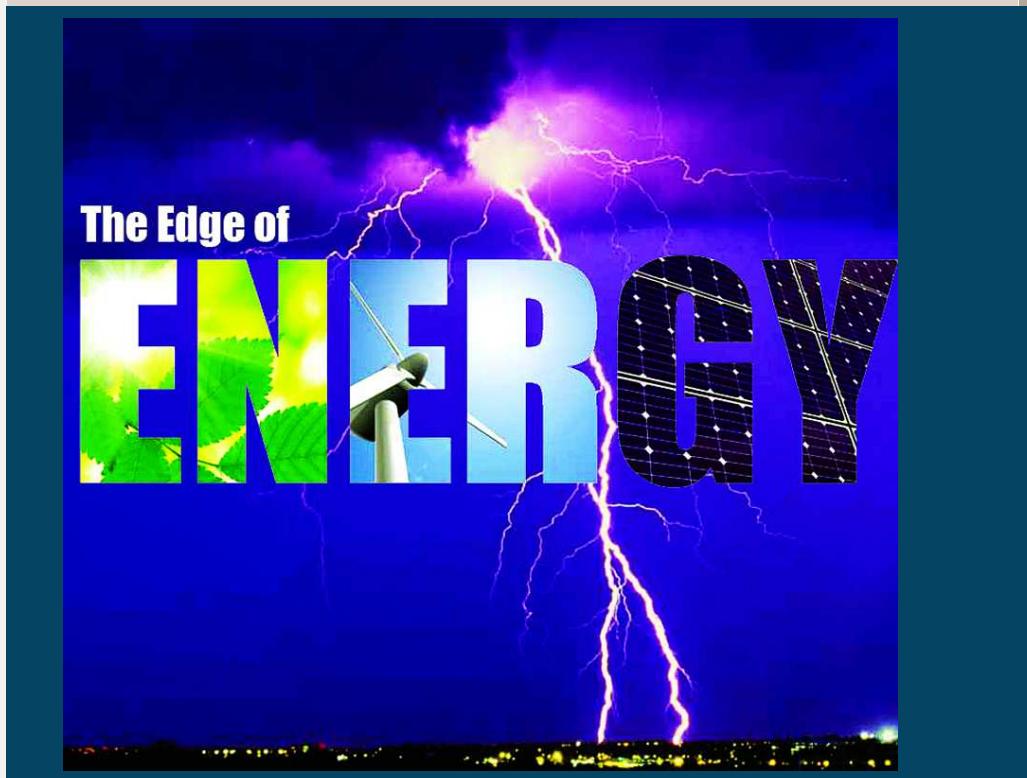
Το υδρογόνο εφόσον αξιοποιηθεί κατάλληλα, είναι το "αιώνιο καύσιμο" δεδομένου ότι είναι υψηλής ενέργειας καύσιμο, δεν εξαντλείται ποτέ και δεν προκαλεί επιβλαβείς εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα. Μια ενεργειακή κυψέλη υδρογόνου ή κυψέλη καυσίμου (fuel cell), συνδυάζει το υδρογόνο και το οξυγόνο για να παράγει ηλεκτρική ενέργεια, θερμότητα και νερό. Ουσιαστικά στις κυψέλες καυσίμου συντελείται μια μετατροπή της ενέργειας που παράγεται από μια χημική αντίδραση στη χρησιμοποίηση της ηλεκτρική ενέργεια. Οι κυψέλες καυσίμων μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ποικίλα καύσιμα και μάλιστα με ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η παραγωγή του απαραίτητου υδρογόνου συνεχίζει ωστόσο να είναι έως και σήμερα δαπανηρή. Στην παρούσα φάση για

8. J. Rifkin, "Η οικονομία του υδρογόνου", σελ. 315

πηγή τροφοδοσίας υδρογόνου μπορεί να χρησιμοποιηθεί φυσικό αέριο⁹ (συνηθέστερη εφαρμογή ως οικονομικότερη), αιθανόλη, μεθανόλη, πετρέλαιο, βιομάζα και άνθρακας. Η χρήση υδρογόνου δημιουργημένου από ηλεκτρόλυση νερού είναι η ιδανικότερη ωστόσο, καθώς με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται η εκπομπή ρύπων διοξειδίου του άνθρακα, μονοξειδίου του άνθρακα, νιτρικών οξέων και υδρογονανθράκων που δημιουργούν οι άλλες πηγές. Η ηλεκτρόλυση μπορεί φυσικά να χρησιμοποιήσει ηλεκτρική ενέργεια που θα έχει προηγουμένως παραχθεί από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας όπως βιοενέργεια, αιολική ή ηλιακή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Ζ"

Η Ενέργεια Σήμερα. Γεωπολιτικοί Συσχετισμοί και Αλληλεπιδράσης

Η αλήθεια είναι πως σήμερα το υδρογόνο δεν έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως ως καύσιμο, ακόμη και από τις πλέον τεχνολογικά αναπτυγμένες χώρες. Η στάση που τηρείται είναι ουσιαστικά μια στάση "αναμονής" και προετοιμασίας για τη συμμετοχή με τους καλύτερους όρους στη νέα διαφαινόμενη ενεργειακή

9. Το φυσικό αέριο αντιδρά με ατμό μέσα σ' ένα καταλυτικό μετατροπέα. Η διαδικασία αφαιρεί τα άτομα υδρογόνου, αφήνοντας ως υποπροϊόν διοξείδιο του άνθρακα.

πραγματικότητα, η οποία θα ανασκευάσει γεωπολιτικές ισορροπίες, συμμαχίες και αλληλεξαρτήσεις. Στη σημερινή περίοδο το υδρογόνο εμφανίζεται ως "όραμα", ως η εικόνα του μέλλοντος και ο βασιλιάς του αυριανού ενεργειακού τοπίου. Όμως ακόμη και ως "όραμα" το υδρογόνο παίζει ένα πολύ σημαντικό γεωπολιτικό ρόλο, "αποφορτίζοντας" ουσιαστικά το πετρέλαιο. Έναν τέτοιο ρόλο δεν δύνανται να παίξουν, στην παρούσα φάση, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας οι οποίες λειτουργούν κυρίως επικουρικά στην ενεργειακή υποδομή των σημαντικών και αναπτυγμένων κρατών και δεν έχουν τη δυναμική του υδρογόνου για συνεχή και αποδοτικότατη παραγωγής ενέργειας. Τα κοιτάσματα πετρελαίου δεν είναι απεριόριστα και είναι προφανές πως η παγκόσμια ενεργειακή σκηνή χρειάζεται ένα υποκατάστατό του. Σε περίπτωση που δεν εμφανίζόταν το υδρογόνο, θα ήταν σχεδόν αναπόφευκτο να προκύψει μια μεγάλη ενεργειακή κρίση, πολύ πριν φτάσει το τέλος του πετρελαίου, πολύ χειρότερη από αυτές του 1973 και 1979, οι οποίες προέκυψαν ως αποτέλεσμα διεθνών πολιτικών προβλημάτων και όχι εξαιτίας πραγματικής έλλειψης πετρελαίου. Έτσι όσο το πετρέλαιο θα σπάνιζε, η τιμή του θα αύξανε, με αποτέλεσμα να αδρανοποιηθεί ως ενεργειακός παράγοντας, ακριβώς εξαιτίας της σπανιότητας και της επακόλουθης υψηλής τιμής του. Με άλλα λόγια, σε περίπτωση που δεν προέκυπτε για την ανθρωπότητα ένας επακόλουθος ενεργειακός παράγοντας (έστω και δυνητικός) που θα αντικαθιστούσε το πετρέλαιο, δε θα μπορούσε να επιτραπεί η πλήρης αξιοποίηση των πετρελαϊκών κοιτασμάτων και αυτόν ακριβώς το ρόλο παίζει το "όραμα" του υδρογόνου. Διαφαίνεται λοιπόν η σπουδαιότητα του υδρογόνου στις σύγχρονες γεωπολιτικές ισορροπίες και συσχετισμούς. Για χώρες πλούσιες σε πετρέλαιο ή και φυσικό αέριο (χώρες Μ. Ανατολής, Ρωσία), η ύπαρξη της προοπτικής του υδρογόνου είναι σημαντικότατη αφού τους κατοχυρώνει την απαιτούμενη ζήτηση σε πετρέλαιο για όσο η ενέργεια απ' το πετρέλαιο ή το φυσικό αέριο είναι φθηνότερη του υδρογόνου. Εκτός όμως από τη ζήτηση, κατοχυρώνεται γι' αυτές τις χώρες και η σταδιακή μεταστροφή του παγκόσμιου ενεργειακού δυναμικού από το πετρέλαιο στο υδρογόνο μέσω του φυσικού αερίου το οποίο δίδει τον οικονομικότερο τρόπο παραγωγής υδρογόνου. Το κυρίαρχο ερώτημα, επομένως, είναι εάν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ανανεώσιμες μορφές ενέργειας που δεν περιέχουν άνθρακα¹⁰, προκειμένου να παραχθεί ηλεκτρική ενέργεια σε συμφέρουσες τιμές που να χρησιμοποιείται ακολούθως στη διαδικασία της ηλεκτρόλυσης για την παραγωγή υδρογόνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Η":

Ανάλυση Επιπτώσεων στη Γεωστρατηγική των Η.Π.Α.

Οι Η.Π.Α ως εισαγωγέας πετρελαίου διαμορφώνουν μια εξωτερική πολιτική την οποία συνθέτουν η ενεργειακή εξάρτηση, η άσκηση του παγκόσμιου ηγεμονικού τους ρόλου μέσω κυρίως της επιβολής δια της στρατιωτικής ή / και της διπλωματικής ισχύος και η αναγκαιότητα διατήρησης του ρόλου αυτού στο μέλλον. Ο 21ος αιώνας "εγκαινιάσθηκε" με τον ασύμμετρο βομβαρδισμό της Νέας Υόρκης και της Ουάσιγκτον και την έναρξη του πολέμου

10. Ηλιακή, αιολική, γεωθερμική ή υδραυλική.

ενάντια στην "τρομοκρατία". Στο πλαίσιο αυτό εντάχθηκε και η επίθεση ενάντια στο Ιράκ. Η κατάληψη αυτής της χώρας θεωρήθηκε από πολλούς αναλυτές ως "ο μεγάλος πόλεμος του πετρελαίου" προκειμένου να ελέγξουν οι Η.Π.Α τη ροή του μαύρου χρυσού στο ενεργειακό κέντρο του κόσμου, τη Μέση Ανατολή. Για τις Η.Π.Α η αναγκαιότητα αυτή καθίσταται ακόμη πιο επιτακτική δεδομένου ότι η Ρωσία, η οποία δείχνει να ανακτά την ως άλλοτε αίγλη της, διαθέτει ή ελέγχει πλουσιότατα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου στο έδαφος της ή στις παρακείμενες σ' αυτήν χώρες. Το γεγονός πως η Ε.Ε και οι Η.Π.Α προωθούν από κοινού το υδρογόνο αλλά και τις ανανεώσιμες πηγές ως νέες μορφές ενέργειας αποτελεί απλώς την κορυφή του παγόβουνου στην προσπάθεια ελέγχου της ενέργειας παγκοσμίως. Η γεωστρατηγική συνέπεια της υποκατάστασης του πετρελαίου απ' το υδρογόνο θα είναι φθηνή ενέργεια για όλους, κάτι που μια υπερδύναμη δεν θα το επέτρεπε. Πολλώ δε μάλλον "οι Η.Π.Α δεν θα επέτρεπαν την εμφάνιση μιας εχθρικής δύναμης που να καθορίσει το μέλλον της ενέργειας παγκοσμίως" σύμφωνα με τον προηγούμενο Αντιπρόεδρο Ντίκ Τσένεϊ (Dick Cheney)¹¹. Προκειμένου λοιπόν να συνεχίσουν οι Η.Π.Α να ασκούν στο μέλλον την ηγεμονική τους κυριαρχία, θα πρέπει να καθορίζουν και να ελέγχουν την παραγωγή ενέργειας από το υδρογόνο. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο εάν μόνες αυτές θα είχαν αναπτύξει τις καλύτερες και οικονομικότερες επιστημονικές διαδικασίες ώστε να παράγουν ενέργεια με αυτόν τον τρόπο. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η πλέον συμφέρουσα λύση παραγωγής υδρογόνου είναι σήμερα από το φυσικό αέριο, η συγκυρία

11. M.T.Klare, "The New Geopolitics of Energy", The Nation, Μάιος 2008

ευνοεί την "αντίπαλο" Ρωσία και αυτό είναι κάτι που οι Η.Π.Α θέλουν να ανατραπεί. Από την άλλη, γνωρίζοντας πως μετά τη Ρωσία τα πιο σημαντικά κοιτάσματα φυσικού αερίου βρίσκονται σε χώρες της κεντρικής Ασίας και στο Ιράν¹², προσπαθούν να προσεγγίσουν και να "εισχωρήσουν" στις χώρες αυτές με κάποιο τρόπο. Άλλες φορές με οικονομική συνεργασία και διπλωματία και άλλες με στυγή απειλή πολέμου.

Οι Η.Π.Α καταναλώνουν σήμερα τριπλάσιες ποσότητες πετρελαίου απ' αυτό που παράγουν με σημαντικότερους προμηθευτές τη Σαουδική Αραβία, τη Νιγηρία, τη Βενεζουέλα, τον Καναδά και το Μεξικό. Από την κατανομή των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου, βλέπουμε τη Σαουδική Αραβία να προβάλλει πρώτη και να ακολουθούν κατά σειρά ο Καναδάς, το Ιράν, το Ιράκ, τα Η.Α.Ε., η Μαλαισία, η Ρωσία, το Καζακστάν, η Λιβύη, η Νιγηρία και οι Η.Π.Α. Βλέπουμε λοιπόν τις Η.Π.Α να προβάλλουν μόλις στην 11η θέση και ενώ πολλές από τις υπόλοιπες χώρες της κατάταξης ανήκουν στις λεγόμενες "μη σταθερές" ("unstable") ή "αντιδημοκρατικές" χώρες, οι οποίες δεν ανήκουν στη σφαίρα επιπροής των Η.Π.Α¹³. Αντίστοιχα στην κατανομή των παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικού αερίου, βλέπουμε τη Ρωσία να προβάλλει πρώτη και να ακολουθούν κατά σειρά το Ιράν, το Ιράκ, η Σαουδική Αραβία, τα Η.Α.Ε, οι Η.Π.Α, η Νιγηρία και η Αλγερία¹⁴ γεγονός που δίνει ένα στρατηγικό και σημαντικότατο πλεονέκτημα στη Ρωσία. Και βέβαια θα πρέπει να τονισθεί πως οι μελλοντικές προοπτικές μάλλον δυσοίωνες είναι για τις Η.Π.Α αφού η παραγωγή εγχώριου πετρελαίου και φυσικού αερίου θα μειωθεί ελαφρώς, ενώ από την άλλη η ζήτηση¹⁵ θα αυξηθεί.

Η πεμπτουσία της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α στο πλαίσιο διατήρησης της παγκόσμιας κυριαρχίας τους, είναι άμεσα συνυφασμένη με τον έλεγχο της ενέργειας παγκοσμίως. Και ο έλεγχος αυτός στο εγγύς μέλλον¹⁶ θα είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την παραγωγή και διακίνηση του φυσικού αερίου αφενός, αλλά και την πρόσδοτο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από τις ανανεώσιμες πηγές αφετέρου. Υπενθυμίζεται ότι διαχρονικός εφιάλτης της αμερικανικής γεωπολιτικής στρατηγικής είναι η δημιουργία μιας "ενιαίας δύναμης", η συμμαχία δύο ισχυρών δυνάμεων στην Ευρασία¹⁷ (Ε.Ε - Ρωσία ή Κίνα - Ρωσία με γεωπολιτικό "μπαλαντέρ" την ανερχόμενη Ινδία) και η μη διατήρηση του προγεφυρώματος στη Δυτική Ευρώπη που θα μεταφραστεί σε απώλεια επιπροής έως και ελέγχου των αποφάσεων στην Ε.Ε¹⁸.

12. Κ. Γρίβας, "Η Γεωπολιτική της Ενέργειας στον 21ο αιώνα", Στρατηγική, Φεβρουάριος 2006, σελ.69

13. "Energy imports and the USA", <http://www.lugar.senate.gov/energy/graphs/oilimport.html>

14. "Energy imports and the USA", <http://www.lugar.senate.gov/energy/graphs/oilimport.html>

15. Οι Η.Π.Α με πληθυσμό μόλις το 4,6% παγκοσμίως, καταναλώνουν το 25% της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου.

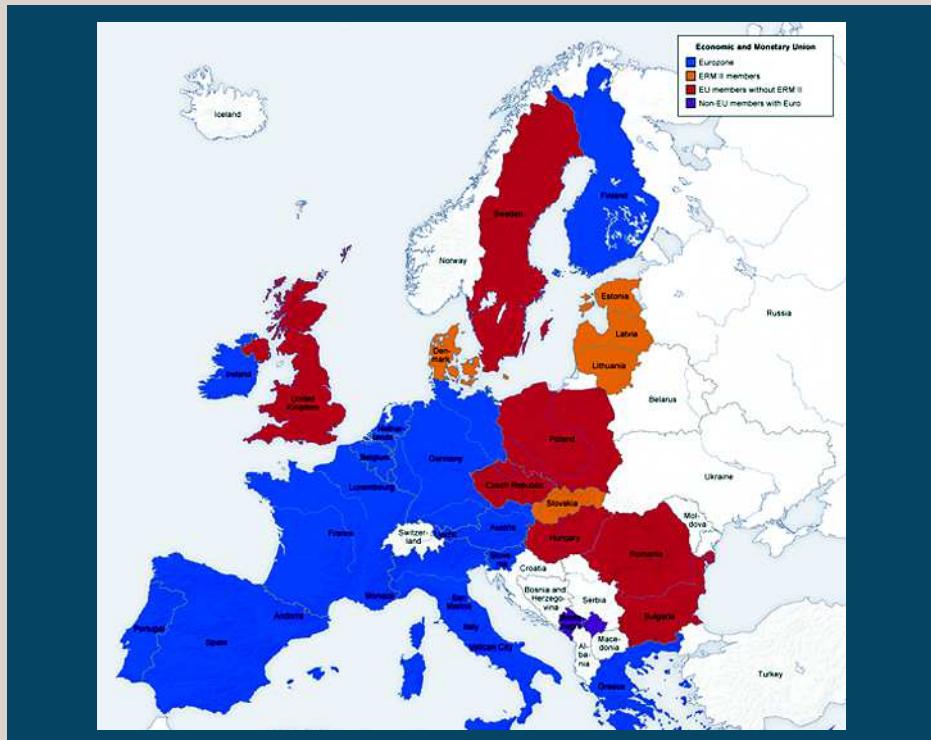
16. Γιατί όσον αφορά στο παρόν η σπουδαιότητα έγκειται στην παραγωγή και διακίνηση του πετρελαίου και στο απώτερο μέλλον την εκμετάλλευση τεχνολογιών παραγωγής υδρογόνου.

17. Κ. Γρίβας, "Το γεωπολιτικό μας μέλλον", Στρατηγική, Μάιος 2007, σελ.121

18. Όπως ξεκάθαρα έχει αναφέρει ο εξαιρετικός αλλά "ρωσόφιοβος" λόγω πολωνικής καταγωγής αμερικανός αναλυτής Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Θ"

Ανάλυση Επιπτώσεων στη Γεωστρατηγική της Ε.Ε

Η κατάσταση στην Ε.Ε αναφορικά με το θέμα της ενέργειας είναι αρκετά διαφορετική απ' αυτήν στις Η.Π.Α, παρουσιάζοντας ιδιομορφικές ιδιαιτερότητες. Η Ε.Ε ως σύμπλεγμα κρατών τα οποία έχουν συνεννωθεί κάτω από διαφορετικούς οικονομικούς παρανομαστές παρουσιάζει εγγενείς αδυναμίες ακριβώς λόγω αυτής της φύσης της. Με άλλα λόγια, για τα ευρωπαϊκά κράτη το φαινόμενο παρουσίασης δομικών αδυναμιών συγκρότησης μιας ενιαίας ευρωπαϊκής στάσης για το οποιοδήποτε ζήτημα δεν είναι σπάνιο, πολλώ δε μάλλον όταν αυτό άπτεται μιας ζωτικής παραμέτρου, της εξωτερικής τους πολιτικής, και συγκεκριμένα των μεθόδων διασφάλισης των πρωτογενών πηγών του ενεργειακού τους ισοζυγίου. Η Ε.Ε στο σύνολο της είναι ενεργειακά εξαρτώμενη σε μεγάλο βαθμό με το ποσοστό των πρωτογενών ενεργειακών εισαγωγών της να είναι περίπου στο 55% σήμερα. Ειδικά και όσον αφορά το πετρέλαιο η Ε.Ε εισάγει περίπου το 82% των αναγκών της, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το φυσικό αέριο φτάνει στο 58%¹⁹ με σοβαρές αυξητικές τάσεις και για τα δύο. Το 30% περίπου του εισαγόμενου πετρελαίου και το 50% του φυσικού αερίου προέρχεται από τη Ρωσία. Δεδομένου λοιπόν ότι τα με-

19. A. Cohen, "Europe's Strategic Dependence on Russian Energy", <http://www.globalenergy.com>

γαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου υπάρχουν στη Ρωσία και στις χώρες του Καυκάσου, οι οποίες ανήκουν κυρίαρχα στη γεωπολιτική σφαίρα επιρροής της Ρωσίας, η προαναφερθείσα γεωπολιτική του φυσικού αερίου θα είναι -και το βλέπουμε να γίνεται- η εποχή της ενεργειακής σύζευξης με τη Ρωσία διαμέσου αγωγών, αφού το φυσικό αέριο διέρχεται κυρίως μέσω αγωγών σε συνδυασμό με τάνκερ υγροποιημένου αερίου (LNG)²⁰.

Η Δύση προσεγγίζει το θέμα της ενεργειακής ασφάλειας από την οπτική του καταναλωτή. Συνεπώς, προσδοκά τόσο στη διαφοροποίηση των προμηθευτών ενέργειας, όσο και στη σταδιακή απεξάρτησή της από τους υδρογονάνθρακες και στη χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας. Σε επίπεδο ζήτησης, προφανώς ο μεγαλύτερος φόβος της Ε.Ε έγκειται στις επιπτώσεις που θα έχει στην παγκόσμια αγορά η "δίψα" των αναπτυσσομένων κρατών της Κίνας και της Ινδίας, καθώς πέραν της πίεσης των τιμών προς τα πάνω, η ζήτηση από τις δύο αυτές πολυπληθείς χώρες θα συνεπαγόταν και λιγότερο φυσικό αέριο για την ευρωπαϊκή αγορά. Έτσι, τα ευρωπαϊκά κράτη αφενός έχουν πρωταγωνιστήσει στους τομείς των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και αφετέρου έχουν επενδύσει σε έρευνες σχετικά με το υδρογόνο. Η κατεύθυνση προς τις εναλλακτικές μορφές ενέργειας σήμερα, φαντάζει μονόδρομος για την Ε.Ε²¹ προκειμένου να καταφέρει να διασφαλίσει την ενεργειακή της υπόσταση και υποδομή. Επιπρόσθετα, η Ευρώπη παρουσιάζεται ως πρωταγωνιστής στην εκμετάλλευση της τεχνολογίας του υδρογόνου σε παγκόσμιο επίπεδο. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας των κυψελών καυσίμου αλλά και η σύντηξη πυρήνων υδρογόνου για παραγωγή ενέργειας αποτελούν τομείς στους οποίους οι Ευρωπαίοι (κυρίως οι Γάλλοι) βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση²².

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "Ι":

Ανάλυση Επιπτώσεων στη Γεωστρατηγική της Ρωσίας

Η Ρωσία διαθέτει τα μεγαλύτερα κοιτάσματα φυσικού αερίου και κατάσσεται όγδοη στα κοιτάσματα πετρελαίου παγκοσμίως. Το Κρεμλίνο διαχειρίζεται το παιχνίδι της ενέργειας με αποτελεσματικότατο τρόπο, με στρατηγική να καταστήσει την Ε.Ε υψηλά εξαρτώμενη από τις ρωσικές εξαγωγές μέσω ενός μεγάλου δικτύου αγωγών το οποίο σταδιακά επεκτείνεται. Επιπρόσθετα, διαχειρίζεται με προσεκτικό και επιτυχημένο τρόπο τη σύναψη συμφωνιών με μακροχρόνια ισχύ με κράτη-παραγωγούς ενέργειας (σε μορφή πετρελαίου και φυσικού αερίου) της κεντρικής Ασίας, εξασφαλίζοντας την απρόσκοπτη ροή αυτών των αγαθών και την εκμετάλλευσή τους μονοπωλιακά από τις ρωσικές εταιρίες με κυρίαρχο την Gazprom. Επιπλέον προωθεί τη δημιουργία ενός συνασπισμού παραγωγών-χωρών φυσικού αερίου, ένα είδος "Gas-OPEC". Στο συνασπισμό αυτό θα ανήκουν κάποιες εκ των πλουσιότερων

20. LNG: Liquefied Natural Gas

21. Αν και για ορισμένα κράτη (κυρίως αυτά της ανατολικής Ευρώπης) αυτό συνεπάγεται επαύξηση των απαιτούμενων κονδυλίων για την ενέργεια, γεγονός που μπορεί να αποδειχθεί δυσανάλογα δυσβάστακτο για τους προϋπολογισμούς τους.

22. Στις 21/11/06 υπεγράφη στο Παρίσι συμφωνία για την κατασκευή του πρώτου Διεθνούς Θερμο-πυρηνικού Πειραματικού Αντιδραστήρα (ITER) χρησιμοποιώντας σύντηξη υδρογόνου.

χωρών σε κοιτάσματα φυσικού αερίου, όπως το Ιράν, το Κατάρ και η Βενεζουέλα. Η Μόσχα επίσης παρουσιάζεται να επιθυμεί τη διαφοροποίηση των εξαγωγών της προς όφελος των ασιατικών αγορών, με απώτερο στόχο να διχάσει τους βασικούς ενεργειακούς της εταίρους (Ε.Ε., Κίνα και Ινδία). Και αυτό διότι συνέπεια της πρόθεσής της να κατευθυνθεί προς την Ασία στα επόμενα 15 χρόνια το περίπου 30% της ενέργειάς της, θα είναι ο δραστικός περιορισμός των αντίστοιχων εξαγωγών προς τη Δύση. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η συνολική η παραγωγή ενέργειας στη Ρωσία από ανανεώσιμες πηγές αντιστοιχεί μόνο στο 3,5%²³, ωστόσο λόγω της προοπτικής που παρουσιάζει, παρέχει τη δυνατότητα στο Κρεμλίνο να παιζει το παγκόσμιο γεωστρατηγικό του παιχνίδι με το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο με μεγαλύτερη άνεση. Είναι εύλογο ωστόσο πως η Ρωσία διεκδικώντας τη θέση της ως εν δυνάμει υπερδύναμη δε θα παράβλεπε την πραγματικότητα του καθορισμού του υδρογόνου ως το μελλοντικό καύσιμο και επενδύει σ' αυτό με την έρευνα και την οικονομική της ανέλιξη. Επιπρόσθετα, τα τεράστια κοιτάσματα φυσικού αερίου που διαθέτει, της επιτρέπουν να έχει παγκοσμίως τη μεγαλύτερη δυνατότητα παραγωγής υδρογόνου. Η ανάπτυξη των νέων ενεργειακών τεχνολογιών διαφαίνεται πως όχι μόνο δεν θα υποβαθμίσει το γεωστρατηγικό ειδικό βάρος της Ρωσίας αλλά θα το επικυρώσει, γεγονός το οποίο αντιλαμβάνονται όλα τα παρακείμενα αυτής κράτη στην κεντρική Ασία και τον Καύκασο, η Κίνα, η Ινδία αλλά και η Δύση. Η μόνη ανησυχία για τη Ρωσία θα μπορούσε κανείς να πει πως είναι η τυχόν εφεύρεση και ανάπτυξη κάποιου ρηγικέλευθου τρόπου παραγωγής ενέργειας -ίσως και πάνω στο υδρογόνο- οποία θα καταστήσει τις υπάρχουσες μεθόδους αναχρονιστικές και απαρχαιωμένες. Από που όμως θα έρθει μια τέτοια επαναστατική εξέλιξη; Ποιός θα την ανακαλύψει;

23. "Renewable Energy in Russia's Future", <http://www.eng.globalaffairs.ru/24/1219.html>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ "ΙΑ"

Σύνοψη-Συμπεράσματα-Προτάσεις

Η παρούσα εποχή θα μπορούσαμε να πούμε εξακολουθεί να είναι η εποχή του πετρελαίου στην οποία όμως εισέρχεται καθοριστικά ως το επόμενο κυρίαρχο καύσιμο, το φυσικό αέριο. Η εποχή του φυσικού αερίου θα μπορούσε να χαρακτηρισθεί και ως η πρώιμη εποχή του υδρογόνου, στην οποία το υδρογόνο εμφανίζεται ως όραμα, ως η εικόνα του μέλλοντος. Στην παρούσα φάση η οικονομικότερη παραγωγή του γίνεται από το φυσικό αέριο και γι' αυτό η γεωπολιτική του υδρογόνου, είναι η γεωπολιτική του φυσικού αερίου. Εν κατακλείδι μπορούμε να πούμε ότι οι γεωπολιτικές επιδράσεις των νέων ενεργειακών τεχνολογιών και δη του υδρογόνου έχουν ήδη αρχίσει, παρόλο που οι πραγματικές τους ευρείες χρήσεις βρίσκονται στο μέλλον και στο στάδιο της δυνητικής πραγματικότητας. Στην παρούσα φάση οι Η.Π.Α είναι ο παγκόσμιος πρωταγωνιστής αφού έχουν τη δυνατότητα ελέγχου των κοιτασμάτων πετρελαίου της Μέσης Ανατολής σε συνδυασμό με την στρατιωτική υπεροπλία. Η πολιτική τους βασίζεται στη διατήρηση αυτής της θέσεως, το οποίο

εξυπηρετείται τόσο από την απρόσκοπτη πρόσβαση και έλεγχο των παγκόσμιων ενεργειακών πόρων όσο και από την παρεμπόδιση ανάλογης εκμετάλλευσης από μια άλλη χώρα. Η παρούσα ενεργειακή συγκυρία ωστόσο, εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Ρωσίας η οποία, όντας ο μεγαλύτερος παραγωγός φυσικού αερίου, προβάλλει στο παγκόσμιο σκηνικό ως ο απόλυτος ενεργειακός ρυθμιστής. Ιδιαίτερα εάν συνδυαστεί η δράση της με κάποια εκ των έτερων σημαντικών ασιατικών χωρών (της Κίνας ή της Ινδίας ή/και του Ιράν) το μίγμα οδηγεί σε σενάριο που φαντάζει για την υπερδύναμη εφιαλτικό. Από την άλλη, η εξαρτημένη ενεργειακά Ε.Ε δεν δύναται να αγνοήσει τα συμφέροντα της Ρωσίας. Επιπρόσθετα, η οικονομική της εξάρτηση από τις Η.Π.Α είναι σε μεγάλο βαθμό δεδομένη, γεγονός που διαφέρει και πρόσφατα, όταν πρώτη αυτή βίωσε τα αποτελέσματα της οικονομικής ύφεσης. Η Ε.Ε μοιάζει να ισορροπεί σε μια δοκό κατά την εκπλήρωση των γεωστρατηγικών της προσδοκιών η οποία συν τω χρόνω γίνεται λεπτότερη. Ειδικότερα για τη χώρα μας θα πρέπει να επενδύσει στις νέες ενεργειακές τεχνολογίες και κυρίως στην τεχνολογία παραγωγής και εκμετάλλευσης υδρογόνου το οποίο φαίνεται να φαντάζει ως ο ενεργειακός σύγχρονος μονόδρομος. Όσον αφορά το παρόν αλλά και το ορατό μέλλον, η συνεργασία με χώρες οι οποίες ελέγχουν και κατανέμουν το φυσικό αέριο είναι σπουδαιότατης στρατηγικής σημασίας. Έτσι θα διευρυνθούν τα περιθώρια ελιγμών της, αποκτώντας εναλλακτικές λύσεις²⁴. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να διατηρηθεί η ενεργειακή σύζευξη με τη Ρωσία. Από την άλλη, η Ελλάδα ως κράτος-μέλος της Ε.Ε θα πρέπει όχι μόνο να συμμετέχει ενεργά αλλά και να επενδύσει πρωταγωνιστικά στην έρευνα για την ανάπτυξη των νέων ενεργειακών τεχνολογιών και δη του υδρογόνου. Η ανάπτυξη των νέων ενεργειακών τεχνολογιών προσδίδει στην Ελλάδα μια μοναδική ευκαιρία οικονομικής ανέλιξης αρκεί να το πιστέψει, να επενδύσει σ' αυτό και να το επιτύχει.

Βιβλιογραφία

Βιβλία

1. J.Rifkin, "Η Οικονομία του Υδρογόνου"
2. Hoffmann, "Tomorrow's energy"
3. S. Silberman, "The energy web"
4. J.B.S.Haldane, "Daedalus of Science and the Future"
5. Dunn, "Hydrogen Futures"
6. Chambers, "Distributed Generation"
7. Romm & Curtis, "Mideast Oil Forever?"
8. Α. Ανδριανόπουλος, "Ολοκληρωτικός πόλεμος για την Ενέργεια"

Περιοδικός Τύπος

1. M.T.Klare, "The New Geopolitics of Energy", *The Nation*, Μάι 2008.
2. Θ. Τσακίρης, "Ε.Ε: Ενεργειακή Πολιτική Ασφάλειας", *Στρατηγική*, Μάι 2007.

24. Η ενεργειακή κάλυψη της Ελλάδος σε φυσικό αέριο γίνεται κατά 65% από τη Ρωσία (μέσω Ουκρανίας και Βουλγαρίας), κατά 17,5% από Αζερμπαϊτζάν (μέσω Τουρκίας) και κατά 17,5% (κυρίως από Αλγερία αλλά και από άλλες πηγές) υπό τη μορφή υγροποιημένου αερίου LNG. Τα αποθέματα της Ελλάδος στη Ρεβυθούσα ανέρχονται σε περίπου 70 εκατομμύρια κυβικά μέτρα, ποσότητα που αντιστοιχεί σε περίπου επτά ημέρες μέσης ζήτησης για ένα χειμερινό μήνα.

3. Κ.Γρίβας, "Το γεωπολιτικό μας μέλλον", Στρατηγική, Μάι 2007.
4. Ανθοχός Κ.Γκουγκουλίδης, "Το Ενεργειακό Πρόβλημα και η Περιβαλλοντική του Διάσταση στον Τομέα των Θαλάσσιων Μεταφορών", Στρατιωτική Επιθεώρηση, Σεπ-Οκτ 2008.
5. Κ. Γρίβας, "Η Γεωπολιτική της Ενέργειας στον 21ο αιώνα", Στρατηγική, Φεβ.2006.
6. Wald & L. Matthew, "Energy to Count On", The New York Times, 17 Aug. 1999.
7. "Με ηλιακά πανιά στην εξερεύνηση του διαστήματος", εφημερίδα "ΗΜΕΡΗΣΙΑ", 9 Ιουν. 2005.
8. "From Algae to JP-8", κύριο άρθρο, Defence News, 5 Ιαν. 2009.
9. "Φρενάρουν το Γκάζι της Ρωσίας οι Ουκρανοί", εφημερίδα "ΕΘΝΟΣ", 4 Ιαν. 2009.
10. "Η Ενέργεια στη Μετα-πετρελαική Εποχή, Στρατιωτική Επιθεώρηση, Μαρ-Απρ 2007.
11. Χ.Χατζησοφιανός, "Υδρογόνο:Η Εναλλακτική Λύση", Τεχνικό Βήμα, Ιούν.-Ιούλ.-Αύγ. 2008.
12. Κ. Φίλης, "Το Ενεργειακό Τοπίο της Ν.Α Ευρώπης στον Απόχο Πρόσφατων Ενεργειακών Συμφωνιών", Άμυνα και Διπλωματία, Αύγ. 2007

Κυβερνητικά Έγγραφα - Εκδόσεις

1. M. Koujava, "Allied Business Intelligence Inc Study"
2. Συμβούλευτική Επιτροπή Ανανεώσιμης Ενέργειας στο Βρετανικό Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας, "Energy Paper No 60", Νοέμβριος 1992.
3. G. Dimitriev, "Wind Energy in Russia", Report, Ιούνιος 2001.

Διαδίκτυο

1. "Renewable Energy in Russia's Future", <http://www.eng.globalaffairs.ru/24/1219.html>.
2. A. Cohen, "Europe's Strategic Dependence on Russian Energy", <http://www.globalenergy.com>.
3. "Hooked on gas", <http://www.eurotopics.net.html>.
4. "Renewable energy in USA", <http://www.renewableenergy.com>.
5. "Energy imports and the USA", <http://www.lugar.senate.gov/energy/graphs/oilimport.html>
6. "Solar facts and figures", <http://www.alliedsolar.ie/tubes.html>
7. "Energy Supply and Conservation", <http://www.mng.org.uk/gh/energy.html>.
8. "Hydroelectricity", <http://en.wikipedia.org/wiki/Hydroelectricity>.
9. "Glitnir Bank Considers U.S. Geothermal Energy Market as Investment", <http://www.RenewableEnergyAccess.com>.
10. "Γεωθερμική ενέργεια", <http://www.geofund.info>.
11. "Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας", <http://www.renewableenergy.com/bio-gas>.
12. B.Carling, "Viable, Sustainable Biofuel Production Can Reduce US Petroleum Dependence", μελέτη για Sandia National Laboratories, California, 13 Φεβ 2009, <http://www.renewableenergy.com/biofuel in USA.html>.
13. "Worldwide wind energy boom in 2005", <http://www.wwea.com>.
14. "Wind energy worldwide", <http://www.foresightwind.com/industry.html>.
15. "Cumulative installed wind capacity", <http://www.ae/accessenergy.com/industryfocus.html>.
16. "Wind Capacity Worldwide", <http://www.worldwidewindenergyassociation.com>.
17. "Biogas Plant Markets Worldwide 2007-2030", <http://www.hkc22.com/>

- renewableenergy.html.*
18. "Growth of geothermal energy", http://www.greenjobs.com/Public/info/industry_background.html.
 19. "Installed Generating Capacity", <http://www.geothermalenergy.com>.
 20. "Installed Geothermal Capacities", <http://www.geofund.info>.
 21. "World energy activity", <http://www.maximizingprogress.org/2008/01/worldenergyactivity.html>.
 22. "Floating generating devices", <http://www.rise.org.au/info/Tech/wave/index.html>.
 23. "Offshore turbines", <http://www.dailkos.com/story/2005/11/11/71747/496>.
 24. "Tidal Power", <http://www.planete-energies.com/content/renewableenergies/energy-future/ocean-energy/tidal-power.html>.
 25. "The final frontier for solar energy", <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/7131617.stm>.
 26. "Mir Cooperative Solar Array", <http://www.nasa.gov/centers/glenn/about/fs06grc.html>.
 27. "Solar sailing", <http://www.cosmosmagazine.com/features/online/2112/solar-sailing>.
 28. "Solar facts and figures", <http://www.alliedsolar.ie/tubes.html>.
 29. "Clean Energy - The Key to a Vibrant Economy", <http://www.cincinnatus-blog.com/clean-energy>.
 30. "Fuel Cells", http://www.greenjobs.com/Public/info/industry_background.aspxid.html.
 31. "Energy imports and the USA", <http://www.lugar.senate.gov/energy/graphs/oilimport.html>.
 32. "Energy as a Means of Applying Political Pressure", <http://www.kernennergie.de/Security-of-supply.html>.
 33. "Russia: Energy as a Powerful Short-Term Lever", <http://www.stratfor.com/analysis.html>.
 34. "Energy crisis: Turning-point of humanity", <http://www.courtfool.info.html>.
 35. "Major pipelines to Europe", www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Ukraine/Full.html.
 36. "Ρωσικοί αγωγοί ενέργειας", <http://www.strategy-geopolitics.blogspot.com>.
 37. "Russian Global Position Affairs", <http://www.eng.globalaffairs.ru/numbers/21/1158.html>.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Αντιπλοίαρχος Π. Πέτρου Π.Ν γεννήθηκε στον Πειραιά το 1967 και αποφοίτησε το 1991 ως Μάχιμος Σημαιοφόρος από τη ΣΝΔ. Έχει διέλθει όλα τα προβλεπόμενα σχολεία που αντιστοιχούν στο βαθμό του αποκτώντας πτυχίο εξειδίκευσης Αξιωματικού Συνεννοήσεως και Η/Ν πολέμου στο ΚΕΠΑΛ αλλά και στο Ην.Βασίλειο (International Signal Communications Officers Course) όπου έλαβε και πτυχίο εκπαίδευσης εκπαίδευτού (Instructor Techniques Course). Επιπλέον έχει μετεκπαιδευθεί στο Ην.Βασίλειο στο αντικείμενο της Επιχειρησιακής Έρευνας (Cranfield University) αποκτώντας πτυχίο Master Of Science. Κατά τη διάρκεια της καριέρας του έχει υπηρετήσει σε Φ/Γ ως επιτελής και σε Κ/Φ ως Κυβερνήτης. Επίσης έχει διατελέσει Επιτελής στο CAOC 7 του NATO στη Λάρισα συμμετέχοντας στις επιχειρήσεις του NATO στο Κόσσοβο. Μιλά Αγγλικά και Ιταλικά.

Μοντέλα Ανάπτυξης του Ανθρώπινου Δυναμικού: μία πληροφοριακή προσέγγιση

του Dr. Παναγιώτη Νοτόπουλου (notisp@teiser.gr)
Επίκουρου καθηγητή, Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας Τ.Ε.Ι. Σερρών

Περίληψη

Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος για την εκπαίδευση του Ανθρώπινου Δυναμικού και την ανάπτυξη επιχειρησιακών δεξιοτήτων (skills) προς νέες μορφές εκπαίδευσης με την βοήθεια των νέων τεχνολογιών και ειδικότερα προς τις Web-based τεχνολογίες, οδήγησε στην διαμόρφωση ενός νέου εννοιολογικού (conceptual) πλαισίου, βασισμένου περισσότερο σε σημασιολογικά (semantic) στοιχεία παρά απλά και μόνον σε συντακτικά (syntactic) χαρακτηριστικά του Ανθρώπινου Δυναμικού. Στην εργασία μας αυτή, παρουσιάζουμε ένα νέο μοντέλο απόκτησης δεξιοτήτων (skills acquisition) βασισμένο στην θεωρία επεξεργασίας των πληροφοριών (information-processing theory), εμπλουτισμένο όμως με γνωστικά (cognitivē) χαρακτηριστικά, το οποίο επιχειρεί να αξιοποιήσει προσεγγίσεις των συστημάτων διαχείρισης γνώσης (Knowledge Management Systems) για να δομήσει ένα -σημασιολογικά- επαρκώς τεκμηριωμένο μοντέλο απόκτησης και ανάπτυξης επιχειρησιακών δεξιοτήτων του Ανθρώπινου Δυναμικού. Τέλος, καταλήγουμε με την διαπίστωση ότι το μοντέλο αυτό, αποτελεί μία απλή και ταυτόχρονα ισχυρή προσέγγιση στον τομέα της απόκτησης δεξιοτήτων επιτρέπει δε την μεταφορά του σε ηλεκτρονικές πλατφόρμες μάθησης (e-learning), μέσω της κατασκευής 'έξυπνων' διεπιφανειών χρήστη (intelligent user-interfaces) που χειρίζονται τον διάλογο χρήστη-προγράμματος, ενός Πληροφοριακού Συστήματος.

Εισαγωγή

Η ανάπτυξη των Ανθρωπίνων Πόρων αποτελεί έναν καίριας σημασίας παράγοντα στην Διοίκηση και μάλιστα το τελευταίο ήμισυ του 20ου αιώνα, το αντικείμενο αυτό έχει λάβει ιδιαίτερη σημασία και προσοχή. Διάφορες θεωρίες και προσεγγίσεις έχουν προταθεί, είτε αυτόνομα στο γνωστικό πεδίο του Human Resources Management είτε στο πλαίσιο άλλων επιστημών, όπως η Ψυχολογία, η Κοινωνιολογία, κ.α.

Ειδικότερα το ζήτημα της απόκτησης δεξιοτήτων (**Skills Acquisition**) έχει προσλάβει, στις ημέρες μας ένα επιτακτικό ενδιαφέρον, εξαιτίας των μεγάλων και δυναμικών μεταβολών, οι οποίες συντελούνται στον επιχειρησιακό χώρο, τόσο στο εσωτερικό όσο και κυρίως στο εξωτερικό περιβάλλον των οργανισμών. Τα προγράμματα Ανάπτυξης των Ανθρωπίνων Πόρων έχουν προσλάβει έναν στρατηγικό χαρακτήρα και διέπονται από την εφαρμογή επιστημονικά τεκμηριωμένων μεθοδολογιών σχεδιασμού, διαμόρφωσης και υλοποίησής τους. **Κεντρικό ρόλο στην επιτυχία των προγραμμάτων αυτών διαδραματίζουν τα διάφορα μαθησιακά μοντέλα, που διέπουν τη συνολική φιλοσοφία τους, μαζί με τις αντίστοιχες παραδοχές και συμβάσεις τους.**

Κατά συνέπεια, συγκεντρώνει ιδιαίτερο θεωρητικό και πρακτικό ενδιαφέρον, η μελέτη του φαινομένου της μάθησης (learning) και των μεθόδων που αυτή πραγματοποιείται και ακριβώς σε αυτήν την κατεύθυνση επικεντρώνεται ο προσανατολισμός του παρόντος άρθρου, στο οποίο θα μελετήσουμε τα διάφορα μαθησιακά μοντέλα και την εφαρμογή/υιοθέτησή τους στα διάφορα προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων στο ανθρώπινο δυναμικό.

Τοποθέτηση του Προβλήματος

Η διαρκής αλλαγή των εξωτερικών συνθηκών του χώρου δράσης των οργανισμών και μάλιστα με τρόπο δυναμικό και βίαιο έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές τόσο στον ίδιο τρόπο δράσης των οργανισμών όσο και στη γενικότερη φιλοσοφία αντίληψης και στρατηγικής διεύθυνσής τους. Η ουσιαστική αυτή παράμετρος έχει επιβάλλει την αναθεώρηση καθιερωμένων και παγιοποιημένων αντιλήψεων για την σημασία των διαφόρων λειτουργιών μίας επιχείρησης και την προοδευτική ανάδυση και τονισμό της σημασίας των **Ανθρωπίνων Πόρων¹**, τόσο σε επίπεδο των ίδιων των στελεχών όσο και των διαδικασιών και μεθόδων/τεχνικών διοίκησής τους.

Οι Ανθρώπινοι Πόροι (**Human Resources**) αποτελούσαν ανέκαθεν ένα ιδιαίτερα δύσκολο και ακανθώδες ζήτημα για τη Διοίκηση των οργανισμών². Η δυσκολία αυτή πηγάζει από την ιδιαιτερότητα του θέματος αυτού - εμπλέκονται άνθρωποι και όχι μηχανές - αλλά κυρίως από την αδυναμία συγκρότησης μια επιστημονικής θεωρίας για τους Ανθρώπινους Πόρους, έγκυρης και με δυνατότητα πρακτικής εφαρμογής στον απαιτητικό κόσμο των σύγχρονων οργανισμών. Η προσφυγή στην βοήθεια άλλων επιστημών (π.χ. Ψυχολογία, Κοινωνιολογία, Παιδαγωγική κ.λ.π.) συχνά αντιφατικών και αντιτιθέμενων

1. Tyson, S., (2007), *The Practice of Human Resources Strategy*, Pitman Publishing, London.

2. Μπουραντάς Δ., Παπαλεξανδρή, Ν., (2002), *Διοίκηση Ανθρωπίνων Πόρων*, Εκδ. Γ. Μπένου, Αθήνα.

θεωριών για την Διοίκηση Ανθρωπίνων Πόρων, με απογοητευτικά, αρκετές φορές, αποτελέσματα, στη διαμόρφωση και υλοποίηση προγραμμάτων Ανάπτυξης του Ανθρώπινου Δυναμικού καθώς και προγραμμάτων Προσωπικής Βελτίωσης και Απόκτησης Δεξιοτήτων³.

Κομβικό ρόλο στην αδυναμία συγκρότησης επιστημονικά συνεπών και πρακτικά εφαρμόσιμων θεωριών Ανάπτυξης του Ανθρώπινου Δυναμικού είναι το θέμα των δεξιοτήτων (**skills**) των Ανθρωπίνων Πόρων και των δυνατοτήτων ανάπτυξής τους στα στελέχη των οργανισμών. Ο σχεδιασμός, σύλληψη και υλοποίηση συνεπών, έγκυρων και αποτελεσματικών προγραμμάτων Ανάπτυξης Δεξιοτήτων στο Ανθρώπινο Δυναμικό, αποτέλεσε ανέκαθεν έναν από τους πλέον δύσκολους στόχους της Στρατηγικής Διοίκησης των Ανθρωπίνων Πόρων, και η επίτευξή του έχει αμφισβητηθεί έντονα, ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες⁴.

Η Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού και ειδικότερα η ανάπτυξη των δεξιοτήτων (**skills**) του, συνδέεται στενά με το ζήτημα της μάθησης (**learning**) και ειδικότερα με την μάθηση των ενηλίκων (**Adult Learning**)⁵. Το θέμα της μάθησης μελετήθηκε ιδιαίτερα από την επιστήμη της Ψυχολογίας, όπου και ανεπτύχθησαν διάφορες θεωρίες και μοντέλα, για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου αυτού⁶. Τα πορίσματα, από τις μελέτες αυτές, επέδρασαν στα προγράμματα Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού, πυροδοτώντας ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον στην προβληματική αυτή. Ειδικότερα, το ακανθώδες ζήτημα του πως η μάθηση και οι διάφορες μορφές της συμβάλλουν αποφασιστικά και διαμορφώνουν την αποτελεσματική εγκαθίδρυση των διάφορων δεξιοτήτων στα στελέχη, έχει απασχολήσει ιδιαίτερα και με μεγάλη ένταση, τόσο τους θεωρητικούς των Ανθρωπίνων Πόρων όσο και τους Managers και τα στελέχη των διαφόρων οργανισμών.

Το ενδιαφέρον αυτό, εκτός από την προφανή επιστημονική και θεωρητική σημασία, έχει και σοβαρότατο αντίκτυπο, στην εφαρμοσμένη πλευρά του ζητήματος: σε αυτήν της σχεδίασης και υλοποίησης έγκυρων και αποτελεσματικών Προγραμμάτων Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού, μέσω της πραγματοποίησης εκπαίδευσης και κατάρτισης στα στελέχη οργανισμών για την απόκτηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων (**Skills Acquisition**), ενταγμένων σε ένα συνεπές και ολοκληρωμένο Στρατηγικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ανθρώπινων Πόρων, προσανατολισμένου στην επίτευξη των στρατηγικών στόχων του οργανισμού.

Θεωρώ, ότι η προσπάθειά μας αυτή, εκτός του προφανούς θεωρητικού και επιστημονικού ενδιαφέροντος, διαθέτει και έναν καινοτομικό χαρακτήρα, δεδομένης της παντελούς απουσίας, ανάλογων ερευνών στον συγκεκριμένο επαγγελματικό χώρο, με τις αντίστοιχες επιπτώσεις και συνέπειες, ευελπιστώ δε να αποτελέσει χρήσιμο βοήθημα και σημείο αναφοράς για μεταγενέστερες προσπάθειες.

3. Μπούκης, Σ., (1999), 'Έκπαίδευση και Ανάπτυξη Μάνατζερς: τρόποι μάθησης και μέθοδοι εκπαίδευσης', στο, Αξιοποίηση Προσωπικού με ανάπτυξη στελεχών και βελτίωση οργάνωσης, Εκδόσεις Κανελλόπουλος Χ., Παπαλεξανδρή Ν., Αθήνα.
4. Μπουραντάς Δ. (1992), Μάνατζμεντ, Οργανωτική Οεωρία και Συμπεριφορά, Εκδ. Team, Αθήνα.
5. Kolb, D.A., (1976), Management and Learning Process, California Management Review, Spring.
6. Cecco J.P, (1968) The Psychology of Learning and Instructions, Educational Psychology, Prentice-Hall, New Jersey.

Αντικείμενο της ενότητας αυτής αποτελεί η παρουσίαση και διερεύνηση των εννοιών και αρχών της επιστήμης της **Διαχείρισης Ανθρώπινων Πόρων**. Ειδικότερα επικεντρώνουμε την προσοχή μας στη δυνατότητα ανάπτυξης του Ανθρώπινου Δυναμικού, ως κύριο μέλημα μιας συνεπούς πολιτικής ενός οργανισμού, σε κάποιο σοβαρό πρόγραμμα ανάπτυξης του Ανθρώπινου Δυναμικού⁷.

Τα τελευταία χρόνια ο ανθρώπινος παράγοντας συγκεντρώνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο επιχειρησιακό περιβάλλον. Οι λόγοι φαίνεται να οφείλονται στις συνεχείς αλλαγές του επιχειρησιακού περιβάλλοντος. Στη σύγχρονη κοινωνία οι ρυθμοί ανάπτυξης της αγοράς, ο σκληρός ανταγωνισμός καθώς και η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας αναγκάζουν τις επιχειρήσεις να υιοθετούν ευέλικτα συστήματα λειτουργίας προκειμένου να προσαρμόζονται γρήγορα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Για να αντεπεξέλθουν στις σύγχρονες αυτές ανάγκες οφείλουν να αναπτύξουν τις γνώσεις, τις ικανότητες και την δημιουργική σκέψη των στελεχών τους. Η ύπαρξη υψηλού επιπέδου Ανθρώπινου Δυναμικού αποτελεί ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και προκειμένου να επιτευχθεί αυτό το πλεονέκτημα πρέπει οι Ανθρώπινοι Πόροι να διοικηθούν με τρόπο που υποβοηθά την αφοσίωσή τους σε κάποιον οργανισμό και την παραμονή τους σε αυτόν, εφόσον το αξίζουν και όχι την πρόσκαιρη απασχόλησή τους. Αυτό σημαίνει ότι:

- Επιλέγονται με ιδιαίτερη προσοχή ώστε να ανταποκρίνονται από άποψη γνώσεων και δεξιοτήτων στις απαιτήσεις του οργανισμού.
- Εργάζονται μέσα σε ένα περιβάλλον στο οποίο η οργανωσιακή αλλαγή θεωρείται όχι μόνο φυσιολογική αλλά και αναμενόμενη.
- Εκπαιδεύονται συνεχώς και επιμορφώνονται ώστε να υποστηρίζουν όλο και περισσότερα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα.

7. Κυριαζόπουλος, Π., Κιουλάφας, Σ. (1994), Management, Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα.

- Ανταμείβονται για τους στόχους που πετυχαίνουν και τη συνεισφορά τους στην επιχείρηση.

Ένας τέτοιος τρόπος διοίκησης βοηθάει τη δέσμευση της ευφυΐας, εμπειρίας και εξειδίκευσης αλλά και την αφοσίωση των εργαζομένων στην επίτευξη των σκοπών του οργανισμού, δημιουργώντας έναν οργανισμό που μαθαίνει, γεγονός που σημαίνει ότι συνεχώς αναμορφώνεται και προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες του περιβάλλοντος.

Ο όρος "**Διαχείριση Ανθρωπίνων Πόρων**"⁸ σηματοδοτεί μια προσπάθεια συστηματικής και μακροχρόνιας αντιμετώπισης του συνόλου του Ανθρώπινου Δυναμικού μιας οργάνωσης, το οποίο αντιμετωπίζεται σαν πόρος. Δίνεται έμφαση στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων και πολιτικών που αφορούν το σύνολο του προσωπικού (υπάλληλοι και στελέχη) σε σχέση με τις μακροχρόνιες ανάγκες της οργάνωσης. Μιλώντας για την Διαχείριση Ανθρωπίνων Πόρων⁹ εννοούμε την αποτελεσματική διοίκηση των ανθρώπων μέσα σε ένα εργασιακό χώρο με τέτοιο τρόπο ώστε να ωφεληθεί το άτομο, η επιχείρηση και η κοινωνία. Ο ορισμός αυτός περιέχει τρία βασικά στοιχεία:

- Ωφέλεια ατόμου, οργανισμού, κοινωνίας.
- Χρησιμοποίηση συγκεκριμένων ενεργειών για την διοίκηση του Ανθρώπινου Δυναμικού.
- Σύνδεση με τους στόχους του οργανισμού.

Κομβικό σημείο στην ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού διαδραματίζει η εγκαθίδρυση δεξιοτήτων και ικανοτήτων, κατάλληλων για το εργασιακό περιβάλλον και δομημένων, κατά τρόπο ώστε, να συνεισφέρουν στην επίτευξη των επιχειρησιακών στόχων του οργανισμού και να συμβάλλουν στην δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος. Ιδιαίτερο δε σημείο, μεγάλου θεωρητικού αλλά και πρακτικού ενδιαφέροντος, αποτελεί η διερεύνηση του τρόπου μάθησης και ο βαθμός συμβολής του, στον επιτυχή σχεδιασμό και υλοποίηση ενός σοβαρού και έγκυρου προγράμματος ανάπτυξης του Ανθρώπινου Δυναμικού. Ο παράγοντας αυτός κρίνεται καθοριστικής σημασίας και για το λόγο αυτό έχει συγκεντρώσει την προσοχή και το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών. Ωστόσο είναι προφανής ότι η επιτυχία αυτή συναρτάται σε μεγάλο βαθμό με την θεωρητική θεμελίωση και τα μοντέλα μάθησης τα οποία χαρακτηρίζουν την κάθε προσέγγιση. Ακριβώς η συνάφεια αυτή μεταξύ θεωριών της μάθησης και της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής τους στα διάφορα προγράμματα ανάπτυξης του Ανθρώπινου Δυναμικού αναδεικνύεται σε κεντρικό στοιχείο και σε αυτήν θα επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον μας.

Το Θεωρητικό μας Μοντέλο: Η Επεξεργασία των Πληροφοριών

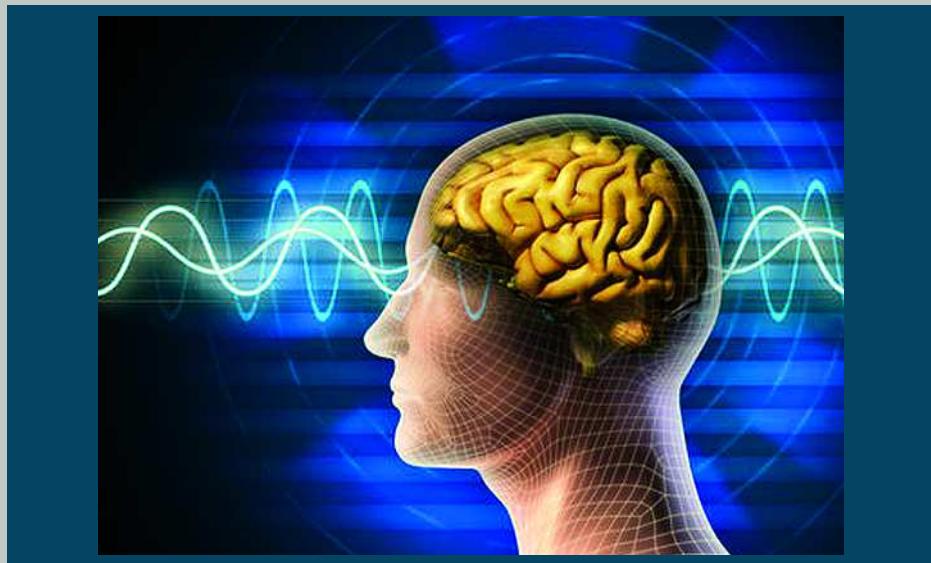
Εισαγωγή

Η συμπεριφοριστική (behaviourism) θεώρηση και η ερμηνεία της λειτουργίας της μάθησης και της απόκτησης της γνώσης, είχε τόσο βαθιά απήχηση ώστε κυριάρχησε στο χώρο της Ψυχολογίας για τουλάχιστον, πενήντα

8. Tyson, S., (1997), *The Practice of Human Resources Strategy*, Pitman Publishing, London.

9. Macleman,N. (1995), *Coaching and mentoring*, Gower.

χρόνια, από της αρχές του αιώνα (20ου) έως το 1960 περίπου¹⁰. Το κύριο ενδιαφέρον εντοπιζόταν στην μελέτη της συμπεριφοράς, στα πλαίσια της οποίας η μάθηση θεωρούνταν ως η διαδικασία αλλαγής της συμπεριφοράς. Εκείνο, που ουσιαστικά παραμελήθηκε ήταν η μελέτη του, "πώς αποκτάται η γνώση" με αποτέλεσμα να περιοριστεί στο ελάχιστο η μελέτη βασικών γνωστικών διαδικασιών που συντελούν στην μάθηση και την απόκτηση της γνώσης.

Οι συνέπειες αυτές του συμπεριφοριστικού προσανατολισμού ήταν εμφανείς σε δυο τουλάχιστον τομείς:

- α) Στην εκπαίδευση, όπου οι αρχές της συμπεριφοριστικής μάθησης αποτέλεσαν το πλαίσιο της εκπαιδευτικο-διδακτικής διαδικασίας, και
- β) Στην κοινή γνώμη, όπου δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι η επιστήμη της Ψυχολογίας αφορά την μελέτη της προσαρμογής¹¹ της συμπεριφοράς.

Η αλλαγή του προσανατολισμού επήλθε με την δημοσίευση του κλασσικού πία βιβλίου του Ulric Neisser, **Γνωστική Ψυχολογία** το 1967¹². Η Γνωσιακή Ψυχολογία & θεώρηση (cognitivism) πρωτοεμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του '50, ως αποτέλεσμα της αποτυχίας της συμπεριφοριστικής θεώρησης να παράσχει επαρκείς εξηγήσεις της ανθρώπινης γνωσιακής διαδικασίας. Αν και πολλές από τις ιδέες της Γνωσιακής Ψυχολογίας μπορεί να εντοπισθούν στο έργο πολλών ψυχολόγων και φιλοσόφων που έζησαν προγενέστερα, είναι αμφίβολο αν η Γνωσιακή επανάσταση θα είχε εκδηλωθεί χωρίς την εμφάνιση του ψηφιακού υπολογιστή.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ωστόσο, πως η Ψυχολογία δεν είναι η μόνη επιστήμη που ενδιαφέρεται για την κατανόηση του "γιγνώσκειν". Η φιλοσοφία πάντα έθετε επιστημολογικά ερωτήματα, ερωτήματα σχετικά με την

10. Κοσμόπουλος, Α. (1983), Σχεσιοδυναμική Παιδαγωγική του προσώπου, Αθήνα.

11. Neisser, U. (1976), Cognition and Reality, San Francisco, Freeman.

12. Neisser, U. (1967), Cognitive Psychology, Appleton-Century Crofts, New York.

υφή και την ορθότητα της γνώσης. Η Γλωσσολογία, η Ανθρωπολογία, η Νευρολογία και η Τεχνητή Ευφυΐα, επίσης προσφέρουν πολύτιμα στοιχεία για την ολοκληρωμένη μελέτη του προβλήματος της γνώσης. Οι νοητικές ικανότητες ενός ανθρώπου αναλύονται από όλους αυτούς τους κλάδους και η Γνωσιακή Επιστήμη ολοκληρώνει συνοπτικά τα ευρήματα και τα προσφέρει στο κοινωνικό πλαίσιο των ανθρώπων ως έννοιες, όπως η Γνώση, η Συμπεριφορά και η Επικοινωνία.

Οι υπολογιστές νομιμοποίησαν την επιστροφή του νοητισμού (**mentalism**) που υιοθέτησε η Γνωσιακή Ψυχολογία. Η αναλογία του νου ως προγράμματος υπολογιστή (**Computational Metaphor**) αποτέλεσε την βάση για τη νέα θεματολογία της Γνωσιακής Ψυχολογίας. Η ακολουθία του σε γενικές γραμμές, ήταν η εξής: ο νους είναι ενεργός χειριστής συμβόλων ο οποίος ερμηνεύει πληροφορίες που έρχονται από εξωτερικά ερεθίσματα, μέσω διαφόρων ειδών στρατηγικών επεξεργασίας πληροφοριών, με στόχο την παραγωγή γνωστικού έργου. Η υπολογιστική θεωρία εφαρμόστηκε ως ένα επεξηγηματικό πλαίσιο για τα ψυχολογικά φαινόμενα, σημειώνοντας την γέννηση της Γνωσιακής Επιστήμης.

Η μάθηση κατά την γνωστική ψυχολογία

Αναφορικά με την θεώρηση της μάθησης από την Γνωστική Ψυχολογία, θα λέγαμε ότι το κυριότερο θέμα συνοψίζεται στο ερώτημα: "πως αποκτάται η γνώση". Η θέση της Γνωστικής Ψυχολογίας είναι ότι η μάθηση και η απόκτηση της γνώσης είναι το αποτέλεσμα μιας σειράς από σύνθετες και αλληλοσχετιζόμενες γνωστικές λειτουργίες. Κατά την διάρκεια των λειτουργιών αυτών πραγματοποιείται η επεξεργασία των προσλαμβανομένων πληροφοριών, η σύγκρισή των με αυτές που ήδη υπάρχουν στην μνήμη, η αποθήκευσή των στην μνήμη για κατοπινή χρήση, και είτε η αποβολή των (ξεχνιούνται) και είτε η χρήση των.

Η μελέτη όλων των σταδίων της επεξεργασίας των πληροφοριών -που καταλήγουν στη μάθηση και την απόκτηση της γνώσης- συγκροτεί την θεωρία της επεξεργασίας των πληροφοριών¹³.

Η θεωρία της επεξεργασίας των πληροφοριών ξεκινά από την υπόθεση, ότι η γνώση που αποκτούμε για τον κόσμο δεν είναι άμεση, αφού για να γίνει η πληροφορία γνώση, πρέπει να μεσολαβήσουν όχι μόνον οι αισθήσεις αλλά και μια σειρά από γνωστικές επεξεργασίες, οι οποίες μετασχηματίζουν τα δεδομένα των αισθητηρίων οργάνων. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή, η μάθηση μπορεί να αναλυθεί σε μια σειρά από στάδια και φάσεις κατά την διάρκεια των οποίων καθορισμένοι νοητικοί μηχανισμοί μετασχηματίζουν (**κωδικοποιούν**) τις εισερχόμενες πληροφορίες¹⁴. Κάθε στάδιο του συστήματος επεξεργασίας παραλαμβάνει τις πληροφορίες, όπως είχαν μετασχηματιστεί (κωδικοποιηθεί) στο προηγούμενο στάδιο. Κατά συνέπεια, αυτό που τελικά λέμε "γνώση" αναφέρεται στην τελική δομημένη αναπαράσταση των **"εσωτερικοποιημένων συμβόλων"**, δηλαδή των επεξεργασμένων εξωτερικών ερεθισμάτων. Η μελέτη

13. Bobrow, D., Collins, A. (1975), Representation and understanding: Studies in cognitive science, Academic Press, New York.

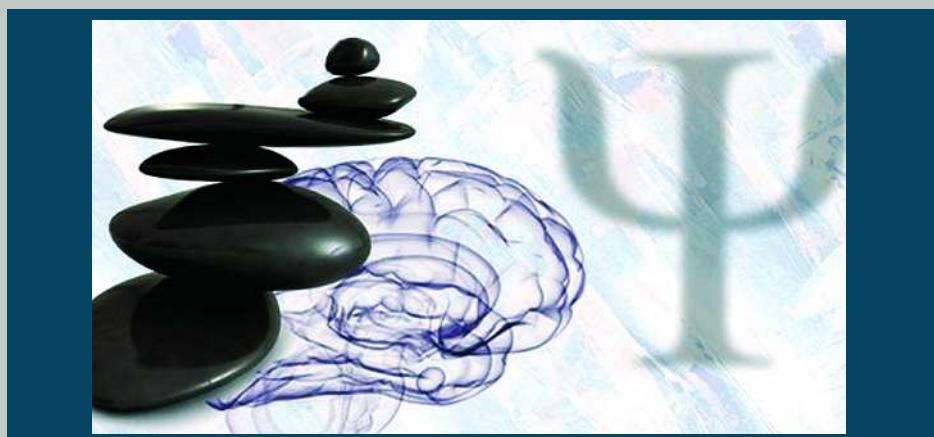
14. Bruner J., (1998), Acts of Meaning, Harvard University Press

των σταδίων από τα οποία διέρχονται τα εσωτερικά σύμβολα -δηλαδή οι κωδικοποιημένες πληροφορίες- αποτελεί το αντικείμενο της Γνωστικής Ψυχολογίας. Αναμφισβήτητα, ο προσδιορισμός των διαφόρων σταδίων ή φάσεων της Γνωστικής Επεξεργασίας των πληροφοριών, η λειτουργία τους και η αλληλεπίδρασή τους, εξακολουθεί να είναι το μεγαλύτερο και δυσκολότερο πρόβλημα της θεωρίας της επεξεργασίας των πληροφοριών.

Παρά την σημαντική πρόοδο που έχει πραγματοποιηθεί από τις αρχές του '60 μέχρι σήμερα, οι μελετητές αναγνωρίζουν ότι η διερεύνηση των βασικών ερωτημάτων, δεν έχει ολοκληρωθεί. Αυτό οφείλεται:

- α) στο ότι οι λειτουργίες αυτές είναι εξαιρετικά πολύπλοκες, και,
- β) οι δυνατότητες πλήρους διερεύνησής των, περιορίζονται από την μέχρι σήμερα γνωστή πειραματική μεθοδολογία και τεχνολογία.

Το θεωρητικό μας πλαίσιο

Στην προηγούμενη ενότητα όπου μελετήθηκε το φαινόμενο της μάθησης σύμφωνα με τις αρχές της Γνωστικής Ψυχολογίας, στηριχθήκαμε στην πειραματικά αποδεδειγμένη υπόθεση ότι η διαδικασία της μάθησης και της απόκτησης της γνώσης είναι αποτέλεσμα της λειτουργίας μηχανισμών, οι οποίοι συντελούν στην σταδιακή επεξεργασία των πληροφοριών¹⁵. Την βάση για τη νέα θεματολογία της Γνωσιακής επιστήμης αποτέλεσε η αναλογία του νου, ως πρόγραμμα υπολογιστή (**mind as a computer metaphor**). Η θεωρία της Υπολογιστικής Προσομοίωσης παρουσιάζει μία εικόνα, του τρόπου που ο ψηφιακός υπολογιστής λειτουργεί και εξυπηρετεί τις καλούμενες απαιτήσεις, ως θεμελιώδη βάση για την κατανόηση όλων των συγκρινόμενων λειτουργιών της ανθρώπινης νόησης. Στην θεωρία αυτή ο υπολογισμός είναι μία λειτουργία που λαμβάνει χώρα ξεκινώντας, από την είσοδο δεδομένων σε ένα σύστημα, έως την έξοδό τους από αυτό. Ως εσωτερική διεργασία, ο υπολογισμός αναλύεται σε μία ακολουθία θεμελιωδών κανόνων, που εκτελούνται βήμα-βήμα και που σκοπό έχουν, στο τελευταίο στάδιο τους, να αποδώσουν αποτελέσματα σύμφωνα με έναν καθορισμένο στόχο.

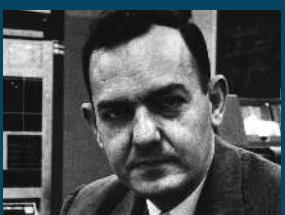
15. Johnson-Laird, P.. (1983), *Mental models: towards a cognitive science of language, inference and consciousness*, Cambridge University Press, Cambridge, U.K.

Στο άρθρο αυτό τα μοντέλα της ανθρώπινης επεξεργασίας πληροφοριών, αναλύονται στο πρωτόλειο επίπεδο τους, με σκοπό να καταστούν αντιληπτές οι λειτουργίες που επιτελούνται στο ανθρώπινο σύστημα, κατά την διάγνωση μιας κατάστασης, κατά την προσαρμογή της συμπεριφοράς του ατόμου και κατά την επικοινωνία. Από αυτό το σημείο καταβάλλεται προσπάθεια να χαρακτηριστούν, εκείνα τα θεμελιώδη στοιχεία που συνθέτουν το σύστημα και πως, αν αυτά χρησιμοποιηθούν συνειδητά, μπορούν να προσδώσουν θετική ενέργεια στις ικανότητες της διάγνωσης, της προσαρμογής και της επικοινωνίας του γηέτη.

Λαμβάνεται υπόψη ο βασικός παράγοντας της **Μνήμης**, αφού η είσοδος, η επεξεργασία και τέλος η έξοδος των δεδομένων στηρίζουν την αποτελεσματικότητά τους στις διεργασίες της μνήμης. Με βάση αυτή, τα δεδομένα προς επεξεργασία συγκρίνονται με τις αποθηκευμένες γνώσεις, αξιολογούνται βάσει κάποιων κανόνων, όπως αυτοί έχουν διαμορφωθεί από την εμπειρία του ατόμου, και προβάλλονται ως απάντηση.

Allen Newell

Herbert Simon

Ο **Allen Newell** και ο **Herbert Simon**¹⁶ πρότειναν ένα μοντέλο επεξεργασίας στον τομέα επίλυσης προβλημάτων, βασισμένο στην αναλογία συμπτωμάτων μεταξύ, της επεξεργασίας πληροφοριών στους υπολογιστές και της επεξεργασίας πληροφοριών στο ανθρώπινο γνωσιακό σύστημα. Το μοντέλο εξετάζει αναλυτικά τα επίπεδα που χαρακτηρίζουν το ολοκλήρωμα της ανθρώπινης μνήμης, απεικονίζοντας πλέον όλες τις δυνατότητες που μπορεί να έχει ένα σύστημα γνώσεων. Για να χαρακτηριστεί ένα σύστημα επεξεργασίας πληροφοριών, ως τέτοιο δεν αρκεί μόνο να αποδοθεί η ισχύς του στην επεξεργασία των δεδομένων, αλλά χρειάζεται και να εξεταστούν παράγοντες όπως, η ποσότητα των γνώσεων που κατέχει, η δομή τους μέσα στο σύστημα, όπως και πως αυτά χρησιμοποιούνται σε κάθε περίσταση. Η μνήμη σε κάθε περίπτωση επιτελεί ένα βασικό υποστηρικτικό μέσο, της ανθρώπινης επεξεργασίας πληροφοριών και όσο πιο μεγάλες είναι οι δυνατότητες της τόσο πιο καλές είναι οι επιδόσεις του ατόμου.

Η προσαρμογή σε αυτή την περίπτωση επιτυγχάνεται με τη επέμβαση στο περιβάλλον και την τροποποίησή του, ώστε να ακυρωθεί η εκδηλωθείσα αλλαγή ή τα αποτελέσματά της και να διατηρηθεί η προσδοκώμενη τάξη. Από τη στιγμή όμως που γίνεται αναφορά στην επεξεργασία και διατήρηση των πληροφοριών που προσφέρουν οι μηχανισμοί υποδοχής ερεθισμών, γίνεται αναφορά ουσιαστικά σε καταστάσεις γνώσης. Η προσαρμογή στο περιβάλλον γίνεται με τροποποίηση των καταστάσεων γνώσης, όταν οι νέες καταστάσεις του κόσμου δεν αντιστοιχούν πλήρως με τις υπάρχουσες γνώσεις, ή με την τροποποίηση των καταστάσεων του κόσμου ώστε να συμμορφωθούν στις καταστάσεις γνώσης.

16. Newell, A., Simon H. (1972), Human problem solving, Englewood Cliffs, N.I., Prentice-Hall.

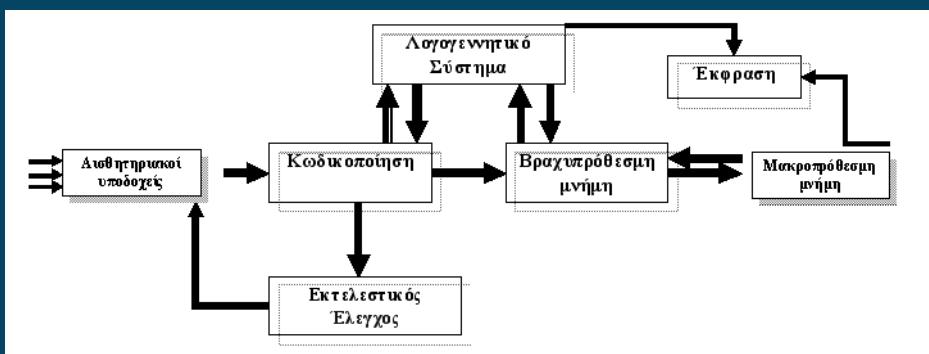
Προτού παρουσιάσουμε διαγραμματικά το μοντέλο μας, κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε τους παρακάτω λειτουργικούς μηχανισμούς, οι οποίοι συνθέτουν το μοντέλο αυτό:

Βραχυπρόθεσμη μνήμη (short-term memory): συμβάλλει στην βραχυπρόθεσμη συγκράτηση, τόσο των εισερχομένων κωδικοποιημένων πληροφοριών, όσο και εκείνων που ανασύρονται από την μακροπρόθεσμη μνήμη,

Μακροπρόθεσμη μνήμη (long-term memory): στην ουσία συγκρατούνται οι πληροφορίες που έχουν ήδη γίνει γνώσεις,

Σύστημα δια-κωδικών δομών: το οποίο μεσολαβεί στην ανα-κωδικοποίηση του γραφηματικού σε σημασιολογικό κώδικα και την ανάσυρση της έννοιας του οπτικού συμβολικού ερεθίσματος¹⁷.

Στο παρακάτω σχήμα, παρατίθεται διαγραμματικά το μοντέλο γνωστικής επεξεργασίας, σύμφωνα με την θεωρία αυτή:

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τη ροή των πληροφοριών καθώς και την επεξεργασία τους μέσα από το μοντέλο του γνωστικού συστήματος επεξεργασίας που παρουσιάσαμε.

Αρχικά, ο αναγνώστης αρχίζει π.χ. την μελέτη ενός σχετικού κειμένου, η προσήλωση των ματιών αποτελεί το οπτικό ερέθισμα για πρόσληψη και γνωστική επεξεργασία. Αυτό το οπτικό ερέθισμα προσβάλλει τους ανάλογους οπτικούς υποδοχείς διεγείροντας έτσι το νευρικό σύστημα, οπότε αρχίζει και η γνωστική επεξεργασία του ερεθίσματος.

Το πρώτο στάδιο της επεξεργασίας είναι η κωδικοποίηση που συντελείται με την αισθητηριακή αναπαράσταση (**representation**) και την κωδικοποιημένη αναπαράσταση. Ο κώδικας που σχηματίζεται λέγεται "**γραφημικός κώδικας**". Η κωδικοποιημένη οπτική παράσταση συγκρατείται στη συνέχεια από ένα σύστημα βραχύχρονης μνήμης. Η συγκράτηση είναι πολύ σύντομη, αλλά τόση ώστε να ανασυρθούν οι αναγκαίες πληροφορίες από την μακροπρόθεσμη μνήμη και με την μεσολάβηση του λογογενητικού συστήματος, να

17. Το σύστημα αυτό είναι ανάλογο με το "λογο-γενετικό σύστημα" που πρότεινε ο John Morton (1977), το οποίο συγκροτείται από στοιχειώδεις μηχανισμούς που ο Morton ονόμασε "λογογενετικούς μηχανισμούς" (logogens). Morton, J. (1977), "Some experiments in facilitation in word and picture recognition and their relevance for the evolution of a theoretical position, Unpublished paper, M.R.C. Applied Psychology Unit, Cambridge, U.K.

προσδιοριστεί η σημασιολογική ταυτότητα των λέξεων.

Τέλος, με το στάδιο της έκφρασης ολοκληρώνεται η διαδικασία της γνωστικής επεξεργασίας των λέξεων. Η γνώση αυτή, του είναι απαραίτητη για την συνέχιση της ανάγνωσης των επόμενων λέξεων, ώστε με βάση την συντακτική δομή της πρότασης να μπορέσει να κατανοήσει το σημασιολογικό του περιεχόμενο.

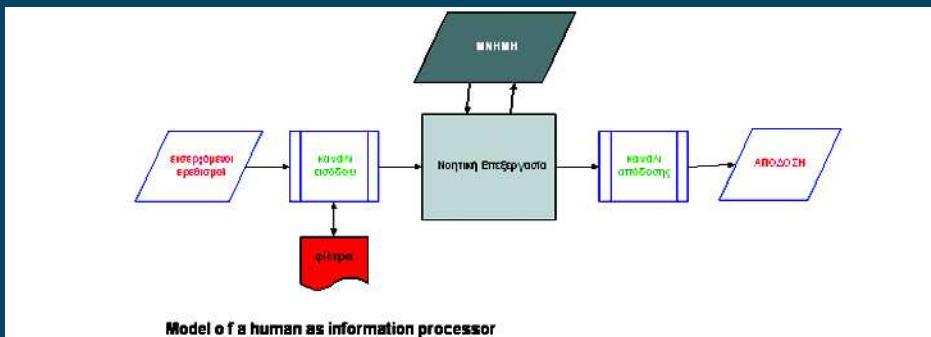
Μοντέλα του Ανθρώπινου Πληροφοριακού Συστήματος (Human Information Processing Models)

Στη συνέχεια, παρουσιάζουμε τρία μοντέλα του ανθρώπινου πληροφοριακού συστήματος με σκοπό να αποτυπώσουμε τις θεμελιώδεις λειτουργίες τους. Η αποτύπωση είναι βασισμένη στην θεωρία της Υπολογιστικής Προσομοίωσης (computational simulation), όπως παρουσιάστηκε στις προηγούμενες ενότητες.

Ενα γενικό μοντέλο της ανθρώπινης νόησης ως επεξεργαστή πληροφοριών

Ένα γενικό μοντέλο του ανθρώπινου πληροφοριακού συστήματος παρουσιάζεται στο ακόλουθο σχήμα. Αυτό αποτελείται από τους μηχανισμούς (αισθήσεις) εισόδου της πληροφορίας όπου συλλέγονται τα δεδομένα, από το κέντρο επεξεργασίας των δεδομένων και τη μνήμη και τέλος από τους μηχανισμούς απόδοσης των ερεθισμάτων. Σε αυτό το μοντέλο, η ακολουθία της επεξεργασίας έχει ως εξής: εισαγωγή των δεδομένων από τους αισθητήρες (όραση, αφή, ακοή, κτλ) στον μηχανισμό νοητικών συνδυασμών του επεξεργαστή και της μνήμης, διαμέσου ενός καναλιού ελέγχου. Εκεί διεκπεραιώνονται όλες οι γνωσιακές διεργασίες με μία πλήρη ταύτιση των εισερχομένων, με τις πληροφορίες που υπάρχουν στην μνήμη (γνώση) και από εκεί, μέσω ενός καναλιού, διοχετεύονται στην έξοδο. Το αποτέλεσμα της εξόδου είναι επικοινωνιακής φύσης.

Το κανάλι εισόδου είναι αυτό που ελέγχει την ποσότητα της πληροφορίας που θα περάσει στο σύστημα προς επεξεργασία. Στις περισσότερες των περιπτώσεων απεικονίζει την ικανότητα που έχει ο άνθρωπος να επεξεργάζεται ταυτόχρονα εισερχόμενες πληροφορίες. Ο κόσμος δίνει περισσότερες πληροφορίες από ότι ένας άνθρωπος μπορεί να επεξεργαστεί σε μια χρονική στιγμή. Για να μπορέσει να ανταποκριθεί ο άνθρωπος σε αυτή την κατάσταση, φίλτράρει τις πληροφορίες και διαχειρίζεται μόνο εκείνες που τον ενδιαφέρουν ή που φαίνονται ενδιαφέρουσες.

Το μοντέλο Τ.Ο.Τ.Ε.

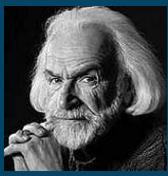
Ένας πιο ειδικευμένος τομέας επεξεργασίας είναι αυτός της συμπεριφοράς του ατόμου. Η πρώτη ονομασία που δόθηκε στην γνωστική μονάδα της συμπεριφοράς είναι **T.O.T.E.** από τα αρχικά των λέξεων **Test**, **Operate**, **Test**, **Exit**.

Miller

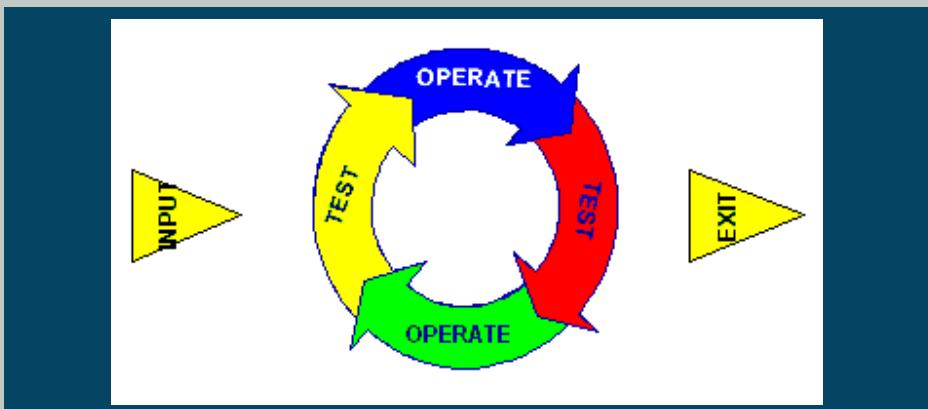
Gallanter

Pribram

Η μονάδα αυτή προτάθηκε από τους Miller, Gallanter, και Pribram το 1960 και κατά βάθος ενσωμάτωσε την ιδέα της επανατροφοδότησης (feedback) στο κύκλωμα ερεθισμός-αντίδραση. Η μονάδα αυτή προβλέπει ότι για να επιτευχθεί ένας στόχος χρειάζεται συνεχής σύγκριση της τρέχουσας κατάστασης, με τον επιδιωκόμενο στόχο. Η σύγκριση γίνεται βάσει της εμπειρίας του ατόμου. Το αποτέλεσμα της εξόδου είναι μια ακόμη εμπειρία. Μία κατάσταση όπου ανακυκλώνονται και συμπληρώνονται οι γνώσεις έως ότου καταστεί επαρκής η γνώση για να επιτευχθεί ο στόχος.

Παράδειγμα ενδεικτικό της δράσης μιας **T.O.T.E** είναι το κάρφωμα του καρφιού. Αρχικά ελέγχεται αν υπάρχει καρφί και σφυρί, κατόπιν καρφώνουμε το καρφί, ελέγχουμε αν τοποθετήθηκε σωστά και αν ναι, σταματούμε την διαδικασία. Η ακολουθία των ενεργειών έχει ως εξής: Έλεγχος (**Test**) των εισερχόμενων δεδομένων, Επενέργεια (**Operate**) επί αυτών ώστε να μειωθεί η διαφορά τους από τον στόχο, Έλεγχος (**Test**) αν επιτεύχθηκε ο στόχος και τερματισμός (**Exit**) όταν επιτευχθεί ο στόχος.

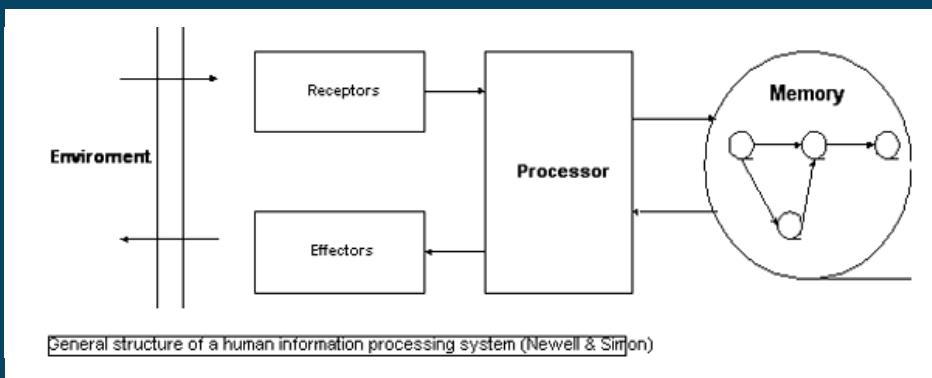
Σε γενικές γραμμές τα μοντέλα επεξεργασίας σ' αυτό το επίπεδο απεικονίζουν τις βασικές λειτουργίες της επεξεργασίας, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τον βασικό παράγοντα της Μνήμης. Η είσοδος, η επεξεργασία και τέλος το αποτέλεσμα, στηρίζουν την αποτελεσματικότητά τους στην Μνήμη. Με βάση αυτή, τα δεδομένα προς επεξεργασία συγκρίνονται με τις αποθηκευμένες γνώσεις, αξιολογούνται βάσει κάποιων εφαρμοσμένων κανόνων -όπως αυτοί έχουν διαμορφωθεί από την εμπειρία του ατόμου- και τέλος προβάλλονται ως απάντηση.

Η θεωρία σχετικά με την μονάδα αυτή δεν αναπτύχθηκε περαιτέρω και για τον λόγο αυτό νέες θεωρητικές προσεγγίσεις ήρθαν να πάρουν τη θέση της. Τέτοια ήταν η άποψη που διατύπωσαν οι Newell (1973) και Newell και Simon (1972) για τις Νοερές Παραγωγές (**Mental Productions**) που συνίστανται σε μία ακολουθία του τύπου: αν...τότε... (**IF- THEN rules**). Ένας τέτοιος κανόνας ορίζει ποιο θα πρέπει να είναι το εισερχόμενο μήνυμα για την έναρξη της νοερής διαδικασίας. Για παράδειγμα αν ανιχνευτεί το δεδομένο (a), τότε προχώρησε στην ενέργεια (x).

Η μονάδα **T.O.T.E** και η **Νοερή Παραγωγή** μπορεί να θεωρηθεί ότι έχουν κοινά στοιχεία, διότι το αρχικό Test της T.O.T.E. είναι ανάλογο προς την συνθήκη της παραγωγής και το Operate ανάλογο προς τη δράση της παραγωγής. Το δεύτερο Test της TOTE αντιστοιχεί προς την επανατροφοδότηση και ενίσχυση της παραγωγής που προκύπτει από την εφαρμογή της. Το βασικό προτέρημα αυτής της θεωρίας είναι η εμπλοκή της μνήμης στην αλυσίδα επεξεργασίας των δεδομένων, όπως παρουσιάζεται με την κατάσταση "αν", της οποίας ο ρόλος είναι η ταύτιση των εισερχόμενων δεδομένων με μία ομάδα γνώσεων της Μνήμης (**Pattern recognition - Pattern matching**).

Το μοντέλο των NEWELL και SIMON

Ο Allen Newell και ο Herbert Simon πρότειναν ένα μοντέλο επεξεργασίας στον τομέα επίλυσης προβλημάτων, βασισμένο στην αναλογία συμπτωμάτων μεταξύ, της επεξεργασίας πληροφοριών στους υπολογιστές και της επεξεργασίας πληροφοριών στο ανθρώπινο γνωσιακό σύστημα. Αυτό δεν είχε καμία σχέση με την ιδέα ότι υπάρχει ομοιότητα στην δομή των δύο συστημάτων, αλλά περισσότερο η τοποθέτηση έγινε λόγω της εμπειρίας που είχε σωρευτεί από την μελέτη των υπολογιστικών συστημάτων. Με αυτό το σκεπτικό έγινε η αντιπαράθεση η οποία περισσότερο προσβλέπει στην αποτύπωση των διαδικασιών επεξεργασίας.

Σε αυτό το μοντέλο το ανθρώπινο πληροφοριακό σύστημα αποτελείται από έναν επεξεργαστή, μία είσοδο, μία μηχανή εξόδου και τρεις διαφορετικές μνήμες: τη **Long term memory (LTM)**, την **short term memory (STM)** και την **external memory (EM)**. Το μοντέλο αποτυπώνει τις εργασίες του συστήματος

δουλεύοντας με σειριακή επεξεργασία των δεδομένων παρά παράλληλη. Αυτό σημαίνει ότι το ανθρώπινο σύστημα εξετάζεται με την παραδοχή ότι επεξεργάζεται μόνο μία πληροφορία κάθε φορά. (Σε αυτήν την ανάλυση θα μας απασχολήσει μόνο η διαδικασία επεξεργασίας, χωρίς να αναπτύξουμε απόψεις για την παράλληλη επεξεργασία που διέπει το ανθρώπινο σύστημα και τις οποίες ασπαζόμαστε.).

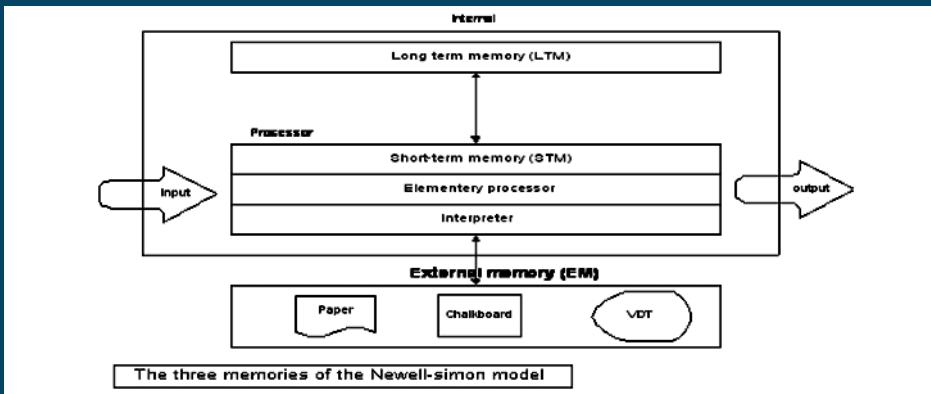
Το μοντέλο λειτουργεί όπως και το μοντέλο **T.O.T.E.** αλλά λαμβάνει υπόψη τον βασικό παράγοντα της μνήμης. Στην φάση της Επενέργειας (**Operate**), ο επεξεργαστής ζητάει πληροφορίες από την μνήμη με σκοπό να ταυτίσει ή να αναλύσει τα εισερχόμενα δεδομένα. Σε τελική φάση τα εξερχόμενα δεδομένα είναι διασταυρωμένα με τα περιεχόμενα της μνήμης και είναι συμπλήρωμα, τροποποίηση ή νέο γέννημα. Το μοντέλο εξετάζει αναλυτικά τα επίπεδα που χαρακτηρίζουν το ολοκλήρωμα της ανθρώπινης μνήμης απεικονίζοντας πλέον όλες τις δυνατότητες που μπορεί να έχει ένα σύστημα γνώσεων. Και αυτό γιατί, για να χαρακτηρίσουμε ένα σύστημα επεξεργασίας πληροφοριών δεν αρκεί μόνο να αποδώσουμε την ισχύ του στην επεξεργασία των δεδομένων, αλλά χρειάζεται και να εξετάσουμε παράγοντες όπως, την ποσότητα των γνώσεων που κατέχει, την δομή τους μέσα στο σύστημα, όπως και πως την χρησιμοποιεί σε κάθε περίπτωση. Οι τρεις διαφορετικές μνήμες που χαρακτηρίζουν το ανθρώπινο σύστημα αναλύονται παρακάτω:

Η Μνήμη Μεγάλης Διάρκειας (L.T.M.) έχει θεωρητικά απεριόριστη χωρητικότητα. Η πιο σημαντική όμως από τις ιδιότητες της είναι η γρήγορη ανάκτηση των δεδομένων της. Αντίθετα το μειονέκτημα της είναι ότι απαιτείται μεγάλος χρόνος για την αποθήκευση των δεδομένων σ' αυτή. Η L.T.M είναι η μνήμη η οποία αποθηκεύει όλες τις γνώσεις του συστήματος. Το περιεχόμενο της είναι κυρίως σύμβολα και ολοκληρωμένες νοητικές δομές (chunks) όπως λέξεις, ψηφία, εικόνες κτλ.

Η Μνήμη Μικρής Διάρκειας (S.T.M.) αποτελεί μέρος του επεξεργαστή και έχει μικρή χωρητικότητα. Μπορεί να κρατήσει 5-7 σύμβολα (chunks) και αυτό αποτελεί το σημαντικό της μειονέκτημα. Αντίθετα πλεονέκτημά της είναι ο πολύ μικρός χρόνος αποθήκευσης των δεδομένων. Είναι υπεύθυνη όλων των γνωσιακών καταχωρήσεων που γίνονται στο σύστημα μιας και τα πάντα διέρχονται από αυτή. Η γνώση όμως υφίσταται, μόνο όταν περάσει από την S.T.M. στην L.T.M.

Η Εξωτερική Μνήμη (E.M.), στο ανθρώπινο σύστημα επεξεργασίας, αποτελείται από όλες τις εξωτερικές μορφές που ο άνθρωπος σπεύδει να αποθηκεύσει και να ανασύρει πληροφορίες, όπως το χαρτί, ο Η/Υ κ.τ.λ. Αν υποθέσουμε ότι η πληροφορία βρίσκεται στο "πεδίο" των ματιών, τότε η ανάκτηση της πληροφορίας προς επεξεργασία είναι πολύ γρήγορη (καλύτερο επίπεδο από την .LT.M.), όπως και η αποθήκευση υλικού σ' αυτή (επίπεδο S.T.M.). Το μειονέκτημα στην μνήμη αυτή έγκειται στο ότι δεν ανήκει υλικά στο ανθρώπινο σύστημα και ως τέτοια, δεν είναι εφικτή η πρόσβαση σε αυτή σε κάθε χρονική στιγμή.

Στο ακόλουθο σχήμα δίνεται η παράσταση του μοντέλου όσο αφορά τις διεργασίες της μνήμης.

Τα παραπάνω πλαισιώνουν το ανθρώπινο σύστημα επεξεργασίας των πληροφοριών και θέτουν το ερώτημα: κατά πόσο η υπερπήδηση των μειονεκτημάτων, σε κάθε μορφή μνήμης, μπορεί να προσδώσει δυνατότητες σε ένα βασικό παράγοντα, της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, που είναι η επίλυση προβλημάτων. Είναι σίγουρο ότι ο άνθρωπος που γνωρίζει πώς να αντιμετωπίσει ένα πρόβλημα, οδηγείται πιο εύκολα στην λήψη της απόφασης και από εκεί στην διάγνωση μιας κατάστασης. Επίσης ο άνθρωπος που μπορεί να αφομοιώνει εύκολα και γρήγορα γνώσεις, καθίσταται ικανός να αντιλαμβάνεται ταχύτατα καταστάσεις και έτσι να προσαρμόζεται ανάλογα για να τις αντιμετωπίσει.

Ακόμη και στην περίπτωση της Εξωτερικής Μνήμης (**EM**.), είναι σαφές ότι ο άνθρωπος που ξέρει που θα βρει την γνώση και πως θα την χειριστεί, αποκτά ένα εφόδιο που βοηθάει υπέρμετρα το υπόλοιπο σύστημα επεξεργασίας του. Η μνήμη, σε κάθε περίπτωση, επιτελεί ένα βασικό υποστηρικτικό μέσο της ανθρώπινης επεξεργασίας πληροφοριών και όσο πιο μεγάλες είναι οι δυνατότητες της τόσο πιο καλές είναι οι επιδόσεις του ατόμου.

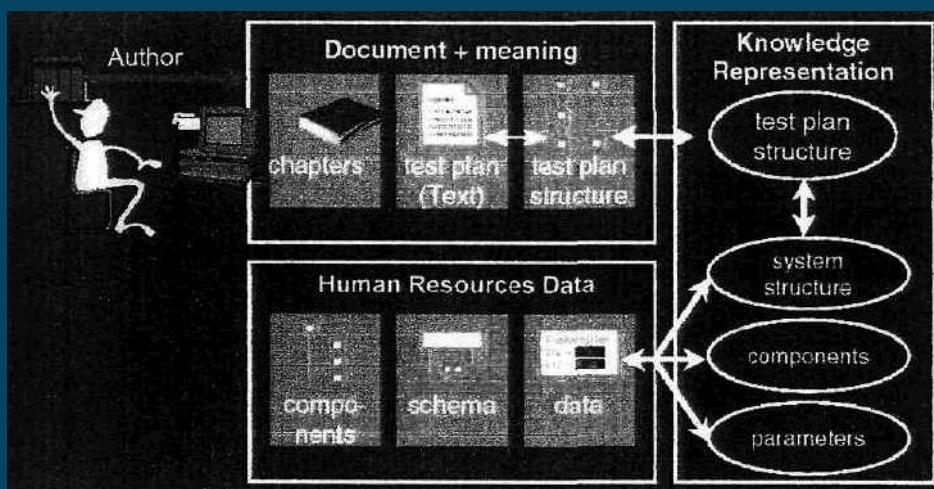
Στην ενότητα αυτή παρουσιάσαμε το θεωρητικό μας μοντέλο, αυτό της επεξεργασίας των πληροφοριών (**Human Information Processing**), από την γνωστική άποψη. Αρχικά, μετά από μία σύντομη εισαγωγή, προσεγγίσαμε το φαινόμενο της μάθησης, σύμφωνα με τις έννοιες και τις αρχές της Γνωστικής Ψυχολογίας. Στη συνέχεια, παρουσιάσαμε το μοντέλο του Human Information Processing (H.I.P.), το οποίο βασίζεται στην θεωρία της επεξεργασίας των πληροφοριών της Γνωστικής Ψυχολογίας. Μάλιστα, παρουσιάσαμε το μοντέλο σε διαγραμματική μορφή, ώστε να είναι σαφέστερη η ακολουθία των διαφόρων σταδίων της γνωστικής επεξεργασίας. Βέβαια, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι όλες αυτές οι διαδικασίες της γνωστικής επεξεργασίας των αισθητηριακών ερεθισμάτων, πραγματοποιούνται τόσο γρήγορα, ώστε να θεωρούμε ότι πραγματοποιούνται αυτόματα. Ωστόσο, είναι νοητικές ενέργειες και για να διεκπεραιωθούν απαιτούν χρόνο.

Μελλοντικές Κατευθύνσεις: Μοντέλα αναπαράστασης γνώσης στην Διοίκηση του Ανθρώπινου δυναμικού

Στην ενότητα αυτή, αφού λάβουμε υπόψη τις τεχνολογικές εξελίξεις στο χώρο του Σημασιολογικού Δικτύου (**Semantic Web**), θα σκιαγραφήσουμε τις πιθανές εξελίξεις και τάσεις, σε συνάρτηση πάντοτε με το αντικείμενο και

τους στόχους του άρθρου μας. Συγκεκριμένα, θα παρουσιάσουμε περιγραφικά και σχηματικά τον τρόπο καταγραφής των πληροφοριών που διακινούνται σε κάποιο τμήμα Ανθρωπίνων Πόρων, πριν την εφαρμογή μοντέλων αναπαράστασης γνώσης και μετά την εφαρμογή τους. Ουσιαστικά θα καταδείξουμε την διαφορά στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας ενός τμήματος Ανθρώπινου Δυναμικού με την χρήση μοντέλων αναπαράστασης γνώσης (**Knowledge Representation**).

Το μοντέλο που επικρατούσε μέχρι σήμερα, (αλλά και εξακολουθεί να επικρατεί σε κάποιες περιπτώσεις), όσον αφορά την διαχείριση των πληροφοριών που απαιτούνται για τη δόμηση Πληροφοριακών Συστημάτων Διαχείρισης Ανθρώπινων Πόρων, προέβλεπε τη σύνταξη κειμένων και διαγραμμάτων ροής που "αναπαριστούν" την λειτουργία του συστήματος. Με αυτή την πληροφορία, που δεν είχε καμία συγκεκριμένη δομή και στηριζόταν στη γνώση που κατείχαν τα παλαιότερα στελέχη δομούνταν τα αυτόνομα υποσυστήματα τα οποία εκτελούσαν μία σειρά από ενέργειες, προσομοιώνοντας τις καθημερινές λειτουργίες ενός τμήματος Ανθρώπινου Δυναμικού. Σοβαρά προβλήματα αντιμετωπίζονταν με τη σύνδεση με άλλα συστήματα, άλλων οργανισμών, που είχαν καταγράψει διαφορετικά την γνώση που διακινείται μέσα στον οργανισμό, αλλά και στις περιπτώσεις που απαιτούνταν επέκταση ή τροποποίηση των καταγεγραμμένων διαδικασιών. Η διαδικασία αυτή απεικονίζεται στο ακόλουθο σχήμα.

Σχήμα Α: Μοντέλο για την οργάνωση και διαχείριση των δεδομένων ενός τμήματος Ανθρωπίνων Πόρων χωρίς τη χρήση μοντέλων αναπαράστασης γνώσης.

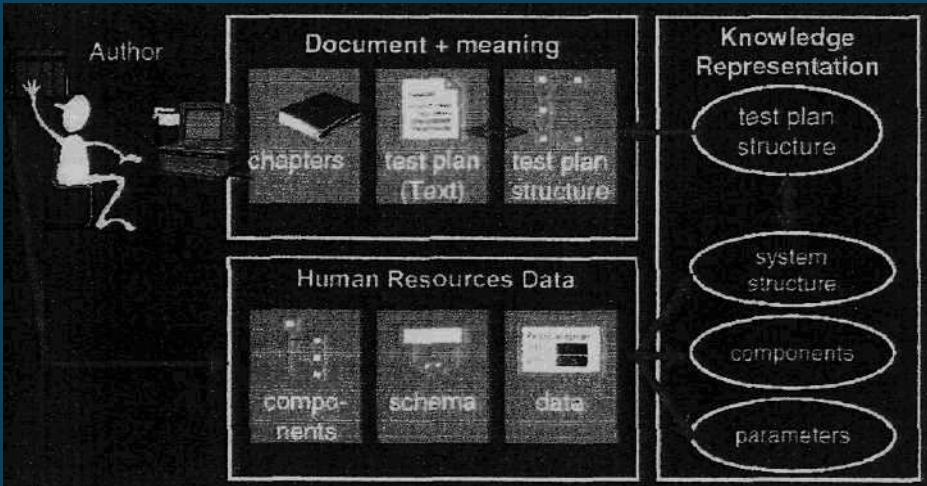
Όπως φαίνεται και από το σχήμα, ουσιαστικά, οι υπεύθυνοι για την καταγραφή των διαδικασιών και των λειτουργιών μέσα στο τμήμα Ανθρώπινου Δυναμικού, κατέγραφαν σε επίπεδη δομή την πληροφορία που διακινούνταν, έτσι ώστε να φτάσουν μέσω τεραστίων αρχείων και κειμένων, να δομήσουν και να υλοποιήσουν μία σειρά από στοιχεία (συνήθως κάποια dll ή αρχεία

βιβλιοθηκών), τα οποία περιέγραφαν τα δεδομένα ανθρωπίνου δυναμικού (**Human Resources Data**). Εξηγώντας πιο αναλυτικά το προηγούμενο σχήμα, σημειώνουμε ότι τα στελέχη του τμήματος Ανθρώπινου Δυναμικού, υπό την εποπτεία του υπευθύνου, αναλαμβάνουν να συγγράψουν μία σειρά εγγράφων τα οποία θα περιγράφουν πλήρως τις διαδικασίες οργάνωσης της επιχείρησης και του τμήματος. Η οργάνωση αυτή αποτελείται από μία σειρά από κεφάλαια (chapters). Τέτοια θα μπορούσαν να είναι η στελέχωση, η αξιολόγηση της απόδοσης, η παροχή κινήτρων κτλ. Τα κεφάλαια που παράγονται σε μορφή κειμένου αποτελούν ουσιαστικά ένα πλάνο για την καλύτερη λειτουργία του τμήματος. Όλες οι διαδικασίες που θα καταγραφούν θα δομηθούν με τη μορφή ενός διαγράμματος ροής (Flow Chart), για να υποδειχθεί με σαφήνεια η ακολουθία εκτέλεσης εργασιών, αλλά και η ανάθεση πιθανών ρόλων σε στελέχη. Στη συνέχεια έχοντας εκτιμήσει το βασικά στόχο που είναι η δημιουργία ενός Πληροφοριακού Συστήματος, καθορίζεται η δομή του συστήματος (system structure), τα στοιχεία (components) από τα οποία αποτελείται και οι παράμετροι (parameters) που θα ληφθούν υπόψη για την παραμετροποίηση του συστήματος.

Σε αυτό το στάδιο απαραίτητη είναι η συμβολή ενός επιπελείου στελέχών (εσωτερικών ή εξωτερικών) με ειδικές γνώσεις σε ανάλογα συστήματα. Το αποτέλεσμα θα είναι η σύνθεση των δεδομένων για την παραγωγή κάποιων υποσυστημάτων, στοιχείων, οντοτήτων, σχημάτων και βιβλιοθηκών που θα χρησιμοποιηθούν στην τελική σύνθεση του ζητούμενου Πληροφοριακού Συστήματος. Τα σύγχρονα μοντέλα αναπαράστασης γνώσης περιγράφουν με τρόπο απόλυτο και ακριβή τις διαδικασίες που χαρακτηρίζουν τον τομέα των Ανθρωπίνων Πόρων, τόσο στο επίπεδο της εσωτερικής λειτουργίας, όσο και σε σχέση με την επικοινωνία με άλλα συστήματα. Το τελευταίο συνεπάγεται την χρήση και την διαχείριση ανομοιογενών δεδομένων. Το ακόλουθο σχήμα δείχνει την βελτίωση και την τροποποίηση στη μεθοδολογία υλοποίησης Πληροφοριακών συστημάτων Διαχείρισης Ανθρώπινων Πόρων.

Στο προηγούμενο σχήμα, όπως αναφέρθηκε, χρησιμοποιούνταν κείμενα, διαγράμματα ροής και γενικά γνώση σε μορφή περιγραφής κειμένου, προκειμένου να περιγραφεί μία οντότητα και κατόπιν να δομηθεί το κατάλληλο υποσύστημα που προσομοιώνει τις λειτουργίες μίας ή περισσοτέρων οντοτήτων. Αυτό που φαίνεται στο επόμενο σχήμα είναι μία ανάποδη, σε σχέση με το προηγούμενο σχήμα, διαδικασία. Η γνώση, όπως και στο προηγούμενο σχήμα, κατέχεται από τα στελέχη του τμήματος Ανθρωπίνων Πόρων. **Αυτό που μεταβάλλεται είναι η αναπαράσταση αυτής της γνώσης.** Η σύνθεση των γνώσεων επιφέρει τον ορισμό σχημάτων -schemata- τα οποία μπορούν να δεχθούν δεδομένα ανεξάρτητα από το είδος της επιχείρησης, τον τύπο των δεδομένων, τον τρόπο και το είδος χρήσης αυτών, την οργάνωση του τμήματος Ανθρωπίνων Πόρων κ.ά.

Από τη στιγμή που θα ορισθούν αυτά τα σχήματα, μπορεί να υλοποιηθούν συστήματα (π.χ. Web εφαρμογές) τα οποία συνδέουν τις αυτόνομες οντότητες και ορίζουν τις ενέργειες που χαρακτηρίζουν ένα τμήμα Ανθρωπίνων Πόρων (στρατολόγηση προσωπικού, αξιολόγηση θέσης, περιγραφή θέσης, αποστολή και διαχείριση βιογραφικών κ.τ.λ.).

Σχήμα Β: Μοντέλο για την οργάνωση και διαχείριση των δεδομένων ενός τμήματος Ανθρωπίνων Πόρων με χρήση μοντέλων αναπαράστασης γνώσης.

Εξηγώντας πιο αναλυτικά το προηγούμενο σχήμα (σχήμα Β), θα λέγαμε ότι τα μοντέλα αναπαράστασης γνώσης είναι σε θέση να παρουσιάσουν μία σειρά από σχήματα (**XML**, **RDF**, **Dublin Core** κτλ), τα οποία περιγράφουν τα δεδομένα (**Human Resources Data**) που υπάρχουν σε ένα τμήμα Ανθρωπίνων Πόρων και αφορούν το Ανθρώπινο Δυναμικό του οργανισμού. Τα σχήματα αυτά παρέχουν ένα πρώτης τάξης υλικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο από τα στελέχη του τμήματος, όσο και από την ομάδα που θα αναλάβει την υλοποίηση του Πληροφοριακού Συστήματος για την Διαχείριση του Ανθρώπινου Δυναμικού.

Έχοντας ως βάση τα σχήματα αυτά θα καθοριστεί η δομή του συστήματος, τα υποσυστήματα από τα οποία θα αποτελείται (modules, dlls, components κτλ) και οι κρίσιμοι παράμετροι για την ομαλή λειτουργία του. Το παραχθέν σύστημα θα είναι σε θέση να παράγει κατά τρόπο αυτόματο τα διαγράμματα ροής (flow charts) για τη λειτουργία του τμήματος, καθώς και τους ρόλους του κάθε στελέχους. Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται στα Πληροφοριακά Συστήματα Ανθρώπινου Δυναμικού περιγράφουν διαδικασίες, ενέργειες και προσομοιώνουν καταστάσεις. Τα πλεονεκτήματα των μοντέλων αναπαράστασης γνώσης, αλλά και τα κύρια χαρακτηριστικά αυτών τα οποία αποτελούν την προστιθέμενη αξία (added-value) σε ένα σύστημα για Διαχείριση Ανθρώπινων Πόρων είναι τα ακόλουθα:

Αυτο-χαρακτηριζόμενα δεδομένα: Τα δεδομένα δεν απαιτούν σχεσιακές βάσεις δεδομένων και σύνθετες περιγραφές αρχείων, όπως στις παραδοσιακές βάσεις δεδομένων. Τα δεδομένα από μόνα τους περιέχουν την κατάλληλη πληροφορία. Ανήκουν σε μία συγκεκριμένη και καλά ορισμένη ομάδα (σχήμα) το οποίο τους δίνει ακριβή υπόσταση. Αυτό σημαίνει ότι το μοντέλο δεν παρέχει μόνο το μέσο παρουσίασης των δεδομένων (HTML), αλλά επιβεβαιώνει την ορθότητα της χρήσης αυτών (των δεδομένων).

Ανοικτή αρχιτεκτονική και επεκτασιμότητα: Τα πληροφοριακά συστήματα ανθρώπινου δυναμικού αν και είναι σε θέση να προσφέρουν διασύνδεση με άλλα παρόμοια ή μη συστήματα, λίγες είναι οι φορές που αναπτύσσονται με

αυτό τον προσανατολισμό. Τα μοντέλα αναπαράστασης γνώσης προσφέρουν ανοικτή δομή και δυνατότητα προσθήκης και άλλων στοιχείων που βελτιώνουν την λειτουργικότητα και την χρονιμότητα των συστημάτων. Η μοντελοποίηση των διαδικασιών πραγματοποιείται με τον ορισμό μιας σειράς οντοτήτων που περιγράφουν ένα συγκεκριμένο τμήμα -αυτόνομο- και το οποίο έχει μια σειρά από καλά ορισμένα χαρακτηριστικά.

Υποστήριξη πολλών γλωσσών: Με τα μοντέλα αναπαράστασης γνώσης, είναι εφικτή η διαχείριση και η υποστήριξη πολλαπλών γλωσσών, χωρίς την απαίτηση για επαναδημιουργία εφαρμογών και επανα-ορισμό των πληροφοριών.

Μείωση των αρχείων που κρατούνταν με βάση το πρώτο μοντέλο: Πλέον με τη χρήση των σχημάτων και των προτύπων δεν απαιτούνται αρχεία που να περιγράφουν οντότητες, μιας και το σχήμα περιγράφει απόλυτα και με λεπτομέρεια την οντότητα.

Αύξηση της επαναχρησιμοποίησης των σχημάτων που ορίζονται με το νέο μοντέλο αναπαράστασης γνώσης: η δομή των σχημάτων, όπως αναφέρθηκε, είναι ανεξάρτητη από τον τύπο των οργανισμών, τον τρόπο οργάνωσης του τμήματος Ανθρώπινου Δυναμικού, τον τύπο των δεδομένων. Αυτό συνεπάγεται αύξηση της επανα-χρησιμοποίησης αυτών των σχημάτων και συνεπώς μείωση του κόστους επανα-ορισμού αυτών.

Αυξημένη μεταβλητότητα και προσαρμοστικότητα: Το νέο μοντέλο για την αναπαράσταση γνώσης στη Διαχείριση Ανθρώπινων Πόρων, λόγω της δομής των σχημάτων (είναι περιγραφή οντοτήτων), προσφέρει μεγάλη προσαρμοστικότητα και είναι ευμετάβλητο σε νέες απαιτήσεις και μεταβολές των συνθηκών σε ένα τμήμα Ανθρώπινου Δυναμικού.

Μεταβολή του τρόπου παρουσίασης: Ο τρόπος παρουσίασης των δεδομένων που διαχειρίζονται τα μοντέλα αναπαράστασης γίνεται συνήθως με τον εξωτερικά ορισμό ενός ή περισσοτέρων αρχείων. Η τροποποίηση αυτών συνεπάγεται αυτόματα τη μεταβολή του τρόπου εμφάνισης σε κάθε οντότητα που χρησιμοποιεί αυτόν τον τρόπο παρουσίασης (εφαρμογή κυρίως στα XML σχήματα).

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Κύριος Καθηγητής Γεννήθηκε στην Κατερίνη. Μετά το Λύκειο σπούδασε στην Ξάνθη, στο Δημοκράτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, στο Πολυτεχνείο από όπου απέκτησε το πτυχίο του Πολιτικού Μηχανικού. Στη συνέχεια σπούδασε στη Γλασκώβη, Information Technology Systems στο Strathclyde University από όπου πήρε Μάστερ το 1986-1987 καθώς και στο Εδιμβούργο σε knowledge-based Systems το 1987-1989. Έχει διδακτορικές σπουδές στο τμήμα Εφαρμοσμένης πληροφορικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και διδακτορικό στην τεχνητή νοημοσύνη. Παρακολούθησε σεμινάρια για Business skills, Ηγεσίας, Management, Συμβούλου Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην ΕΕΔΕ, ΕΛΚΕΠΑ και ΕΕΤΑΑ. Ενδεικτικά αναφέρονται 2 βασικά σεμινάρια που παρακολούθησε στην ΕΕΔΕ που του εδώσαν τα εφόδια και τη βασική γνώση να ασχοληθεί με την ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού. Στο 1990 απέκτησε τον τίτλο του εκπαιδευτή εκπαιδευτών παρακολουθώντας το αντίστοιχο σεμινάριο της ΕΕΔΕ και το 1991 το σεμινάριο Ανάπτυξης Επιχειρησιακών Δεξιοτήτων στελεχών επιχειρήσεων (Management, Επικοινωνία). Απέκτησε εξειδίκευση στην ανάπτυξη και διαχείριση Ανθρώπινου Δυναμικού εκπαιδευόμενος μέσω e=learning καθώς επίσης και επίκαιρη γνώση και τεχνικές σε θέματα όπως Ηγεσία, Επικοινωνία, Διαπραγματεύσεις, Πωλήσεις, Πειθώ, stress management, Αυτοκυριαρχία. Διδάσκει από το 1989 μέχρι σήμερα και έχει στο ενεργητικό του περισσότερες από 17.000 ώρες εκπαίδευσης σε σεμινάρια ενηλίκων, σε θέματα πληροφορικής και Business skills στον ιδιωτικό και στον ευρύτερο Δημόσιο τομέα. Τέλος έχει βασική επαγγελματική εμπειρία σαν καθηγητής και παράλληλα Ακαδημαϊκός Διητής στην IGBS Θεσσαλονίκης από το 1998 έως το 2005, όπου δίδαξε στα Προπτυχιακά και στα Μεταπτυχιακά τμήματα του KINGSTON UNIVERSITY. (Θέματα όπως πληροφοριακά συστήματα, στατιστική, SPSS, Project Management κ.α.).

Η Φιλοσοφία της Πρόληψης

του Υπίατρου Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου
Ιατρού ΑΔΙΣΠΟ

Ο Γιάννης, ο Πέτρος, η Μαρία, άνθρωποι δικοί μας, αγαπημένα πρόσωπα έδωσαν την μάχη για την ζωή και κέρδισαν. Είναι ακόμα κοντά μας να μας δίνουν μαθήματα ζωής. Είναι άνθρωποι θνητοί με τα ελαττώματα και τα προτερήματά τους που ένα πρώι έτσι ξαφνικά άκουσαν το γιατρό τους να τους ανακοινώνει με τόνο συμπονετικό τα εξής: Λυπάμαι πρέπει να ξεκινήσουμε έναν δύσκολο αγώνα για να αντιμετωπίσουμε μια μορφή καρκίνου που εντοπίστηκε στον οργανισμό σας. Όλα θα πάνε καλά. Κι από τότε αρχίζει η μάχη για ζωή. Η μάχη ενάντια στο θάνατο.

Συγκινητικές ιστορίες έχουμε διαβάσει όλοι. Κάποιοι έχουμε δακρύσει αντικρίζοντας το θαύμα της ζωής. Άνθρωποι που ξαναγεννήθηκαν από τις στάχτες τους. Γιατροί αισθάνθηκαν ήρωες όταν σήκωσαν από το κρεβάτι του νοσοκομείου αυτούς που η επιστήμη είχε προδιαγράψει το προσδόκιμο τους. Ανατρέπουν όλα τα ιατρικά πρωτόκολλα. Είναι οι άνθρωποι που με απλά λόγια θέλουν να ζήσουν.

Γεννιέται όμως το ερώτημα. Έχουμε ανάγκη από τέτοιους ήρωες; Έχουμε ανάγκη από ανθρώπους που χρειάστηκε να υποβληθούν σε πολύωρες και ακρωτηριαστικές πολλές φορές επεμβάσεις να γίνουν τα πρότυπα της ζωής μας; Θα μου επιτρέψετε να απαντήσω. Όχι. Απλά Όχι. Ως πρότυπο οφείλουμε να αναγνωρίσουμε το πρόσωπο εκείνο που επιδεικνύει την αγάπη του για ζωή κάθε μέρα, που αγαπάει το σώμα του και δεν το βεβηλώνει σε κάθε στιγμή της ημέρας, που ζητάει να ζήσει πριν τον αγγίζει ο θάνατος. Είναι οι άνθρωποι που έμαθαν να προλαμβάνουν καταστάσεις και να τις αντιμετωπίζουν πριν από την γένεσή τους.

PREVENTION IS BETTER THAN CURE. Έτσι διακηρύσσουν διακεκριμένοι επιστήμονες σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης. Κάτι τόσο απλό που αποδεδεικνύουν την αξία του με σύγχρονες εργαστηριακές και επιδημιολογικές μεθόδους. Δεν πρόκειται όμως για κάτι καινούργιο. **Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ** τόνιζε με απλά ελληνικά ο πατέρας της ιατρικής Ιπποκράτης. Η ελληνική πρωτοτυπία 2000 χρόνια μετά, έρχεται από ένα σύστημα υγείας το οποίο δεν προσάρτησε σχεδόν τίποτα από τις αξίες της πρόληψης στις προτεραιότητές του. Η θεραπεία συνεχίζει να αποτελεί προτεραιότητα του ελληνικού συστήματος υγείας καθώς το βραχυπρόθεσμο κόστος της πρόληψης, πολλές φορές ξεπερνάει εκείνο της θεραπείας. Στην οικονομία τα τρέχοντα νούμερα, όπως αυτά διαμορφώνονται σε χρόνο 0 έχουν μεγαλύτερη σημασία από τα μακροπρόθεσμα οικονομικά αποτελέσματα που επιφέρει η πρόληψη στα οικονομικά της υγείας. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι δεν περισσεύουν πόροι για προληπτικές εργαστηριακές εξετάσεις, ούτε κονδύλια για διαφημιστικά σπότ.

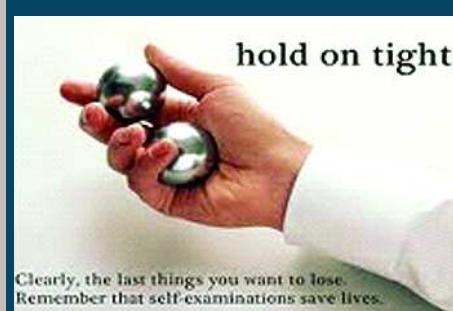
Παίρνοντας λοιπόν αφορμή απ' όλα αυτά και έχοντας πλήρη επίγνωση του επιπέδου της προληπτικής ιατρικής σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη έκρινα αναγκαία την παρουσίαση μερικών θεμάτων που άπονται της πρόληψης παρά της θεραπείας και πολλές φορές η συζήτηση τους και μόνο αποτελεί taboo.

Το καλοκαίρι έχει φτάσει. Η θερμοκρασία έχει ανέβει και ο κόσμος ετοιμάζεται να εκθέσει το σώμα του στις ευεργετικές επιδράσεις του ήλιου. Ο ήλιος αποτελεί πηγή ζωής αδιαμφισβήτητα. Τα τελευταία χρόνια οι επεμβάσεις του ανθρώπου στη φύση τον έχουν καταστήσει δυνητικά εχθρό του. Έτσι λοιπόν δεν θα μπορούσα να μην κάνω αναφορά στο μελάνωμα. Μακροσκοπικά δεν είναι κάτι άλλο από μια ελιά. Μια πιο προσεχτική παρατήρηση όμως αποκαλύπτει την αλήθεια. Το μελάνωμα είναι μία από τις πιο επιθετικές μορφές καρκίνου και αυτό γιατί εξελίσσεται και μεθίσταται με πολύ γρήγορο ρυθμό. Ο Θεός όμως μας έχει κάνει ένα δώρο. Μας επιτρέπει να αντικρύσουμε αυτόν τον τόσο επικίνδυνο καρκίνο, να τον ψηλαφήσουμε και να τον διαγνώσουμε από τις πρώτες κιόλας μέρες εμφάνισης του. Τα χαρακτηριστικά του είναι λίγο πολύ γνωστά. Ελιά με ακανόνιστο σχήμα, βαθύ σκούρο χρώμα, ασαφή όρια και πολλές δυσχρωμίες (σως σε έδαφος ενός παλιότερου σπίλου είναι ύποπτη μέχρι να αποδειχτεί το αντίθετο. 4000 Έλληνες προσβάλλονται κάθε χρόνο από μελάνωμα όσοι περίπου και οι κάτοικοι ενός μεγάλου ελληνικού χωριού. Η λύση είναι απλή και διαδεδομένη. Η χρήση του αντηλιακού με υψηλό δείκτη προστασίας αποτελεί φθηνή και αποτελεσματική ασπίδα ενάντια στο μελάνωμα.

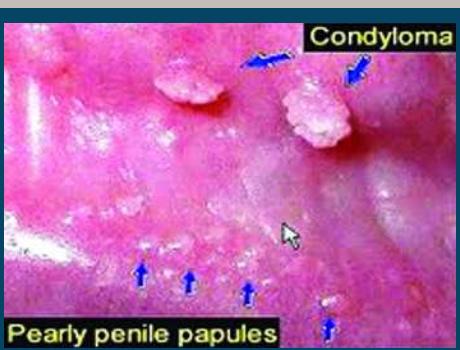

Figure 2: Superficial Spreading Melanoma—The most common subtype of melanoma, accounting for about 70% of all cases.

Μια μορφή καρκίνου που αγαπά την νεαρή ηλικία είναι αυτός των όρχεων. Εντοπίζεται συχνότερα σε άτομα ηλικίας 20-30 ετών. Κι εδώ όμως η διάγνωση μπορεί να γίνει εύκολα ακόμα κι από τον ίδιο τον ασθενή. Η ψηλάφηση των γεννητικών αδένων πρέπει να αποτελεί στάση ζωής. Η ενημέρωση στην Ελλάδα είναι ελλιπής. Οι νέοι το αγνοούν και οι γονείς δεν το αναφέρουν. Δεν είναι τυχαίο που η διάγνωση γίνεται πολλές φορές σε νεοσύλλεκτους που για πρώτη φορά αφαίρεσαν το εσώρουχό τους σε κάποιον γιατρό.

Συγκλονιστικά είναι όμως και τα στοιχεία που έδωσε το ΚΕΕΛΠΝΟ πριν από λίγους μήνες στην δημοσιότητα. Μια σύγχρονη ιογενής λοίμωξη που έχει προσβάλλει περίπου 200.000 Έλληνες είναι η ηπατίτιδα C. Η ηπατίτιδα C σήμερα αποτελεί μια ωρολογιακή βόμβα που σε κάθε χτύπο προσβάλλει έναν τεράστιο αριθμό συνανθρώπων μας. Αναλογιστείτε το νούμερο. 200.000 άνθρωποι κυκλοφορούν ανάμεσά μας προσβεβλημένοι από έναν ιό που αλλοιώνει και καταστρέφει τα κύτταρα του ήπατος. Ο ιός μεταδίδεται κυρίως από μολυσμένο αίμα κατά τις μεταγγίσεις ή την κοινή χρήση συριγγών σε χρήστες αλλά και σπανιότερα κατά την ελεύθερη σεξουαλική επαφή. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που μεταδίδεται και ιός του AIDS. Η πρόληψη και στις δύο αυτές περιπτώσεις αποτελεί και την ριζική θεραπεία. Απλές ιολογικές εξετάσεις που γίνονται με μια αιμοληψία δίνουν και το αποτέλεσμα. Ο μεγαλύτερος όμως εχθρός είναι η έλλειψη παιδείας. Αποφυγή ενημέρωσης στα σχολεία από το ίδιο το κράτος. Άγνοια για κάθε μέτρο προφύλαξης. Στην Ελλάδα του 2013 υπάρχουν νέοι άνθρωποι που γνωρίζουν τον πληρωμένο έρωτα χωρίς τις απαραίτητες προφυλάξεις. Ρισκάρουν τη ζωή τους γιατί απλά αγνοούν. Και όταν έφτασε η ανακοίνωση των αρχών για ορθετικές ιερόδουλες, κατέκλυσαν τα μικροβιολογικά εργαστήρια με ζωγραφισμένο το άγχος και την αγωνία στο πρόσωπό τους.

Επιμένοντας στις ιογενείς λοιμώξεις θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθώ στην μάστιγα των ιογενών σεξουαλικών μεταδιδόμενων νοσημάτων. Κύριος αντιπρόσωπος αυτής της κατηγορίας αποτελεί ο HPV ένας ιός οι ορότυποι του οποίου ευθύνονται για τα οξυτενή κονδυλώματα αλλά και για τον καρκίνο του τραχήλου της μήτρας. Η μετάδοση γίνεται με την σεξουαλική επαφή από τον φορέα στον υγιή όταν δεν έχει επέλθει πλήρης εκρίζωση του

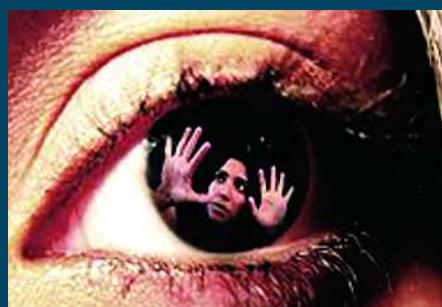
ιού με τη θεραπεία. Η γυναικολογική επιστήμη κατάφερε τα τελευταία χρόνια να θωρακίσει το γυναικείο φύλο από αυτόν τον κίνδυνο. Το εμβόλιο ενάντια στους επικίνδυνους ορότυπους του ιού έχει ανακαλυφθεί. Η διστακτικότητα όμως των ελλήνων ήταν πρωτοφανής. Οι Έλληνες επιστήμονες εκτός από τον καρκίνο είχαν να αντιμετωπίσουν την αδιαφορία καθώς μόνο έτσι θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η άρνηση των νέων Ελληνίδων ακόμα και για ενημέρωση. Πώς λοιπόν θα σας φαίνονταν αν μιλούσα για τον εμβολιασμό των αντρών ενάντια στον ιό κάτι το οποίο εξετάζουν σήμερα οι επιστήμονες για να ανακόψουν τη ραγδαία εξάπλωση του ιού λόγω των μη ελεγχόμενων αλλαγών ερωτικών συντρόφων;

Σήμερα η ιατρική επιστήμη κατόρθωσε να ενισχύσει από πλευράς εξοπλισμού τα νοσοκομεία με απεικονιστικές εξετάσεις που χαρακτηρίζονται επαναστατικές για τα ιατρικά δεδομένα. Η μαστογραφία και η απεικόνιση του κατώτερου πεπτικού ξεχωρίζουν. Κι αυτό γιατί εντοπίζουν με ακρίβεια δύο μορ-

φές καρκίνου που οι γενετιστές επέδειξαν ήπια κληρονομικότητα. Η κολονοσκόπηση που έχει γίνει ευρέως γνωστή σήμερα δύνει την δυνατότητα απεικόνισης ολόκληρου του κατώτερου πεπτικού σωλήνα και συντελεί στον εντοπισμό νεοπλασιών πολύ πριν αρχίσουν τα συμπτώματα. Η εξέταση καθίσταται απαραίτητη για όλα τα άτομα άνω των 55 και επανάληψη αυτής ανά 5 έτη. Αναγκαία ακόμα και σε μικρότερες ηλικίες όταν το κληρονομικό ιστορικό είναι επιβαρυμένο με καρκίνο του παχέος εντέρου. Ένδειξη αιμορραγίας από τον πεπτικό σωλήνα αποτελεί η ανίχνευση αιμοσφαιρίνης με μια τεχνική που ονομάζεται MAYER κοπράνων. Πρόκειται για μια μέθοδο που δίνεται η δυνατότητα ανίχνευσης μικροσκοπικής αιμορραγίας σε ένα πολύ μικρό δείγμα κοπράνων. Η αντίδραση όμως του υποψηφίου και σ' αυτήν την εξέταση δεν είναι παρά δυσφορία τουλάχιστον τις περισσότερες φορές. Γ' αυτό ακόμα και αυτή τη στιγμή ο καρκίνος του παχέος εντέρου στην Ελλάδα εντοπίζεται σε ήδη προχωρημένο στάδιο σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στην υπόλοιπη Ευρώπη.

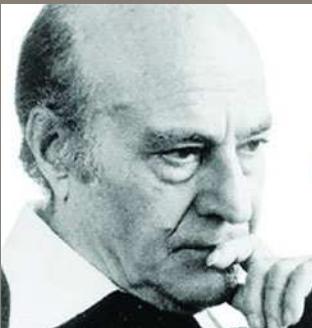
Δεν θα μπορούσα παρά να κλείσω αυτή την κουβέντα με μια νόσο που έχει προσβάλλει ανθρώπους με ταχύτατους ρυθμούς και λόγω της φύσης των συμπτωμάτων της δεν επιτρέπει εύκολα ακόμα και στους γιατρούς την έγκαιρη διάγνωσή της. Πρόκειται για την κατάθλιψη, μια νόσο με πάρα πολλές εκφάνσεις που αν δεν διαγνωστεί έγκαιρα μπορεί να οδηγήσει ακόμα και στον θάνατο του ασθενούς. Αυτό που πρέπει να γίνει αντιληπτό είναι ότι η κατάθλιψη δεν είναι μια νόσος του ιδεατού. Στην πραγματικότητα είναι τα κύτταρα του εγκεφάλου που πάσχουν. Συνεπώς η έγκαιρη και αποτελεσματική έναρξη της κατάλληλης θεραπευτικής αγωγής σε συνδυασμό με ψυχολογική υποστήριξη επιτρέπει την πλήρη ίαση. Χιλιάδες αυτόχειρες τα τελευταία χρόνια που ίσως να υπέφεραν και από άλλα κοινωνικά προβλήματα έπασχαν από κατάθλιψη. Στα μάτια ενός καταθλιπτικού ασθενή τα πάντα έχουν μόνο μια πλευρά, την αρνητική! Η προτροπή είναι μία. Μιλήστε! Μόνο τότε θα επέλθει η ίαση. Χωρίς βοήθεια αλλά και χωρίς την παρέμβαση του οικογενειακού περιβάλλοντος, που πολλές φορές κρύβεται πίσω από τις κουρτίνες, ο καταθλιπτικός ασθενής πάσχει από το δικό του καρκίνο.

Η αξία της πρόληψης είναι δεδομένη. Η αγάπη για τη ζωή υποστηρίζεται από ένστικτα επιβίωσης που προσδίδουν στον άνθρωπο αμέτρητη δύναμη και επιθυμία για να ζήσει. Κι ο αγώνας ξεκινά από ανθρώπους που το βίωσαν. Εξετάσεις και πάλι εξετάσεις, τσεκ απ, έλεγχος του προστάτη, έλεγχος του ήπατος, διακοπή του καπνίσματος, σωστή διατροφή για προστασία

των αγγείων και της καρδιάς και πολλά πολλά άλλα. Αυτές είναι οι προτροπές των γιατρών που καμιά φορά δεν ακολουθούν ούτε οι ίδιοι. Σίγουρα η πρόληψη είναι σύμμαχος της υγείας. Η υπερβολή όμως δεν απέχει. Τότε το νόημα της ζωής αλλάζει και ο άνθρωπος αυτοκαταστρέφεται από εμμονές και νοσοφοβίες. Κανείς δεν είναι αφέντης του "εγώ" παρά μόνο ο ίδιος μας ο εαυτός. Ας προστατεύσουμε το σώμα μας αλλά πάντα έχοντας υπόψιν τους στίχους του κορυφαίου Έλληνα ποιητή μας Οδυσσέα Ελύτη:

Όσο κι αν κανείς προσέχει...
Όσο κι αν το κυνηγά...
Πάντα πάντα θα είναι αργά...
Δεύτερη ζωή δεν έχει....

Βιογραφικό Σημείωμα

Εισήχθη στη ΣΣΑΣ το 2003 στο ιατρικό τμήμα. Αποφοίτησε από την Ιατρική Σχολή του ΑΠΘ τον Ιούλιο του 2009 και τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ορκίστηκε Αέκος. Το 2010 παρακολούθησε το Σχολείο Εφαρμογής Υγειονομικού με έδρα την Αθήνα και εργάστηκε ως ιατρός στα Επείγοντα του 401 ΓΣΝΑ. Υπηρέτησε ως Αέκος του Υγειονομικού στο 88 ΤΥΓ της Λήμνου για 2 έτη ασκώντας ιατρικά και διοικητικά καθήκοντα. Έλαβε κατόπιν εξετάσεων την ειδικότητα της καρδιολογίας και αναμένει την έναρξη της. Από το Σεπτέμβριο του 2012 υπηρετεί ως ιατρός μονάδος στην ΑΔΙΣΠΟ.

Ημερίδα ΑΔΙΣΠΟ

4 Απριλίου 2013

"Διεθνές-Εγγύς Γεωστρατηγικό Περιβάλλον μέσα από την Οικονομική Κρίση"

Εναρκτήρια Ομιλία Διοικητού

Κυρίες και Κύριοι,

Καλημέρα σας και καλωσορίσατε

Είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι την παρούσα περίοδο βιώνουμε μια οικονομική και γεωστρατηγική καταιγίδα η οποία είναι καθοριστική όχι μόνο για το μέλλον της χώρας μας αλλά και της ευρύτερης περιοχής. Διαπιστώνουμε με δραματικό τρόπο, πώς η οικονομία μπορεί να πλήξει ή ακόμη και να οδηγήσει σε απώλεια μέρους της εθνικής ισχύος μέσα σε ένα οικονομικό πόλεμο αντιτίθεμενων συμφερόντων κρατών και αγορών.

Μέσα σε αυτή την περιδίνηση της οικονομικής κρίσης η οποία οδηγεί σε μια μακρά περίοδο αναπροσαρμογής αξιών και δεδομένων σε παγκόσμιο επίπεδο, δυσκολευόμαστε να αξιολογήσουμε καταστάσεις αλλά και να δώσουμε απαντήσεις σε ερωτήματα όπως το αν το κοινό μας νόμισμα αποτελεί όπλο ή τροχοπέδη στην αντιμετώπιση της.

Μέσα στην ταραχώδη αυτή περίοδο κατά την οποία στην ευρύτερη περιοχή ο ενεργειακός χάρτης αλλάζει, συσχετισμοί δυνάμεων και συμμαχίες μεταβάλλονται ταχύτητα και διαδραματίζονται γεγονότα όπως η Αραβική Άνοιξη, τίθεται εύλογα το ερώτημα πώς η χώρα μας θα αντιμετωπίσει την οικονομική, αλλά και πώς θα αποφύγει μια γεωστρατηγική κρίση.

Αποτελεί πεποίθηση μου ότι η εξαιρετική ποιότητα τόσο των ομιλητών όσο και του ακροατηρίου θα καταφέρει να δώσει απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα αλλά και να συμβάλλει στην επιμόρφωση των σπουδαστών σε θέματα Ασφαλειας και Στρατηγικής, με σκοπό την προαγωγή της Ικανότητάς τους στην αντίληψη του διεθνούς περιβάλλοντος.

Οι ενόπτητες και παράμετροι που θα αναλυθούν και θα συζητηθούν στη σημερινή Ημερίδα είναι πολλές και ενδιαφέρουσες. Το θέμα δεν είναι δυνατό να εξαντληθεί, πιστεύω όμως ότι τα ερωτήματα και οι προβληματισμοί που θα προκύψουν με τη συμμετοχή όλων μας θα δώσει τη δυνατότητα για περαιτέρω εμβάθυνση και τη διάθεση για μελλοντική μελέτη.

Θέλω να ευχαριστήσω όλους τους διακεκριμένους ομιλητές που ανταποκρίθηκαν, αποδεχόμενοι την πρόσκληση και μας έκαναν την τιμή να είναι εδώ σήμερα.

Με αυτές τις σκέψεις κηρύσσω την έναρξη της ημερίδας με τη βεβαιότητα ότι θα είναι εποικοδομητική για όλους μας.

Σας ευχαριστώ

Στα πλαίσια της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς, την Πέμπτη 4 Απριλίου 2013 η Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής διοργάνωσε Ημερίδα, η οποία έλαβε χώρα στο αμφιθέατρο της Σχολής, με θέμα: "Διεθνές-Εγγύς Γεωστρατηγικό Περιβάλλον μέσα από την Οικονομική Κρίση"

Η Ημερίδα διεξήχθη σε τρείς ενότητες με τα παρακάτω επιμέρους θέματα:
1η Ενότητα: "Η Οικονομία ως Συντελεστής Ισχύος: Κράτη "vs" Αγορές"
2η Ενότητα: "Ευρώ: Θωράκιση ή "Αχύλειος ππέρνα" της Ε.Ε. και της Ελλάδας"
3η Ενότητα: "Κίνδυνοι και Ευκαιρίες στο διαμορφούμενο από την Οικονομική Κρίση Εγγύς Περιβάλλον"

Προσκλήθηκαν και τοποθετήθηκαν επί όλων των ενοτήτων οι παρακάτω ομιλητές:

- a. Ο κ. Δημήτριος Μάρδας Καθηγητής ΑΠΘ
- β. Ο κ. Νικόλαος Βαρσακέλης, Αναπληρωτής Καθηγητής ΑΠΘ
- γ. Ο κ. Σπυρίδων Λίτσας, Επίκουρος Καθηγητής ΠΑΜΑΚ
- δ. Η κ. Ρεβέκκα Παιδή επιστημονική συνεργάτης και τελειόφοιτη διδάκτωρ ΠΑΜΑΚ

Η εναρκτήρια ομιλία και το κλείσιμο έγιναν από τον Διοικητή της Σχολής, Υποπτέραρχο (Ι) Θεόδωρο Μπόμπο. Ο συντονισμός των ενοτήτων και των ομιλητών έγινε από τον κ. Ηλία Κουσκουβέλη Καθηγητή ΠΑΜΑΚ με την παράλληλη συμμετοχή των εκπαιδευτών της σχολής.

Στην ημερίδα παρευρέθησαν και αντιπροσωπίες του Γ' ΣΣ, της 113 ΠΜ, της 350 ΠΚΒ και της ΣΥΔ καθώς και φοιτητές του Πανεπιστημίου Μακεδονία.

Δραστηριότητες ΑΔΙΣΠΟ

Ο Αρχηγός ΓΕΝ στην ΑΔΙΣΠΟ

Στα πλαίσια της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς, την Πέμπτη 20 Ιουνίου 2013 επισκέφθηκε τη Σχολή ο Αντιναύαρχος Ευάγγελος Αποστολάκης Π.Ν, Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Ναυτικού.

Στη συνέχεια πραγματοποίησε παρουσίαση με θέμα "Προκλήσεις, προοπτικές και στρατηγικοί στόχοι στο ΠΝ". Μετά την ολοκλήρωσή της υποβλήθηκαν ερωτήσεις από τους σπουδαστές της Σχολής και αναπτύχθηκε διάλογος επί θεμάτων αρμοδιότητάς του.

Ο Αρχηγός ΓΕΕΦ στην ΑΔΙΣΠΟ

Στα πλαίσια της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς, την Δευτέρα 13 Μαΐου 2013 επισκέφθηκε τη Σχολή ο Αντιστράτηγος Στυλιανός Νάσης, Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς.

Στη συνέχεια πραγματοποίησε παρουσίαση με θέμα "Αποστολή - Προκλήσεις ΓΕΕΦ". Μετά την ολοκλήρωσή της υποβλήθηκαν ερωτήσεις από τους σπουδαστές της Σχολής και αναπτύχθηκε διάλογος επί θεμάτων αρμοδιότητάς του.

Ο Αρχηγός Στόλου στην ΑΔΙΣΠΟ

Ο Αρχηγός Στόλου, Αντιναύαρχος Παναγιώτης Λίτσας Π.Ν, την Πέμπτη 16 Μαΐου 2013, επισκέφθηκε τη Σχολή στα πλαίσια της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς.

Ο ανωτέρω Ανώτατος Αξιωματικός πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα "Αποστολή - Οργάνωση - Δομή και Επιχειρησιακή Σχεδίαση του Αρχηγείου Στόλου". Μετά την ολοκλήρωση της διάλεξης υποβλήθηκαν ερωτήσεις από τους σπουδαστές της Σχολής και αναπτύχθηκε διάλογος επί θεμάτων αρμοδιότητάς του.

Ο Γενικός Επιθεωρητής ΠΥ Β. Ελλάδος στην ΑΔΙΣΠΟ

Ο Αντιστράτηγος Π.Σ. Ιωάννης Καραλιάς, Γενικός Επιθεωρητής Πυροσβεστικών Υπηρεσιών Βορείου Ελλάδος, την Πέμπτη 18 Απριλίου 2013 επισκέφθηκε την ΑΔΙΣΠΟ, στα πλαίσια της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς.

Στη συνέχεια πραγματοποίησε παρουσίαση με θέμα "Αποστολή - Οργάνωση - Δομή του Πυροσβεστικού Σώματος". Μετά την ολοκλήρωσή της υποβλήθηκαν ερωτήσεις από τους σπουδαστές της Σχολής και αναπτύχθηκε διάλογος επί θεμάτων αρμοδιότητάς του.

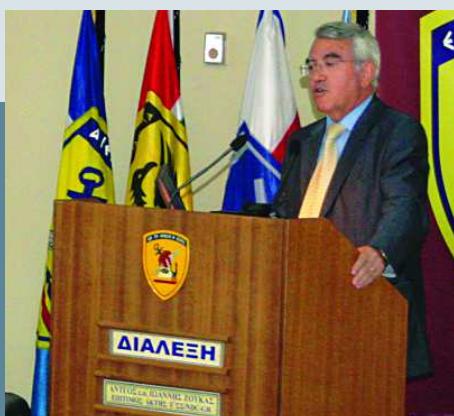
Ο Διοικητής της 71 Α/Μ ΤΑΞ στην ΑΔΙΣΠΟ

Την Παρασκευή 1 Μαρτίου 2013 επισκέφθηκε τη Σχολή ο Διοικητής της 71 Α/Μ ΤΑΞ, Ταξίαρχος Χρήστος Καββαδίας. Στη συνέχεια πραγματοποίησε παρουσίαση με θέμα "Αποστολή στα Πλαίσια της NRF-Battle Group".

Ο Επίτιμος Διοικητής Γ'ΣΣ/ΝΔC-GR Αντγος εα Ιωάννης Ζούκας στην ΑΔΙΣΠΟ

Ο Αντιστράτηγος εα Ιωάννης Ζούκας, Επίτιμος Διοικητής του Γ'ΣΣ/ΝΔC-GR, επισκέφθηκε την ΑΔΙΣΠΟ και παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Παγκόσμιο Γεωστρατηγικό Περιβάλλον και κρίσεις σε εξέλιξη".

Ο ΑΚΑΜ Γαλλίας στην ΑΔΙΣΠΟ

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 10ης ΕΣ από την Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής, προσεκλήθη την 12η Ιουνίου 2013 ο Ακόλουθος Αμύνης της Γαλλίας στην Ελλάδα Συμήναρχος Christophe GIRAUD. Ο Γάλλος ΑΚΑΜ παρουσίασε τη νέα "Λευκή Βίβλο" της γαλλικής άμυνας - ασφάλειας. Ακολούθησε συζήτηση με τους σπουδαστές της 10 ΕΣ και το εκπαιδευτικό προσωπικό της ΑΔΙΣΠΟ σχετικά με τις νέες στρατηγικές επιλογές και κατευθύνσεις του γαλλικού ΥΠΑΜ.

Ο ΑΚΑΜ Μ. Βρετανίας στην ΑΔΙΣΠΟ

Η Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής, προσκάλεσε την 19η Ιουνίου 2013 τον Ακόλουθο Αμύνης του Ηνωμένου Βασιλείου στην Ελλάδα Συνταγματάρχης Anthony Morphet. Ο Βρετανός ΑΚΑΜ παρουσίασε την Οργάνωση - Αποστολή των ΕΔ του Ηνωμένου Βασιλείου προς τους σπουδαστές της 10ης ΕΣ. Ακολούθησε συζήτηση με τους σπουδαστές της 10 ΕΣ και το εκπαιδευτικό προσωπικό της ΑΔΙΣΠΟ σχετικά με τις νέες στρατηγικές επιλογές και κατευθύνσεις του ΥΠΑΜ του Ηνωμένου Βασιλείου.

Ο ΑΚΑΜ ΗΠΑ στην ΑΔΙΣΠΟ

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 10ης ΕΣ από την Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής, προσεκλήθη την 20η Ιουνίου 2013 ο Ακόλουθος Αμύνης των ΗΠΑ στην Ελλάδα Colonel David K. Chapman. Ο ΑΚΑΜ ΗΠΑ παρουσίασε την Οργάνωση - Αποστολή ΕΔ των ΗΠΑ. Ακολούθησε συζήτηση με τους σπουδαστές της 10 ΕΣ και το εκπαιδευτικό προσωπικό της ΑΔΙΣΠΟ.

Επιτελική Ενημέρωση επί Επιχειρησιακών Θεμάτων

Ο Αντιπλοίαρχος Ιωάννης Κοστρίβας ΠΝ Γενικός Γραμματέας ΥΠΠΧΛ, επισκέφθηκε τη Σχολή και παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: “Υποδοχή Πλοίων / Πολεμική Χρήση Λιμένος (ΥΠΠΧΛ)”.

Ο Συνταγματάρχης εα Κυριακίδης Γεώργιος, επισκέφθηκε τη Σχολή και παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: “Ποιοτική Εκπαίδευση και Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού με χρήση Τεχνικών Management”.

Ο Ταξίαρχος εα Παπαϊωάννου Ελευθέριος, επισκέφθηκε τη Σχολή και παρουσίασε διαλέξεις, με θέματα: “Διαχείριση Κρίσεων - Επικοινωνία με ΜΜΕ” και “Προπαγάνδα - Αντιπροπαγάνδα”.

Ο Υποστράτηγος εα Ιωάννης Πασχαλίδης, επισκέφθηκε τη Σχολή και παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: “ΨΕ Τουρκίας - Π.Γ.Δ.Μ.”.

Ο Υποστράτηγος εα Ιωάννης Παρίσης Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης, επισκέφθηκε τη Σχολή και παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: “Το Στρατηγικό Περιβάλλον της Μεσογείου-Προκλήσεις - Απειλές - Γεωπολιτικές Ανατροπές - Ευρωμεσογειακή Συνεργασία”.

Ο Συμχος (Ι) Θεόδωρος Λάγιος, ΓΕΕΘΑ/Δ4, επισκέφθηκε την ΑΔΙΣΠΟ και παρουσίασε διαλέξεις, με θέματα: "NATO" και "Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας", την Δευτέρα 4 Μαρτίου 2013.

Ο Υπλιγός (ΥΙ) Κων/νος Κωνσταντίνου, Ιατρός Σχολής, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Προληπτική Ιατρική. Μύθοι και Αλήθειες", την Παρασκευή 8 Μαρτίου 2013.

Ο Λιγός (ΥΙ) Λούκας Θωμάς, Ειδικός Παθολόγος, παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Καρδιοαναπνευστική Αναζωγώνηση (ΚΑΡΠΑ)", την Τετάρτη 13 Μαρτίου 2013.

Ο Σχης (ΠΖ) Κων/νος Αναγνωστόπουλος, ΓΕΕΘΑ/Δ2, επισκέφθηκε την σχολή και παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: “Επαύξηση - Διαλειτουργικότητας - Στοχοθεσία”, την Τετάρτη 17 Απριλίου 2013.

Ο Ανχης (ΑΣ) Παναγιώτης Κωστόπουλος, ΓΕΕΘΑ/Α1, επισκέφθηκε την ΑΔΙΣΠΟ και παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: “Ειρηνευτικές Αποστολές - Ελληνική Συμμετοχή”, τη Δευτέρα 22 Απριλίου 2013.

Ο LT COL Natu Daniel Επιτελής SEE-BRIG, επισκέφθηκε την ΑΔΙΣΠΟ και παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: “Αποστολή - Οργάνωση Ταξιαρχίας SEE-BRIG”, τη Δευτέρα 22 Απριλίου 2013.

Ο Αντχος (Μ) Σπυρίδων Παπαγεωργίου, ΓΕΕΘΑ/ΔΙΚΥΒ, επισκέφθηκε την ΑΔΙΣΠΟ και παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: “Κυβερνοπόλεμος”, την Πέμπτη 25 Απριλίου 2013.

Διαλέξεις στην ΑΔΙΣΠΟ

Στα πλαίσια της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς σε θέματα Ηγεσίας, Διοίκησης και Διευθυντικής, επισκέφθηκε τη Σχολή την 01 Μαρτίου 2013, η αναπληρώτρια καθηγητής του Τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ κα Μαρία Πλατσίδου-Στεφανίδου και πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα: "Η μελέτη της επαγγελματικής εξουθένωσης και της επαγγελματικής ικανοποίησης".

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 10ης ΕΣ, την 12η Μαρτίου 2013 προσκλήθηκε από τη Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής, ο κύριος Μάνος Καραγιάννης, Επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Μακεδονία, ο οποίος παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Γεωπολιτική της Ενέργειας στην Ευρύτερη Μ. Ανατολή και ΝΑ. Μεσόγειο".

Την 12η Μαρτίου 2013 προσκλήθηκε από τη Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής, ο κύριος Νικόλαος Ραπτόπουλος, Επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Πειραιώς, ο οποίος παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Το Στρατηγικό Βάθος της Τουρκίας".

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 10ης ΕΣ, την 13η Μαρτίου 2013 προσκλήθηκε από τη Έδρα Διακλαδικού Αμυντικού Προσανατολισμού, ο κύριος Μπαλογιάννης Σταύρος, Ομότιμος Καθηγητής νευρολογίας του ΑΠΘ, ο οποίος παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Ψυχολογικές παρεμβάσεις κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων".

Την 27η Μαρτίου ο Διευθυντής του Ινστιτούτου Διπλωματίας και Διεθνών Εξελίξεων του Αμερικανικού Κολεγίου Αθηνών Deere, κ. Ανδρέας Ανδριανόπουλος προσεκλήθη και παρουσίασε διάλεξη του με θέμα: "Κίνα - Ινδία και Κεντρική Ασία: Διεθνείς σχέσεις στον 21ο αιώνα".

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 10ης ΕΣ, την 28η Μαρτίου 2013 προσκλήθηκε από τη Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής, ο κύριος Σωτήριος Σέρμπος, Λέκτωρ του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, ο οποίος παρουσίασε διάλεξη με θέμα: "Γεωπολιτικό Περιβάλλον της Ελλάδας στην Ν.Α. Μεσόγειο (Τουρκία - Αραβομουσουλμανικός Κόσμος - Ισραήλ)".

Την 29η Μαρτίου 2013 προσκλήθηκε από τη Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής, ο κύριος Άρεφ Αλομπέιντ, Διδάκτωρ Πολιτικών Επιστημών και Ιστορίας της Μέσης Ανατολής του Παντείου Πανεπιστημίου, ο οποίος παρουσίασε τις παρακάτω διαλέξεις:

- α. "Η Στρατηγική Σημασία της Μέσης Ανατολής και η Ανάδειξη των Σύγχρονων Κρατών της."
- β. "Η Εξωτερική Πολιτική των Κρατών της Μέσης Ανατολής και οι Παράγοντες που τη Διαμορφώνουν."
- γ. "Ελληνοαραβικές Σχέσεις."

Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς της ΑΔΙΣΠΟ, την 22η Απριλίου 2013 προσκλήθηκε από τη Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής ο κύριος Βαρσακέλης Νικόλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής του ΑΠΘ, ο οποίος παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Ο Ρόλος της Τεχνολογίας στην Οικονομία και στην Άμυνα".

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 10ης ΕΣ, την 23η Απριλίου 2013 προσκλήθηκε από τη Έδρα Διακλαδικού και Αμυντικού Προσανατολισμού, ο κύριος Νοτόπουλος Παναγιώτης, Αναπληρωτής Καθηγητής του ΤΕΙ Σερρών, ο οποίος παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Τεχνικές Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού".

Στα πλαίσια της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτικής Σειράς, επισκέφθηκε τη Σχολή την 04 Ιουνίου 2013, η Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ κα Νάσκου Περράκη Παρασκευή και πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα: "Δίκαιο Διεθνών Οργανισμών (NATO - ΕΕ - ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΥΡΩΠΗΣ - κλπ)".

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 10ης ΕΣ, την 04 Ιουνίου 2013 επισκέφθηκε τη Σχολή ο κύριος Βοσκόπουλος Γεώργιος, Αναπληρωτής καθηγητής του Πανεπιστημίου ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, ο οποίος παρουσίασε διάλεξη, με θέμα "ΕΕ: Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας: Αντιμετώπιση σύγχρονων απειλών - θεσμικές αλλαγές - νέοι προσανατολισμοί".

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 10ης ΕΣ, την 11η Ιουνίου 2013 προσκλήθηκε από την Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής, ο κύριος Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας, ο οποίος παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "ΟΗΕ: Διεθνείς Προοπτικές".

Σε συνέχεια των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 10ης ΕΣ, την 17η Ιουνίου 2013 προσκλήθηκε από τη Έδρα Διακλαδικού Αμυντικού Προσανατολισμού, ο κύριος Ζαφείρης Τρόμπακας, Διευθυντής εκπαίδευσης της Ελληνικής Ομάδας Διάσωσης, ο οποίος παρουσίασε διάλεξη, με θέμα: "Αποστολή - Έργο της Ελληνικής Ομάδας Διάσωσης και Θεματικές Ενότητες Σχολής Βασικής Εκπαίδευσης".

Επισκόπηση Μαρτίου 2013

Την Παρασκευή 5 Απριλίου 2013 η Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής διοργάνωσε στο αμφιθέατρο της ΑΔΙΣΠΟ, την επισκόπηση των γεγονότων του μηνός Μαρτίου 2013. Η επισκόπηση διεξήχθη από σπουδαστές της 10ης εκπαιδευτικής σειράς, σε τρείς θεματικές ενότητες (εγγύς περιβάλλον, διεθνές περιβάλλον και οικονομία-τεχνολογία). Για το σχολιασμό προσκλήθηκαν και συμμετείχαν ο Αναπληρωτής Καθηγητής του ΠΑΜΑΚ κ. Γεώργιος Βοσκόπουλος, και οι Δημοσιογράφοι κ. Παντελής Σαββίδης και Δημήτριος Καψάλας.

Επισκόπηση Μαΐου 2013

Την Παρασκευή 7 Ιουνίου 2013 η Έδρα Ασφάλειας και Στρατηγικής διοργάνωσε στο αμφιθέατρο της ΑΔΙΣΠΟ, την επισκόπηση των γεγονότων του μηνός Μαρτίου 2013. Η επισκόπηση διεξήχθη από σπουδαστές της 10ης εκπαιδευτικής σειράς, σε τρεις θεματικές ενότητες (εγγύς περιβάλλον, διεθνές περιβάλλον και οικονομία-τεχνολογία). Για το σχολιασμό προσκλήθηκαν και συμμετείχαν ο Επίκουρος Καθηγητής του ΠΑΜΑΚ κ. Δημήτριος Σταματόπουλος, ο Λέκτορας του ΑΠΘ κ. Βενιαμίν Καρακωστάνογλου και ο Δημοσιογράφος κ. Παντελής Σαββίδης.

Άσκηση ΤΑΣ <<ΣΥΜΜΑΧΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟ Τ-121>>

Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των σπουδαστών της 10ης Εκπαιδευτι-

κής Σειράς της ΑΔΙΣΠΟ, η Έδρα Διακλαδικού Αμυντικού Προσανατολισμού, διοργάνωσε πρακτική εξάσκηση σε θέματα ενημερώσεως κοινού, με συμμετοχή τοπικών δημοσιογράφων και τη συνδρομή του “Πολυεθνικού Κέντρου Εκπαίδευσης Επιχειρήσεων Υποστηρίξεως Ειρήνης”, που διήρκησε από 19 έως 22 Μαρτίου 2013.

Εκπαιδευτική Επίσκεψη στο ΔΣΣ & 1ο ΚΕΠ

Την 24 Απριλίου 2013, πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική επίσκεψη των Αξιωματικών σπουδαστών της 10ης ΕΣ του ΠΝ και της ΠΑ, στην ΠΕ της XII Μ/Κ ΜΠ στην Αλεξανδρούπολη. Οι σπουδαστές Αξιωματικοί, ενημερώθηκαν από τον Διοικητή και τον Επιτελάρχη της Μεραρχίας για την αποστολή και το επιχειρησιακό της έργο.

Επιπλέον, είχαν την ευκαιρία να επισκεφθούν το ΕΦ ΓΕΦΥΡΑΣ ΚΗΠΩΝ, όπου ενημερώθηκαν για την αποστολή του και επέδωσαν δώρο στο προσωπικό του Φυλακίου.

Επίσκεψη Αλλοδ. Σπουδ. ΑΔΙΣΠΟ στο Σπήλαιο των Πετραλώνων

Την Τετάρτη 24 Απριλίου 2013, πραγματοποιήθηκε επίσκεψη των αλλοδαπών σπουδαστών της ΑΔΙΣΠΟ, στο Σπήλαιο και στο Μουσείο των Πετραλώνων.

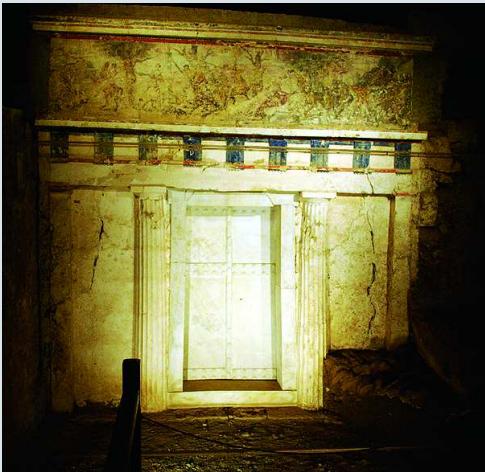
Εκπαιδευτική Επίσκεψη στο Οχυρό Ρούπελ

Την 06 Ιουνίου 2013, πραγματοποιήθηκε εκπαιδευτική επίσκεψη των Αξέων σπουδαστών στο Οχυρό-Μουσείο Ρούπελ. Κατά την εν λόγω επίσκεψη έλαβαν χώρα: η κατάθεση στεφάνου στο μνημείο πεσόντων από τον Διοικητή της σχολής, η ενημέρωση από τον Υποδιοικητή της 10ης Μ/Π ΤΑΞΠΖ για την Ιστορία του Οχυρού και τη διεξαγωγή της μάχης των Οχυρών (6-9 Απριλίου 1941), η περιήγηση-ξενάγηση εντός των στοών και στο μουσείο του Οχυρού και η επίδοση πλακέτας από τον Διοικητή της σχολής και ανταλλαγή αναμνηστικών.

Εκπαιδευτική Επίσκεψη στη Βεργίνα

Την Τρίτη 18 Ιουνίου, η ΑΔΙΣΠΟ στο πλαίσιο της εκπαίδευσης των αξιωματικών σπουδαστών της, επισκέφθηκε τον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας. Ακουλούθησε ξενάγηση. Μεταξύ

άλλων σπουδαίων ευρημάτων και κτερισμάτων, ήταν εκείνη της χρυσής λάρνακας που βρέθηκε στον τάφο του Φιλίππου Β' η οποία φέρει τον ήλιο της Βεργίνας, τα ολόχρυσα στεφάνια βασιλιάδων και τον τάφο του Φιλίππου Β' και του Αλέξανδρου Δ'.

ΑΔΙΣΠΟ

Αποστολή ΑΔΙΣΠΟ

Αποστολή της Σχολής είναι να παρέχει διακλαδική εκπαίδευση επιχειρησιακού και στρατηγικού επιπέδου, καθώς και επιμόρφωση σε βασικά θέματα γεωπολιτικής σε ανώτερους αξιωματικούς των τριών Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) με σκοπό την προαγωγή της ικανότητάς τους στη σχεδίαση, διεύθυνση, διεξαγωγή διακλαδικών επιχειρήσεων, την κατάρτισή τους για τη στελέχωση εθνικών και συμμαχικών διακλαδικών στρατηγείων, στο εσωτερικό ή εξωτερικό και λοιπών εθνικών - συμμαχικών διεθνών θέσεων και για να τους καταστήσει ικανούς διοικητές και επιτελείς διακλαδικών στρατηγείων.

Η Σχολή λειτουργεί και ως επιστημονικός και επιτελικός φορέας στο χώρο των Ενόπλων Δυνάμεων για θέματα διακλαδικότητας, άμυνας, ασφάλειας και γεωπολιτικής - στρατηγικής εθνικού - συμμαχικού και διεθνούς ενδιαφέροντος.

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ
Επιθεώρηση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΟΛΕΜΟΥ
www.adispo.gr / e-mail: info@adispo.gr